

14646

MUSTAFA KUTLU' NUN BU BÖYLEDİR
HİKAYE KİTABI
ÜZERİNE SÖZ DİZİMİ İNCELEMESİ

Mehmet Ali ÖZKAN

140666

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman : Doç. Dr. Erdoğan BOZ

Afyon
Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2003

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

MUSTAFA KUTLU'NUN "BU BÖYLEDİR" HİKAYE KİTABININ SÖZ DİZİMİ İNCELEMESİ

MEHMET ALİ ÖZKAN
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Haziran 2003

Danışman: Doç. Dr. Erdoğan BOZ

Mustafa Kutlu'nun sekiz bölümden oluşan "Bu Böyledir" adlı hikaye kitabından seçtiğimiz 30 (otuz) sayfanın söz dizimi incelemesinde elde ettiğimiz sonuçlar şunlardır::

1. İncelediğimiz sayfalarda 629 cümle tespit ettik. Bu cümleleri yapısına göre incelediğimizde basit cümlelerin diğer cümlelere oranla daha fazla kullanıldığını gördük. Basit cümleyi sırasıyla sıralı, kesik, birleşik ve bağlı cümleler takip etmektedir.

2. Yüklemin türüne göre yaptığımız incelemede de Türkçe'nin geleneksel yapısına uygun olarak fiil cümlelerin ağırlığını görüyoruz. Özellikle de şunu belirtmeliyiz ki sıralı ve bağlı cümlelerin yapısındaki isim ve fiil cümleleri bu tasnife dahil edilmemiştir. Çünkü, bir cümle yapı bakımından basit, birleşik, sıralı ve bağlı cümle olma özelliklerinden ancak birine sahip olabilir.

3. Cümleleri yüklemelerinin yerine göre incelerken de sadece basit cümleleri ve birleşik cümleleri esas aldık.

Yapılan inceleme sonucunda da kurallı cümlelerin ağırlığı ortaya çıktı.

4. Anlamına göre cümlelerin tasnifinde de ağırlığın olumlu cümlede olduğunu tespit ettik.

5. Yaptığımız incelemede toplam 1270 (bin iki yüz yetmiş) adet kelime grubu tespit ettik. Bunların istatistiğine baktığımızda da en çok sıfat tamlaması daha sonra da isim tamlaması, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil ...grubu şeklinde bir sıralamanın olduğunu görüyoruz.

Bunları da tablolar hâlinde tezimiz içinde verdik.

Bu sonuçlara göre Mustafa Kutlu'nun "Bu Böyledir" hikaye kitabında basit, kurallı, olumlu ve fiil cümlelerinin ağırlığını görüyoruz.

ABSTRACT

A SYNTACTIC STUDY OF MUSTAFA KUTLU'S STORY CALLED "BU BÖYLEDIR" THIS IS SO.

Mehmet Ali ÖZKAN

The Basis Studies of Turkish Language and Literature

Afyon Kocatepe University Institute of Social Sciences

June 2003

Supervisor: Assisstant Professor: Erdoğan BOZ

We reached after we had examined thirty pages that are selected from the book that is so (Bu Böyledir) word composition examination in these conclusions below.

1. We counted 629 sentences in this selected part. We see must of the sentences that are used there are basic. Although there are serial incomplete, united and connected sentences.

2. When we look at the predicates, the sentences are verbal according to Turkish syntantical structure. We do not include united sentences and combined sentences in this examination. Becuse a sentences structurally is either basic or combined or serial or connected.

3. Wen we study the places of the verbs ve examine only basic and united sentences.

4. When we had studied whether the sentences are affirmative or negative, we saw that there had been used affirmative sentences mustly.

5. After we applied on the selected part we counted 1270 word groups. Must of them are adjective status consructus. Noun constructus followed them. After that there are adjective verbs and adverb verbs.

6. Genarally subjects are used in the book. Then adverb. We do not include in this study verbs because there should be verbs in all sentences except for imcomplete ones. We gave all the tables of the studies in our thesis.

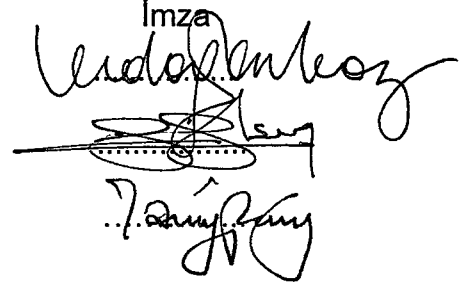
The conclusion is that Mustafa Kutlu used basic, short sentences in his book called. This is so (Bu Böyledir). He used analyses and descriptions. We can see Anatolion way of life and Anatolian using of language in this book easily.

TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

Tez Danışmanı: Doç.Dr.Erdoğan BOZ

:Prof.Dr.Gürer GÜLSEVİN

:Doç.Dr.Irfan AYPAY

Imza

Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi M.Ali ÖZKAN'ın " Mustafa KUTLU'nun " Bu Böyledir " Hikaye Kitabı Üzerinde Söz Dizimi İncelemesi " başlıklı tezini değerlendirmek üzere 16/06/2003 günü saat:15:00'de jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç.Dr.M.ALI ÖZDEMİR
MÜDÜR

ÖNSÖZ

Bir dilin gelişmişliğinin en önemli göstergelerinden birisi de o dile ait olan cümle yapısının yüzyıllar boyunca kazandığı işlekliliğin çok önemli olduğudur. Buna bağlı olarak dilin cümle yapısı ile ilgili yapılan çalışmalar da bir o kadar önem arz etmektedir.

Biz de Türkoloji'nin hem bu alanında kendimizi geliştirmek hem de Türkçe'nin söz dizimi üzerine tarafımızdan az da olsa bir katkı oluşturabilmek için böyle bir çalışma alanı seçtik.

Tez çalışmamızda evvela üzerinde çalışacağımız bir eser tespit ettik. O da Mustafa Kutlu'nun "Bu Böyledir" hikaye kitabı oldu. Daha sonra da gramer kitaplarından ve Türkçe'nin söz dizimi üzerine yazılmış makalelerden genel olarak dilimizin cümle yapısı ve kelime grupları üzerine bilgiler topladık. Bunu yaparken ihtilafli konulara girmemeye özen gösterdik. Çünkü çalışmamızın amacı bir problem çözmeye olmadığından konular üzerinde ittifak edilen bilgileri kendimize hareket noktası olarak seçtik. Ardından da seçtiğimiz eserden belirlediğimiz cümleler üzerinde söz dizimi incelemesi yaptık. Elde ettiğimiz sonuçları da hem sayı hem örnek hem de tablo olarak ortaya koyduk.

Bu çalışma sonundaki verilerle Türkçe'nin söz diziminin genel olarak nelerden oluştuğu ortaya konulmuş olundu.

Tezimizin oluşması için her aşamada zamanını ayırarak kıymetli değerlendirmeleri ve rehberliği ile yapmış olduğu katkılarından dolayı tez danışmanım sayın hocam Doç. Dr. Erdoğan BOZ' a şükranlarımı sunarım.

Ayrıca, yüksek lisans derslerinde bilgileri ve tecrübeleri ile her zaman için bizlere yeni ufuklar açan sayın hocalarımıza da teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Tezin fişlenmesinde ve bilgisayara aktarılmasında kıymetli katkılarından dolayı eşime; eğitim-öğretim hayatımın her safhasında bana maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyen âileme de teşekkür ederim.

Mehmet Ali ÖZKAN
Afyon, 2003

ÖZGEÇMİŞ

Mehmet Ali ÖZKAN
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans : 1996 Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Türkçe Öğretmenliği Anabilim Dalı
Lise : 1990 Aksaray Lisesi

İş / İstihdam

1996- Türkçe Öğretmeni. Afyon ili Sincanlı ilçesi Nuh İlköğretim Okulu.

Mesleki Birlik / Dernek / Kuruluş Üyelikleri

2002 Türk Eğitim Sendikası

Alınan Burs ve Ödüller

1992/1996 -Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmenlik Bursu.
2000 -Teşekkür Belgesi. Afyon Milli Eğitim Müdürlüğü.
2001-Aylıkla Ödüllendirme. Milli Eğitim Bakanlığı.

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: Nevşehir, 08 Mart 1973 Cinsiyet : Erkek

Yabancı Dil

İngilizce

Tablolar

	<u>sayfa</u>
Tablo 1. Yapılarına Göre Cümlelerin Sayıları.....	95
Tablo 2. Yüklemin Türüne Göre Cümlelerin Sayıları.....	96
Tablo 3. Yükleminin Yerine Göre Cümlelerin Sayıları.....	96
Tablo 4. Anlamına Göre Cümlelerin Sayıları.....	97
Tablo 5. Kelime Gruplarının Sayıları	98

Kısaltmalar Tablosu

TDK	: Türk Dil Kurumu
DTCF	: Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi
TDAY	: Türk Dili Araştırma Yıllığı (Belleten)
AKÜ	: Afyon Kocatepe Üniversitesi
UÜ	: Uludağ Üniversitesi
be.	: Bağlama edatı
bln.	: Belirtili nesne
bsn.	: Belirtisiz nesne
cdu.	: Cümle dışı unsur
çe.	: Çekim edatı
f.	: Fiil
i.	: İsim
n.	: Nesne
ö.	: Özne
s.	: Sıfat
tn.	: Tamlanan
ty.	: Tamlayan
y.	: Yüklem
yf.	: Yardımcı fiil
yt.	: Yer tamlayıcısı
zt.	: Zarf tümleci

İÇİNDEKİLER	Sayfa
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZGEÇMİŞ	vi
TABLolar	vii
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KELİME GRUPLARI

I. TEKRAR GRUBU	7
A)TEKRAR GRUBUNUN TÜRLERİ	7
1.Unsurları Aynı Olan Tekrar Grupları	7
2. Unsurları Yakın Anlamlı Olan Tekrar Grupları	7
B) CÜMLEDEKİ VAZİFESİ YÖNÜNDEN TEKRAR GRUPLARI	8
1. Nesne ya da Nesne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Tekrar Grupları	8
2. Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Tekrar Grupları	8

3 . Zarf Tümlenci ya da Zarf Tümlenci İçinde Görev Almış Olan
Tekrar Grupları 8

4. Yüklem ya da Yüklem Ögesi İçinde Görev Almış Olan Tekrar
Grupları 9

C) TEKRAR GRUPLARININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ

DURUMU 9

1.Sıfat Tamlamalarında Sıfat olarak Görev Almış Olan Tekrar
Grupları 9

2. Zarf Fiil Gruplarında Zarf Olarak Görev Almış Olan Tekrar
Grupları 9

3. Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Görev Almış Olan Tekrar
Grupları 9

4. Sıfat Fiil Gruplarında Zarf Olarak Görev Almış Olan Tekrar
Grupları 9

II.BAĞLAMA GRUBU 9

A) BAĞLAMA GRUBUNUN TÜRLERİ 10

1. "Ve" Bağlacı İle Yapılan Bağlama Grupları 10

2. "İle" Bağlacı İle Yapılan Bağlama Grupları 10

3. "Ne...ne ..." ile Yapılan Bağlama Grupları 10

B) CÜMLEDEKİ VAZİFESİ YÖNÜNDEN BAĞLAMA GRUBU 10

1 . Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Bağlama
Grupları 10

2. Nesne ya da Nesne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Bağlama
Grupları 11

3. Zarf Tümlenci ya da Zarf Tümlenci Ögesi İçinde Görev Almış Olan Bağlama Grupları 11
4. Yer Tamlayıcısı ya da Yer Tamlayıcısı Ögesi İçinde Görev Almış Olan Bağlama Grupları 11

C) BAĞLAMA GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ

DURUMU 11

1. Zarf-Fiil Grubu İçinde Nesne Olarak Görev Alan Bağlama Grupları 11
2. Zarf -Fiil Grubu İçinde Zarf Olarak Görev Alan Bağlama Grupları 12
3. Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsuru Olarak Görev Alan Bağlama Grupları 12
4. Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsuru Olarak Görev Alan Bağlama Grupları 12
5. Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsuru Olarak Görev Alan Bağlama Grupları 12
6. Sıfat Tamlamasında Tamlanan Unsuru Olarak Görev Yapan Bağlama Grupları 12
7. Sıfat Tamlamasında Tamlayan Unsuru Olarak Görev Yapan Bağlama Grupları 12

III. SIFAT TAMLAMASI 12

A) SIFAT UNSURU TEK KELİME OLAN SIFAT TAMLAMALARI 13

B) SIFAT UNSURU KELİME GRUBU OLAN SIFAT TAMLAMALARI 13

C) CÜMLEDEKİ VAZİFESİ YÖNÜNDEN SIFAT TAMLAMALARI 14

- 1. Yüklem ya da Yüklem Ögesi İçinde Görev Almış Olan Sifat
Tamlamaları 14**
- 2. Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Sifat
Tamlamaları 14**
- 3. Nesne ya da Nesne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Sifat
Tamlamaları 14**
- 4. Zarf Tümleci ya da Zarf Tümleci İçinde Görev Almış Olan Sifat
Tamlamaları 15**
- 5. Yer Tamlayıcısı ya da Yer Tamlayıcısı Ögesi İçinde Görev Almış
Olan Sifat Tamlamaları 15**

D) SIFAT TAMLAMASININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ

DURUMU 16

- 1. Sifat Tamlamasının Başka Sifat Tamlamalarında Sifat Unsuru
Olarak Kullanılması 16**
- 2. Sifat Tamlamasının Başka Sifat Tamlamalarında İsim Unsuru
Olarak Kullanılması 17**
- 3. Sifat Tamlamasının Başka Bir Sifat Tamlaması İçinde Hem Sifat
Hem de İsim Olarak Kullanılması 18**
- 4. Sifat Tamlamasının Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak
Kullanılması 19**
- 5. Sifat Tamlamasının İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak
Kullanılması 19**

6. Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Kullanılması	19
7. Sıfat Tamlamasının Bağlama Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	20
IV. İSİM TAMLAMASI	20
A) YAPI BAKIMINDAN İSİM TAMLAMASI	20
1. Belirtili İsim Tamlaması	20
2. Belirtisiz İsim Tamlaması	20
B) CÜMLEDEKİ VAZİFESİ YÖNÜNDEN İSİM TAMLAMASI	21
1. Yüklem ya da Yüklem Ögesi İçinde Görev Almış Olan İsim Tamlamaları	21
2. Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan İsim Tamlamaları	21
3. Zarf Tümleci ya da Zarf Tümleci Ögesi İçinde Görev Almış Olan İsim Tamlamaları	22
4. Yer Tamlayıcısı ya da Yer Tamlayıcısı Ögesi İçinde Görev Almış Olan İsim Tamlamaları	22
5. Nesne ya da Nesne Ögesi İçinde Görev Almış Olan İsim Tamlamaları	22
C) İSİM TAMLAMASININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	23
1. İsim Tamlamasının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlayan ya da Tamlanan Olarak Kullanılması	23
2. İsim Tamlamasının Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması	23

3. İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamalarında Sıfat veya İsim Olarak

Kullanılması 24

V. AİTLİK GRUBU 24

VI. BİRLEŞİK FİİL 24

A) İSİM + YARDIMCI FİİL KURULUŞUNDAKİ BİRLEŞİK FİİLLER 25

B) FİİL + YARDIMCI FİİL KURULUŞUNDAKİ BİRLEŞİK FİİLLER 25

C) CÜMLEDEKİ VAZİFESİ YÖNÜNDEN BİRLEŞİK FİİLLER 26

1. Yüklem ya da Yüklem Ögesi İçinde Görev Almış Olan Birleşik

Fiiller 26

2. Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Birleşik

Fiiller 26

3. Yer Tamlayıcısı ya da Yer Tamlayıcısı Ögesi İçinde Görev Almış

Olan Birleşik Fiiller 26

4. Nesne ya da Nesne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Birleşik

Fiiller 26

5. Zarf Tümleci ya da Zarf Tümleci Ögesi İçinde Görev Almış Olan

Birleşik Fiiller 26

VII. UNVAN GRUBU 27

A) CÜMLEDEKİ VAZİFESİ YÖNÜNDEN UNVAN GRUBU 27

1. Özne ya da Özne Ögesi içinde Görev Almış Olan Unvan

Grupları 27

2. Zarf Tümleci ya da Zarf Tümleci Ögesi İçinde Görev Almış Olan

Unvan Grupları 27

B) UNVAN GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	27
1. Unvan Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsuru Olarak Kullanılması	27
2. Unvan Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	27
3. Unvan Grubunun Bağlama Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	28
4. Unvan Grubunun Ünlem Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	28
VIII. ÜNLEM GRUBU	28
IX. EDAT GRUBU	28
A) YAPISI BAKIMINDAN EDAT GRUPLARI	28
1. Doğru Edatı İle Oluşan Edat Grupları	28
2. İle Edatı İle Oluşan Edat Grupları	29
3. De Bağlacı İle Oluşan Edat Grupları	29
4. Gibi Edatı İle Oluşan Edat Grupları	30
5. Kadar Edatı İle Oluşan Edat Grupları	30
6. Bile Edatı İle Oluşan Edat Grupları	30
7. Diye Edatı İle Oluşan Edat Grupları	31
8. Ki İle Oluşan Edat Grupları	31
B) CÜMLEDEKİ VAZİFESİ YÖNÜNDEN EDAT GRUBU	31
1. Yüklem ya da Yüklem Ögesi İçinde Görev Almış Olan Edat Grupları	31

2. Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Edat Grupları	31
3. Zarf Tümleci ya da Zarf Tümleci Ögesi İçinde Görev Almış Olan Edat Grupları	32
4. Nesne ya da Nesne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Edat Grupları	32
5. Yer Tamlayıcısı ya da Yer Tamlayıcısı Ögesi İçinde Görev Almış Olan Edat Grupları	32
C) EDAT GRUPLARININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	33
1.Edat Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Olarak Kullanılması	33
XI. KISALTMA GRUPLARI	33
A) İSNAT GRUBU	33
1. Cümledeki Vazifesi Yönünden İsnat Grupları	33
a) Yüklem ya da Yüklem Ögesi İçinde Görev Almış Olan İsnat Grupları	33
b) Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan İsnat Grupları Olan İsnat Grupları	33
2. İsnat Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu	34
a) Sıfat Tamlamasından Sıfat Unsuru Olan isnat Grupları	34
B) UZAKLAŞMA GRUBU	34
1. Cümledeki Vazifesi Yönünden Uzaklaşma Grubu	34
a) Yüklem ya da Yüklem Ögesi İçinde Görev Almış Olan Uzaklaşma Grupları	34

b) Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Uzaklaşma Grupları	34
c) Nesne ya da Nesne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Uzaklaşma Grupları	34
d) Zarf Tümleci ya da Zarf Tümleci Ögesi İçinde Görev Almış Olan Uzaklaşma	34
e) Yer Tamlayıcısı ya da Yer Tamlayıcısı Ögesi İçinde Görev Almış Olan Uzaklaşma Grupları	35
2. Uzaklaşma Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu	35
a)Uzaklaşma Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olması	35
C) VASITA GRUBU	35
1. Cümledeki Vazifesi Yönünden Vasıta Grubu	35
a) Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Vasıta Grupları	35
b) Yer Tamlayıcısı ya da Yer Tamlayıcısı Ögesi İçinde Görev Almış Olan Vasıta Grupları	35
2. Vasıta Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu	35
a) Vasıta Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olması	35
XII. BİRLEŞİK İSİMLER	36
A) CÜMLEDEKİ VAZİFESİ YÖNÜNDEN BİRLEŞİK İSİMLER	36
1. Yüklem ya da Yüklem Ögesi İçinde Görev Almış Olan Birleşik İsimler	36
2. Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Birleşik İsimler	36

B) BİRLEŞİK İSİMLERİN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU 36

1. Sıfat Tamlamasında İsim Unsuru Olan Birleşik İsimler 36

2.Bağlama Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılan Birleşik

İsimler 36

XIII. İSİM - FİİL GRUBU 36

A) CÜMLEDEKİ VAZİFESİ YÖNÜNDEN İSİM-FİİL GRUBU 37

1. Yüklem ya da Yüklem Ögesi İçinde Görev Almış Olan İsim-Fiil

Grupları 37

2. Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan İsim-Fiil

Grupları 37

3. Zarf Tümlenci ya da Zarf tümlenci Ögesi İçinde Görev Almış Olan

İsim-Fiil Grupları 37

4. Yer Tamlayıcısı ya da Yer Tamlayıcısı Ögesi İçinde Görev Almış

Olan İsim-Fiil Grupları 37

B) İSİM-FİİL GRUPLARININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ

DURUMU 37

1. İsim-Fiil Grubunun Edat Gruplarında isim Unsuru Olarak

Kullanılması 37

2. İsim- Fiil Grubunun isim Tamlamalarında Tamlayan Olarak

Kullanılması 38

3.İsim- Fiil Grubunun isim Tamlamalarında Tamlanan Olarak

Kullanılması 38

XIV. SIFAT-FİİL GRUBU 38

A) CÜMLEDEKİ VAZİFESİ YÖNÜNDEN SIFAT-FİİL GRUPLARI 38

1. Yükleme ya da Yükleme Ögesi İçinde Görev Almış Olan Sıfat-Fiil Grupları	38
2. Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Sıfat-Fiil Grupları	39
3. Zarf Tümleci ya da Zarf Tümleci Ögesi İçinde Görev Almış Olan Sıfat-Fiil Grupları	39
4. Yer Tamlayıcısı ya da Yer Tamlayıcısı Görevi Almış Olan Sıfat-Fiil Grupları	40
5. Nesne Görevindeki Sıfat-Fiil Grupları	40

B) SIFAT-FİİL GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ

DURUMU	41
--------------	----

1. Sıfat-Fiil Grubunun Sıfat Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması	41
--	----

XV. ZARF-FİİL GRUBU .....

A) ZARF-FİİL GRUBU TEŞKİL EDEN EKLER .....

1. "-ıp, -ip, -up, -üp" Eki İle Yapılan Zarf-Fiiller	42
2. "-ınca, -ince, -unca, -ünce" Eki İle Yapılan Zarf-Fiiller	42
3. "-arak, -erek" Eki İle Yapılan Zarf-Fiiller	42
4. "-ken" Eki İle Yapılan Zarf-Fiiller	43
5. "-madan, -meden" Eki İle Yapılan Zarf-Fiiller	43
6. "-DİK + iyelik + cA" Eki İle Yapılan Zarf-Fiiller	43
7. "-a, -e" Eki İle Yapılan Zarf-Fiiller	43
8. "DİK + iyelik + dA" Eki İle Yapılan Zarf-Fiiller	43
9. "-Dı + kişi -(y) All" Eki İle Yapılan Zarf-Fiiller	43

İKİNCİ BÖLÜM

CÜMLE

I. YAPILARINA GÖRE CÜMLE ÇEŞİTLERİ	46
A) BASİT CÜMLELER	46
B) BİRLEŞİK CÜMLELER	46
1. Şartlı Birleşik Cümleler	48
2. İç İçe Birleşik Cümleler	48
C) BAĞLI CÜMLELER	49
D) SIRALI CÜMLELER	50
1. Bağımlı Sıralı Cümleler	52
2. Bağımsız Sıralı Cümleler	52
E) KESİK (EKSİLTİLİ) CÜMLELER	53
II. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLE ÇEŞİTLERİ	53
A) İSİM CÜMLELERİ	53
B) FİİL CÜMLELERİ	54
III. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLE ÇEŞİTLERİ	54
A) KURALLI CÜMLELER	54
B) DEVRİK CÜMLELER	55
IV. ANLAMINA GÖRE CÜMLE ÇEŞİTLERİ	55
A) OLUMLU CÜMLE	56
B) OLUMSUZ CÜMLE	56
C) SORU CÜMLESİ	57
V. CÜMLENİN UNSURLARI	57

A) YÜKLEM	57
1. Fiil Cümlelerinde Yüklem	57
a) Yüklemi Basit Çekimli Olan Fiil Cümleleri	58
b) Yüklemi Birleşik Çekimli Olan Fiil Cümleleri	58
c) İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması	59
d) Fiil + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması	59
2. İsim Cümlelerinde Yüklem	60
B) ÖZNE	61
C) NESNE	62
1. Belirtili Nesne	62
2. Belirtisiz Nesne	63
D) YER TAMLAYICISI	63
E) ZARF TÛMLECİ	65
F) DOLAYLI TAMLAYICILAR(CÛMLE DİŐI UNSURLAR)	66
1. Ünlemler ve Ünlem Grupları	66
2. Cümle Başı Edatları	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CÛMLE TAHLİLLERİ	67
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	94
KAYNAKÇA	99

GİRİŞ

“Mustafa Kutlu’nun ‘Bu Böyledir’ Hikaye Kitabı Üzerinde Söz Dizimi İncelemesi” adlı tezimizin amacını kısaca ortaya koymadan evvel şunu belirtmeliyiz ki bu çalışmanın hedefi, Türkçe’nin söz dizimi üzerinde oluşan problemleri ortaya koymak veya bunlardan bazılarını çözüme kavuşturmak değildir. Çalışmamızın amacı: dünyanın en büyük dilleri arasında sayılan Türkçe’nin özellikle yazarlarımız tarafından nasıl kullanıldığının söz dizimi açısından ortaya konulmasıdır. Bunun için de edebiyat dünyasında kabul görmüş bir yazar olan Mustafa Kutlu’ nun “Bu Böyledir” hikaye kitabını incelemek üzere seçtik.

Son dönem hikayecilerimizden olan Mustafa Kutlu’nun “Bu Böyledir” hikaye kitabı hakkında da biraz bilgi verecek olursak şunları söyleyebiliriz: bu hikaye kitabı sekiz bölümden oluşmaktadır. Her bölüm birbiri ile bağlantılı olarak oluşturulmuştur. Anlatılan olaylar genellikle gündelik hayatın içerisinde alınmıştır.

Yazarın kısa ve kesik cümleleri dikkat çekmektedir. Ele alınan olaylar içerisinde dikkat çeken bir diğer husus da bir konudan aniden başka bir konuya geçilmesidir. Bu da Mustafa Kutlu’nun üslubu hakkında bir fikir vermektedir.

“Bu Böyledir” hikaye kitabını söz dizimi açısından incelemek için evvela gramer kitaplarından ardından da makalelerden Türkçe’nin cümle yapısı ve kelime grupları ile ilgili bilgiler topladık. Bu bilgileri incelemeye temel ölçü olarak kabul ettik. Daha sonra bu bilgiler ışığında, seçtiğimiz cümleleri her yönden inceledik. Bu cümleler içindeki kelime gruplarını tespit ettik ve onları da yapılarına göre ele aldık. Bütün incelediğimiz cümlelerin ve kelime gruplarının sayılarını belirledik ve bu sayısal değerleri tablolastırdık.

Elde edilen sonuçlarda yazarın genelde fiil cümlesine ağırlık verdiği görülmektedir. Bu da anlatıma bir akıcılık katmaktadır. Yazar özellikle sıfat tamlamasını çok kullanmıştır. Sıfat tamlamaları vasıtasıyla anlatımda tasvire ve tahlile önemli oranda yer verildiğini görmekteyiz. Sıfat tamlamaları da genelde fiillere getirilen sıfat-fiil ekleri ile yapılmıştır . Yine özellikle tasvirleri daha iyi yapabilmek için isim tamlamalarına da bolca yer verilmiştir.

Sonuç olarak yazarın Türkçe’nin geleneksel yapısına uygun bir üslupla yazdığını yazdığı rahatlıkla söyleyebiliriz.

BİRİNCİ BÖLÜM

KELİME GRUPLARI

Türk dili üzerinde çalışan gramerciler, kelime gruplarını şu şekillerde tanımlamıştır:

Muharrem Ergin, “Türk Dili” adlı eserinde kelime grubunu, “Birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir.” diye tanımlar.¹

Ergin, kelime gruplarını ayrıca bir tek nesneyi veya hareketi birlikte karşılayan kelimeler topluluğu olarak değerlendirdikten sonra, bunların tek bir kelime gibi çekime tabi tutulduğunu ve sona gelen işletme ekinin bütün grubu kapsamı içine aldığı belirterek bunları birer “*belirtme grubu*” olarak isimlendirir.

Kelime gruplarında asıl ve yardımcı unsur olmak üzere iki unsurun bulunduğunu, temel kaide olarak da Türkçe’de yardımcı unsurun asıl unsurdan önce geldiğini ve Türkçe düşüncede zaman sırası esas olduğundan kelime gruplarında da kelime sırasının zaman sırasına dayandığını, kelime gruplarının cümle ve kelime grupları içinde daima tek bir kelime gibi vazife gördüğünü ifade eder.

Muharrem Ergin, bu açıklamalardan sonra kelime gruplarını; “tekrarlar, bağlama grubu, sıfat tamlaması, iyelik grubu ve isim tamlaması, aittik grubu, birleşik isim, birleşik fiil, unvan grubu, ünlem grubu, sayı grubu, edat grubu, isnat grubu, genitif, datif, lokatif, ablatif grupları, fiil grubu, partisip grubu, gerundium grubu, akkuzatif grubu ve kısaltma grupları”² şeklinde sınıflandırmıştır. Tahsin Banguoğlu, “Türkçe’nin Grameri” adlı eserinde, kelime gruplarını öbek terimi ile karşılamış; kelime gruplarını “Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenirler, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler.

Bunlara *kelime öbekleri* (groupe de mot) diyoruz.” diye tanımlamıştır.³ Bunlara, tek başlarına bir yargı taşımadıkları için de “*belirtme öbekleri*” demmiştir.

Yazar, bütün bunlardan sonra “ad takımı, sıfat takımı, zarf öbeği, çekim öbeği,

¹ Muharrem ERGİN, *Türk Dili*, Bayrak Yayınları, İstanbul, 1994, s.372

² ERGİN, s. 372-404

³ Tahsin BANGUOĞLU, *Türkçe’nin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 1990, s. 496

bağlama öbeği, yanaşma takımı, katma öbekler”⁴ şeklinde yapısına göre sekiz çeşit kelime grubu tespit etmiştir

M. Kaya Bilgegil, “Türkçe Dilbilgisi” adlı eserinde kelime gruplarını belirtme (tayin) grupları diye isimlendirmekte ve Birden ziyade kelimedenden meydana geldiği hâlde, cümledeki görevi bakımından bir tek kelimedenden farksız olan, gerektiği takdirde yine bir kelime imiş gibi çekim eki alabilen isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği bileşik sözlere belirtme (tayin) grupları diyoruz..⁵ diye tarif etmektedir

Bilgegil, “isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, bağlaç grupları, zarf grupları, isim grupları, ikizlemeler, edat grupları, unvan grupları”⁶ şeklinde kelime gruplarını sekiz gruba ayırmıştır.

Tahir Nejat Gencan, “Dilbilgisi” adlı eserinde kelime grubu olarak sadece isim ve sıfat tamlamalarından bahsetmiş ve bunları “takım”⁷ terimiyle adlandırmıştır.

Haydar Ediskun, “Türk Dilbilgisi” adlı eserinde isim takımları ve sıfat takımları olmak üzere kelime gruplarını ikiye ayırmış, temel kural olarak da yardımcı ögenin ana ögeden önce geldiğini belirtmiştir.⁸

Vecihe Hatiboğlu, “Türkçe’nin Sözdizimi” adlı eserinde kelime gruplarını “yargısız anlatımlar” olarak nitelendirmiş ve onun yargılı anlatımlara çeşitli yönlerden yardımcı olduğunu ifade etmiş; kelime gruplarını “Yargısız anlatımlar en az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yan yana sıralanmasından doğan birliklerdir.” diye tanımlamıştır. Ayrıca Vecihe Hatiboğlu, “bu birliklerin yargı bildirmeyen anlatım, kalıplaşmış sözcük, birleşik sözcük, deyimler ve ikilemeler gibi şekillerden oluştuğunu” belirtmiştir.

Yazar, bu açıklamalardan sonra yargısız anlatımları; tamlamalar, birleşik sözcükler, deyimler, ikilemeler” olmak üzere dörde ayırmış, daha sonra tamlamaları “ad tamlaması, adıl tamlaması, ikilemeli tamlama, iyelikli tamlama, çıkmalı tamlama, sıfat tamlaması, kalmalı tamlama, yönelmeli tamlama”⁹ şeklinde on bölüme ayırmıştır.

Vecihe Hatiboğlu, “Kelime Grupları ve Kuralları” adlı makalesinde ise şunları söylüyor: Kelime Grupları (groupe de mots) kavramları en verimli şekilde dile getirmek için başvurulan kaynaklardır. Kelime gruplarının en küçüğü iki kelimedenden kurulur. En büyüğü ise on kelimeye

⁴ BANGUOĞLU, s. 496-498

⁵ M. Kaya BİLGEĞİL, *Türkçe Dil Bilgisi*, Dergah Yayınları, Ankara, 1984, s. 115

⁶ BİLGEĞİL, s.115-163

⁷ Tahir Nejat GENCAN, *Dilbilgisi*, TDK Yayınları, B.3, İstanbul, 1975, s.136-138

⁸ Haydar EDİSKUN, *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1985, s.114-146

⁹ Vecihe HATİBOĞLU, *Türkçenin Söz Dizimi*, DTCF Yayınları, Ankara, 1982, s.4-92

kadar çıkan deyiş ve cümlelerdir. Her dilin kendine göre kelime grupları vardır. Bir dilde bir kelime grubu için yapılan tanım öteki dile uymayabilir. Tercümelerdeki başlıca güçlük ve aksamalar da bu kelime gruplarından doğar. Bu konuda faydalanılacak yabancı kaynaklar Türk dilinin gruplarını aydınlatmağa yetmeyebilir.¹⁰

Yazar, aynı makalede, kelime gruplarını gramer yönünden “yapıbilim (morphologie) ve sözdizimi (syntaxe)” olarak iki bölümde inceler. Ayrıca grupları, “aralarında kalıplaşma bulunan kelime grupları” ve “aralarında kalıplaşma bulunmayan kelime grupları” olarak da ele alan yazar; birleşik kelimeleri, deyimleri, bilmeceleleri, atasözleri, vecizeleri ve argoları “kalıplaşmış kelime grupları”; sıfat tamlaması, zarf-fiil grubu, isim tamlaması gibi kelime gruplarını da “kalıplaşmamış kelime grupları” olarak değerlendirmektedir.¹¹

Vecihe Hatiboğlu, bu makalede, birleşik kelimeler ve terimleri gramerin morfoloji bölümüyle; deyimler, bilmeceleler, atasözleri, vecizeler ve argoları da sentaks ve semantik bölümleriyle ilgili bulmaktadır.¹²

Hamza Zülfişkar, “Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri” adlı eserinde kelime gruplarını “ikilemeler, birleşik kelimeler, deyimler, tamlamalar” şeklinde dörde ayırmıştır.¹³

Leyla Karahan, “Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri” adlı eserinde kelime grubunu; “Bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak üzere, belirli kurallar içinde yan yana gelen kelimeler topluluğudur.”¹⁴ diye tarif eder.

Karahan aynı kitabında “isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat fiil grubu, zarf fiil grubu, isim fiil grubu, tekrar grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil, kısaltma grupları” olmak üzere kelime gruplarını on dört bölüme ayırır. Ayrıca, kısaltma gruplarını; “isnat, yükleme, yaklaşma, bulunma, uzaklaşma, vasıta grubu” şeklinde sınıflamıştır.

Yukarıdaki tasniflerde de görüldüğü gibi Türkçe'nin söz dizimi üzerinde çalışan ilim adamlarının kelime grubu ve kelime grubunun çeşitleri, miktarı ve isimlendirilmesi konusunda farklı görüş ve tespitleri vardır.

Bu kitaplarda adlandırma için “kelime grubu, belirtme öbeği, yargısız

¹⁰ Vecihe HATİBOĞLU, “Kelime Grupları ve Kuralları”, *TDAY-Belleten*, s.263, 1963, s.203-204

¹¹ HATİBOĞLU, s.203

¹² HATİBOĞLU, s. 203

¹³ Hamza ZÜLFİKAR, *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*, Ankara Üniversitesi Yay.,Ankara, 1990, s.114-140

¹⁴ Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi- Cümle Tahlilleri-*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993, s. 11-44

anlatımlar, tamlamalar, belirtme grubu, birleşik sözcükler, takımlar” gibi isimler kullanılmıştır. Muharrem Ergin 20 çeşit, M. Kaya Bilgegil ve Tahsin Banguoğlu 8'er çeşit, Vecihe Hatiboğlu 10 çeşit, Leyla Karahan 14 çeşit, Hamza Zülfiyar 4 çeşit, Tahir Nejat Gencan ve Haydar Ediskun 2'şer çeşit kelime grubu tespit etmişlerdir. Fakat, ele alınan bütün kitapların kelime grupları konusunda vardıkları tanım birbirine yakındır. Bu tanımları göz önüne alarak şöyle bir sonuca ulaşabiliriz: En az iki kelimenin çeşitli ilgilerle yan yana gelmesinden oluşan, yargılı anlatımlara çeşitli yönlerden yardımcı olan, bir kısmı kalıplaşmış bir kısmı da kalıplaşmamış olan, cümlede bir bütün halinde kullanılan yargısız anlatım birimlerine kelime grubu denir.

Bunlardan başka gramercilerimizin, Türkçe'nin söz dizimi üzerine yazdıkları makalelerden faydalanarak daha geniş bir bakış açısı oluşturmağa çalıştık.

Dilimizin söz dizimini iyi kullanabilmek çok önemli bir beceridir.

Bu konuda Behçet Dede' nin sözleri kayda değerdir. Bir dilin yapısının temelini 'söz dizimi' (cümle bilgisi) oluşturur. Dilin kelimeleri söz dizimi içerisinde anlam kazanır. Dildeki her kelimenin bir sözlük anlamı olmakla beraber biz tek tek kelimelerle düşünmez, konuşmaz ve yazmayız. Duygu ve düşüncelerimizi ifade etmek için kelimeler arasında bir takım anlam ilişkileri kurmaya çalışırız. Bu ilişkiyi en iyi, en güzel şekilde kuran insanlar duygu ve düşüncelerini en iyi ve etkili şekilde anlatan kimselerdir.¹⁵

Söz dizimi üzerine yapılan çalışmalarda normal olarak bir çok farklı fikirler ve sonuçlar çıkmaktadır. Bunların sebepleri elbette farklı farklıdır. Ancak incelediğimiz makalelerde Leyla Tercanlioğlu' nun ortaya attığı düşünce, bizde hem ilginç olma hem de önemle ele alınması gerektiği düşüncesini doğurdu. “Anlam bilim açısından birbiri ile ilgili iki veya daha fazla sözcük arasında anlam farklılığı vardır. Yani, eş anlam taşıyan sözcüklerin olduğu doğru olsa bile, bu onların birbirlerinin yerine rasgele kullanılabilecekleri anlamına gelmez.”¹⁶ Bu düşünce söz diziminin aynı anda anlam bilimle de birlikte ele alınması için atılan adımlardan birisi olmuştur. Zaten araştırmacılar da ister kelime yapısı olsun isterse de cümle yapısı olsun her ikisinde de işin içine anlamın da katılması gerektiğini çeşitli platformlarda dile getirmekteler.

Biz de özellikle kesik cümle bahsinde bir kelimeler bütününe kesik cümle mi yoksa isim cümlesi mi olduğunu ayırabilmek için işin içine az da olsa anlam bahsini aldık.

¹⁵ Behçet DEDE, “Söz Diziminin Sırrı”, *Türk Dili*(551), TDK Yayınları, 1997, s.438-439

Farklı olarak gördüğümüz bir diğer çalışma da Halil İbrahim Usta' nın yapmış olduğu kelime grupları ile ilgili sınıflamadır.

Yeni ve farklı bir kavramı ifade etmek için bir araya getirilmiş sözlerin oluşturduğu gruplar, anlamsal yani anlam yönü ağırlıkta olan söz birlikleridir. Öte yandan yeni ve farklı bir durumu ifade etmek için bir araya getirilmiş sözlerin oluşturduğu gruplar da görevsel yani cümledeki görevi ile önem kazanan ögelerdir. Bu ifadeyi biraz açmak gerekirse, anlamsal gruplara isim tamlaması ile sıfat tamlamasını ve görevsel gruplara zarf-fiil ile edat grubunu örnek verebiliriz.¹⁷

Ayrıca Usta, kelime gruplarını bir de yapı olarak sınıflamıştır:

I. Tip: yardımcı öge + esas öge(...) Birinci tipteki kelime grupları şunlardır: isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu ve isim-fiil grubu.

II. tip: Esas öge + yardımcı öge(...) İkinci tipteki kelime grupları şunlardır: edat grubu, unvan grubu, birleşik fiil.

III. tip : birinci öge + ikinci öge (...) Üçüncü tipteki kelime grupları arasında şunlar sayılabilir: tekrar grubu, bağlama grubu, sayı grubu.

IV. tip : birinci öge + ek + ikinci öge(...) Bu dördüncü tipte yer alan grupların diğerlerinden farkı, adlandırmanın grubu oluşturan öğelere bakılarak değil, grupta öğeleri birbirine bağlayan eklere göre yapılmış olmasıdır. Dördüncü tipteki kelime grupları ise kısaltma gruplarıdır.(...)¹⁸

Gramercilerimizin üzerinde durduğu bir diğer konu da “takısız isim tamlaması” konusudur. Ancak bir çok araştırmacı, T. Nejat Gencan¹⁹, Mustafa Güveli²⁰ takısız isim tamlamasını kabul etmemekteler. Özellikle Hamza Zülfikar, takısız isim tamlaması bahsine açıklık getirmek için yazmış olduğu makalesinde, bizim de isimlerini verdiğimiz bir çok bilim adamamızın eserlerinden de alıntılar yaparak Türkçe’de böyle bir tamlamanın olmadığını; bunların aslında sıfat tamlaması veya belirtisiz isim tamlaması olduğunu belirtmiştir.²¹

Bizim çalışmamızın amacı Türkçe’nin söz dizimindeki problemleri ortaya çıkarmak olmadığından; ancak bize daha iyi bir sonuç için zemin hazırlayacak belirgin meselelere değindik. Çünkü bizim amacımız tanınmış bir hikayeci olan Mustafa Kutlu’nun Türkçe’yi kullanma üslubu ile ilgili bir olarak bir söz dizimi çalışmasıdır.

Bu bilgileri verdikten sonra “Bu Böyledir” hikaye kitabının üzerine yaptığımız

¹⁶ Leyla TERCANLIOĞLU, “Kelime ve Söz Dizimi Hatalarının Kaynağı Olarak Eş Anlamlılık”, *Çağdaş Türk Dili*,s.70 1988, s.32-35

¹⁷ Halil İbrahim USTA, “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları İle İlgili Bir Sınıflandırma”, *Türk Dili*,S.579, TDK Yayınları, 2000, s. 209-216

¹⁸ USTA, s. 209-216

¹⁹ T. Nejat GENCAN, “Dilbilgisi Sorunları”, *Türk Dili*,S.213, TDK Yayınları, 1969

²⁰ Mustafa GÜVELİ, “Neden Ad Tamlaması Değil de Sıfat Tamlaması”, *Türk Dili*, S.210, TDK Yayınları, 1969

söz dizimi çalışması ile ilgili olarak elde ettiğimiz sonuçları vereceğiz.

I. TEKRAR GRUBU

Bir sözcüğün doğrudan doğruya tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut zıt olan ya da sesleri birbirine benzeyen iki sözcüğün art arda kullanılmasından oluşan kelime grubuna “ikileme veya tekrar grubu” adı verilmektedir. Tekrarlar, cümle ve kelime grupları içinde isim, sıfat ve zarf görevi yapar. Anlatımda canlılığı ve kuvvetliliği sağlayan, anlatım yollarını zenginleştirmek ve ifade gücünü etkili kılmak için kullanılan tekrarlar, Türkçe'nin her devrinde olduğu gibi, metnimizde de oldukça fazla kullanılmıştır.

A)TEKRAR GRUBUNUN TÜRLERİ

İncelenen cümlelerde toplam 22 (yirmi iki) tane tekrar grubu bulunmuştur.

1.Unsurları Aynı Olan Tekrar Grupları

Yer yer (7)

Dalga dalga (11)

Atıp atıp (13)

Işıl ışıl (23)

Kıyın kıyın (29)

gerine gerine (34)

Hele hele (59)

2. Unsurları Yakın Anımlı Olan Tekrar Grupları

iri-yarı (11)

delik deşik (15)

salkım saçak (19)

yüzü gözü(22)

ara sıra (22)

bir iki (22)

saçını başını (26)

itiş kakış(26)

iyi güzel (28)

²¹ Hamza ZÜLFİKAR, “Takısız Tamlama Sorunu” , *Türk Dili*, S.523, TDK Yayınları, 1995, s.781-789

B) CÜMLEDEKİ VAZİFESİ YÖNÜNDE TEKRAR GRUPLARI

1. Nesne ya da Nesne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Tekrar Grupları

Öbürleri *saçını başını* karıştırıyorlar.(26)

Kişi, *iyi-güzel ve güzel alışkanlıklar* kazanmalı. (28)

Şu deminki sese doğru *kıyın kıyın ilerlediğimizi* fark etmiyor değilim. (29)

2. Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Tekrar Grupları

İri yarı adam her vuruşta, kapsülün patlamasına kendi kahkahasını katıyor.

(11)

Yüzü gözü güneşten kavrulmuştu. (22)

Şu günlerdir *ipi ipil yağın yağmur* dınse. (25)

3. Zarf Tümleci ya da Zarf Tümleci İçinde Görev Almış Olan Tekrar

Grupları

Lunapark bahçe sinemaları ile *yan yana* yaşıyor. (9)

Esintiye kapılan müzik *dalga dalga* gelirdi.(11)

İşte *atıp atıp* vuruyorum. (13)

Ah *nolsaydı nolsaydı da* harcanmasaydım. (14)

Bulgur bulgur üzerinden taşsın, azıcık köpüklensin. (14)

Yeşil başlı gövel ördek *delik deşik* yattıyor. (15)

Terli perçemlerimi elimin tersiyle *geri geri* atarak. (19)

Hanım hanım... diye çalışacak. (21)

Başımı dizine koyup da okuduğu kitapları dinlediğim , babamla Rauf Bey'in *tesbihlerini çeke çeke sohbet ettikleri...*(21)

Ara sıra gelir babama bağ sularken yardım ederdi. (22)

Salındım *nazlı nazlı*. (22)

Kendi etrafımda *bir iki* döndüm. (22)

Geceleri *ışıl ışıl* görülüyor. (23)

Etrafıma *tatlı tatlı* bakıyorum. (24)

İtiş kakış gerilere düşüyor. (26)

Alt alta , üst üste derken gruptaki sevgi yumağı yeniden karışacak. (27)

Dulayşe Bacı' nın, *fisil fisil bu akşamın alacasında* neler konuştuklarını duyabilmek için mutfak kapısına kulağımı dayasam . (25)

Öğretmenler odasında, karşılıklı otururken, gazeteleri falan karıştırırken, *hele*

hele birer iş arkadaşı olarak karşılıklı konuşurken bile ona döndüğümü söyleyemem.
(59)

4. Yüklem ya da Yüklem Ögesi İçinde Görev Almış Olan Tekrar Grupları

O yıl kayıslar nasıl da *salkım saçaktı*. (19)

C) TEKRAR GRUPLARININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

1.Sıfat Tamlamalarında Sıfat olarak Görev Almış Olan Tekrar Grupları

iri yarı adam (11)

fısıll fısıll bu akşamın alacası(25)

dal dal iplikler (25)

iyi güzel alışkanlıklar (28)

2. Zarf Fiil Gruplarında Zarf Olarak Görev Almış Olan Tekrar Grupları

yeşil yeşil bakarken (9)

üst üste derken (27)

gerine gerine geçip giden (34)

hele hele bir iş arkadaşı olarak (59)

3. Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Görev Almış Olan Tekrar Grupları

nolsaydı nolsaydı da (14)

4. Sıfat Fiil Gruplarında Zarf Olarak Görev Almış Olan Tekrar Grupları

ipil ipil yağan (25)

kıyın kıyın ilerlediğimiz (29)

II. BAĞLAMA GRUBU

Bir bağlama edatı ile bir veya birkaç isim unsurun birbirine bağlanması ile oluşan kelime gruplarına bağlama grubu denilmektedir.

İncelediğimiz cümlelerde, bağlama gruplarının kuruluşunda “ve, ile, değil, ya da, ne... ne..., ...de ...de, hem... hem..., ...mi ...mi” gibi dilimizde sıklıkla kullanılan edatları görüyoruz. Bu grup cümle içinde özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem olmakta, ayrıca başka kelime gruplarının yapısında da vazife görebilmektedir.

İncelediğimiz cümlelerde toplam 28 (yirmi sekiz) tane bağlama grubu bulunmuştur.

A) BAĞLAMA GRUBUNUN TÜRLERİ

1. “ve” Bağlacı İle Yapılan Bağlama Grupları

kıvrımlarını *ve* farbelalarını (7)

içindeki *ve* geçmişindeki engelleri (8)

kabuklu yemiş *ve* Zeki Müren (9)

altın dişlerini göstererek *ve* göbeğinden taşan gömlek uçları (10)

yağmurlar *ve* gri gökler (13)

saçlarımı *ve* eteklerimi (22)

iyi-güzel *ve* doğru alışkanlıklar (27)

yağlı fõtrü *ve* iri mercekli gözlükleri (27)

şehrin üzerinden destur demeyip gerine gerine geçip giden bu teller *ve* mezarlıkları, maydanoz maşaralarını, üzerinde el izi kalmış kapı tokmaklarını, alçacık bahçe duvarlarını, mürdüm eriklerini, Âhi Baba tekkesini yarıp geçen bu yol. (34)

Süleyman Koç’un karısı Zinnure *ve* kızı Fatma (69)

2. “İle” Bağlacı İle Yapılan Bağlama Grupları

Bahçe sinemaları *ile* yan yana (9)

Bir dul kadın *ile* dört yetimine (10)

Çadırlar *ile* çınarlar arasında (12)

Kızım*la* birlikte (15)

Babam*la* Rauf Bey’in tesbihlerini çeke çeke sohbet ettikleri (21)

Biraz taze yufka ekmeği *ile* çökelek (25)

Anam *ile* Dulayşebacı’ nın (25)

Asma yaprağı *ile* dal dal iplikleri (25)

Fırsatlar*la* imkanlar*la* dolu gelecek (27)

Felsefe *ile* münasebetlerimi (27)

Süleyman Koç’un karısı Zinnure *ve* kızı Fatma *ile* yaptığı lunapark gezintisi (69)

3. “ne...ne ...” ile Yapılan Bağlama Grupları

ne kırmızı kiremitli evler *ne* Acı Çay’ın üzerine kurulan dört delikli taş köprü *ne* Ulu Camii’nin minareleri *ne* de kervansaraya (34)

B) CÜMLEDEKİ VAZİFESİ YÖNÜNDEN BAĞLAMA GRUBU

1. Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Bağlama Grupları

Şimdi biraz taze yufka ekmeği ile çökelek olsa. (25)

Sonra henüz çocukluğu , yani henüz önündeki uzun yıllar , yani fırsatlarımkanlarla dolu gelecek ; bilmediği , tanımadığı yerlerinden fişkıran arzu , o safiyimserlik güldürecek yüzünü. (27)

Süleyman Koç'un karısı ve kızı Fatma ile yaptığı lunapark gezintisi eşya piyangosunun çekildiği yerde noktalanmıştı. (69)

2. Nesne ya da Nesne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Bağlama Grupları

Kıvrımlarını ve farbelalarını uzatıyor. (7)

Saçlarımı ve eteklerimi savurdum. (22)

Kişi iyi-güzel ve doğru alışkanlıklar kazanmalı. (27)

Şu lunaparkın ortasında felsefe ile münasebetlerimi yeniden kurcalayabilirdi. (27)

3. Zarf Tümleci ya da Zarf Tümleci Ögesi İçinde Görev Almış Olan Bağlama Grupları

Kızımınla birlikte çarpışan otolara bineceğim. (15)

Ben de, anamla *Dulayşe Bacı'nın fisil fisil bu akşamın alacasında neler komuştuklarını duyabilmek için* mutfak kapısına kulağımı dayasam. (25)

Şinasi Bey , yağlı fötrü ve iri mercekli gözlükleri ile zihnimi kaplayabilirdi. (27)

4. Yer Tamlayıcısı ya da Yer Tamlayıcısı Ögesi İçinde Görev Almış Olan Bağlama Grupları

Doksan bir lira yetmiş beş kuruşluk emekli maaşı, *bir dul kadın ile dört yetimine* yetmiyor. (10)

Çadırlar ile çınarlar arasında bir duvar vardı. (12)

Yanı başında durup bakıldığında , üzerinden geçildiğinde değil; Kırklar Tepesin çıkıp yukarıdan seyredildiğinde görüldü ki ; *ne kırmızı kiremitli evler ne Acı Çay'ın üzerine kurulan dört delikli taş köprü ne Ulu Camii'nin minareleri ne de kervansarayaya, ovaya* böylesine müdahale etmemiş. (34)

C) BAĞLAMA GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

1. Zarf-Fiil Grubu İçinde Nesne Olarak Görev Alan Bağlama Grupları

İçimdeki ve geçmişimdeki engelleri ateşe vererek (8)

2. Zarf-Fiil Grubu İçinde Zarf Olarak Görev Alan Bağlama Grupları

Altın dişlerini göstererek ve göbeğinden taşan gömlek uçlarını *iki de bir* pantolonuna sokarak (10)

3. Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsuru Olarak Görev Alan Bağlama Grupları

Babamla Rauf Bey'in tesbihlerini çeke çeke sohbet ettikleri (21)

Anamla Dulayşe Bacı'nın neler konuştuklarını (25)

4. Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsuru Olarak Görev Alan Bağlama Grupları

Süleyman Koç'un, *karısı Zinnure ve kızı Fatma ile yaptığı lûnapark gezintisi* (69)

5. Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsuru Olarak Görev Alan Bağlama Grupları

Yağlı fötrü ve iri mercekli gözlükleri (27)

6. Sıfat Tamlamalarında Tamlanan Unsuru Olarak Görev Yapan Bağlama Grupları

taze yufka ekmeği ile çökelek (25)

7. Sıfat Tamlamalarında Tamlayan Unsuru Olarak Görev Yapan Bağlama Grupları

fırsatlarla, imkânlarla dolu gelecek (27)

iyi-güzel ve doğru alışkanlıklar (27)

şehrin üzerinden destur demeyip gerine gerine geçip giden bu teller ve mezarlıkları, maydanoz maşaralarını, üzerinde el izi kalmış kapı tokmaklarını, alçacık bahçe duvarlarını, mürdüm eriklerini, Âhi Baba tekkesini yarıp geçen bu yol. (34)

III. SIFAT TAMLAMASI

Metnimizde yer alan sıfat tamlamalarındaki sıfat unsuru hem tek kelimedenden hem de kelime grubundan oluşabilmektedir. Sıfat unsuru kelime grubu şeklinde olan sıfat tamlamalarında, bu kelime grubu; sıfat-fiil grubu, edat grubu, aitlik grubu ve sayı grubu şeklinde olabilmektedir. Metindeki sıfat tamlamaları, cümlede, özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem görevi yapmaktadır. Sıfat tamlamaları, başka kelime grupları içinde de çeşitli görevler yapmaktadır.

İncelediğimiz cümleler içinde 531 (beş yüz otuz bir) adet sıfat tamlaması bulunmuştur.

A) SIFAT UNSURU TEK KELİME OLAN SIFAT TAMLAMALARI

yeni bir sayfa (7)

küçük bir mesele (11)

bu çocuk (14)

iri mermerler (19)

kara gözler(23)

tahta perde (26)

bir baş (33)

ulu camii (34)

bir tek (63)

öbür taraf (73)

B) SIFAT UNSURU KELİME GRUBU OLAN SIFAT TAMLAMALARI

üç santimlik şablon (10)

örnek olsun diye yaptığım resimler (14)

bir çift kula atın çektiği fayton (19)

karga cücüğü gibi kara oğlan (23)

dört buçuktan beş (26)

ovayı bir baştan bir başka bir başa bıçak gibi kesen geniş, kara, parlak, sıvaşık bir yol (33)

mezarlıkları, maydanoz maşaralarını, üzerinde el izi kalmış kapı tokmaklarını, alçacak bahçe duvarlarını, mürdüm eriklerini, Âhi Baba Tekkesi'ni yarıp geçen bu yol (34)

kayıtı kokan rüzgârlar (53)

bir tek salkım (63)

eşya piyangosunun çekildiği yer (69)

park kurulduğu gün (73)

milleti rahatsız etmekten ne anlıyorsunuz, görgüsüzler ...vb. gibi azarlar (77)

önlerine yeniden dikilen yüksek tel örgüler (79)

C) CÜMLEDEKİ VAZİFESİ YÖNÜNDEN SIFAT TAMLAMALARI

1.Yüklem ya da Yüklem Ögesi İçinde Görev Almış Olan Sıfat Tamlamaları

Yeşil beyaz sandalyeler. (7)

Cam göbeği yeşil bir etek. (7)

Uçan sandalyelerin etrafını alan o sihirli beyazlık. (8)

Kaynayan kan. (8)

Hep dizini dikip işlediği yorgana eğildiğinden seneler sonra kazanılmış bir kamburluk. (11)

Ehli tarik bir yorgancı ustası ne güzel. (14)

Yapar, yapar, zeki çocuk. (14)

Cıvz gövdeye bol gelen eşofmanlar. (14)

Futbol ağır spor , iyi beslenmek gerek. (15)

Sipsivri bir oğlandı.(22)

Arada bir fesrengi tanecikler. (25)

İki küçük kuş. (25)

Pek güzel, Hadi...kalmı sağlıcakla. (28)

Lisedeki felsefe hocamızdır. (28)

2. Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Sıfat Tamlamaları

Neredeyse, Uçan daireler. (7)

Gözlerimin önünde hep bir etek dalgalanıyor. (7)

Doksan bir lira yetmiş beş kuruşluk emekli maaşı bir dul kadına ile dört yetimine yetmiyor. (10)

Yok canım , düpedüz harcıyor bu çocuk. (14)

Beyaz ....bir karaltı geçti. (18)

Ovayı bir baştan bir başa bıçak gibi kesen, geniş, kara, parlak, sıvaşık bir yol açılıvermiş. (33)

Süleyman Koç'un karısı Zinnure ve kızı Fatma ile yaptığı lunapark gezintisi eşya piyangosunun çekildiği yerde noktalanmıştı. (69)

3. Nesne ya da Nesne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Sıfat Tamlamaları

Işığın beyazına mor, mor mor kızılı, yer yer çilek kırmızısı katışıyor. (7)

Yeni bir gömlek giyebilsem. (11)

Poligondaki kadın, *boşalan tüfekleri* dolduruyor. (14)

Mürdüm eriğinin dalları arasından , dumanlı – mor meyveleri arasından *bir top güneş ışığı* elimdeki patiskaya düştü. (18)

Elime *şu ibriği* alsam. (23)

4. Zarf Tümleci ya da Zarf Tümleci İçinde Görev Almış Olan Sıfat

Tamlamaları

İncelenen cümlelerde 57 (elli yedi) adet zarf tümleci görevinde olan sıfat tamlaması bulunmuştur.

Mağlupken ordu , yaşlı dururken vatan, *şu sırtıkan tavşanı kurşunlayıp* yeni bir sayfa açayım (7)

İri yarı adam, *her vuruşta* kapsülün patlamasına kendi kahkahasını katıyor. (11)

Az sonra galiba dondurma alacağım. (14)

Bu defa başkaları binecekler. (16)

Kafası *üç numara* kazanmıştı. (22)

Başlar, *hep beraber* ekrana uzanıyor. (26)

Peki niçin her sabah , yani *her bahar sabahı* , evden çıktığında, bahçe kapısına varıncaya kadar üzerine sıçramaya çalışan leylak dallarından , bir tek salkım koparmayı düşünmedi. (63)

Adam, aynı gülümseme ile “ hayır efendim dedi.” siz yabancısınız galiba, *park kurulduğu günden beri* çıkış yeri değişmedi; öbür tarafta , şurdan gideceksiniz, doğru yürüyün, hiç sapmayın, çıkışa ulaşırsınız “ diye yumuşakça cevap verdi. (73)

5. Yer Tamlayıcısı ya da Yer Tamlayıcısı Ögesi İçinde Görev Almış Olan

Sıfat Tamlamaları

Yeşil yeşil bakarken birden *kıpkızıl ateşte* yanıyoruz. (9)

Tek dersten bu kadar sürünmesem. (13)

Camlı bölgeye geçiyorum. (16)

Mürdüm eriğinin dalları arasından , *dumanlı- mor meyveleri arasından* bir top güneş ışığı *elimdeki patiskaya* düştü. (18)

Anam, *naftalin kokulu sandıktan* yine cibinlikleri çıkardı. (22)

Oradan, *yağmur suları ile ıslanmış camdan* dışarı baksam. (25)

Şu lünaparkın ortasında felsefe ile münasebetlerimi yeniden kurcalayabilirdi.

(28)

Süleyman Koç 'un karısı Zinnure ve kızı Fatma ile yaptığı lûnapark gezintisi eşya piyangosunun çekildiği yerde noktalanmıştı. (69)

D) SIFAT TAMLAMASININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

1.Sifat Tamlamasının Başka Sifat Tamlamalarında Sifat Unsuru Olarak

Kullanılması

bir camgöbeği yeşil etek (9)

bir karış boy (9)

üç santimlik şablon (10)

91 lira 75 kuruşluk emekli maaşı (10)

kara kavruk bir yüz (10)

her yanları boyalı bir kadın (11)

iki türlü postal (13)

yeşil başlı gövel ördek (14)

beş yaşındaki bebe (16)

bir top güneş (18)

her bir yan (19)

bir çift kula at (19)

iki yanı yedi veren güller (19),

orta masaya koyduğum çiçek sepeti (19)

naftalin kokulu sandık (22)

çift atlı fayton (23)

bir çuval un (23)

bir iki tane (24)

hiçbir yan (24)

bir çift rugan iskarpin (24)

dört buçuktan beş (26)

dört delikli taş köprü (34)

kırmızı kiremitli evler (34)

bir tek salkım (63)

1. Sıfat Tamlamasının Başka Sıfat Tamlamalarında İsim UNSURLARI

Olarak Kullanılması

- şu sırtkan tavşan (7)
 hep bir etek (7)
 yeşil bir etek (7)
 o sihirli beyazlık (8)
 o mazot kokulu nefes (9)
 bir cam göbeği yeşil etek (9)
 oval bir havuz (9)
 kara kavruk bir yüz (10)
 sulama kanallarının kenarında kurulmuş tahta barakalar (11)
 yeni bir gömlek (11)
 gariban bir ördek (11)
 boynunun renkli pulları solmuş bir ördek (11)
 bakışları kaymış bir ördek (11)
 kanatları yoluk bir ördek (11)
 köpüklü iri bira bardağı (11)
 her yanları boyalı bir kadın (11)
 yapışkan bir ıslaklık (11)
 kıllı bir kahkaha (11)
 şu kıllı adam (11)
 bir kötü tavşan (11)
 yaz tatillerinde tuğla ocaklarında çalışan cılız çocuklar (11)
 hep bir sır (11)
 küçük bir mesele (11)
 diplomasız bir reis (11)
 seneler sonra kazanılmış bir kamburluk (11)
 yeni bir gömlek (13)
 ne idüğü belirsiz lekeler (13)
 bir kuru temizleme dükkânı (13)
 yeşil başlı gövel ördek (14)
 tahta alçak iskemleler (16)

dumanlı *mor meyveler* (18)
 bir çift *kula at* (19)
 iki yanı *yediveren güller* (19)
 bu *güzel sepet* (19)
 ellerindeki *yeşil dal* (21)
 kısacık *yarı yıl* (21)
 sipsivri *bir oğlan* (22)
 bir *bu yan* (22)
 bir *kara gözler* (23)
 bir *beyaz buluz* (24)
 bir çift *rugan iskarpin* (24)
 organze *bir gelinlik* (24)
 bir baş da *yeşil soğan* (25)
 fisil fisil *bu akşam* (25)
 arada bir *fesrengi tanecikler* (25)
 iki *küçük kuş* (25)
 gençirisi oğlanların toplandığı *tahta perde* (26)
 kum torbası gibi asılmış *meşin yuvarlak* (26)
 gücüne güvenen *bir diğeri* (26)
 ne *menem bir şey* (27)
 menem *bir şey* (27)
 elli beşe zar zor ulaşan *sıska çocuk* (27)
 kısa *bir süre* (27)
 o *saf iyimserlik* (27)
 henüz önündeki *uzun yıllar* (27)
 şu *deminki ses* (29)
 dört delikli *taş köprü* (34)
 her *bahar sabahı* (63)

3.Sıfat Tamlamasının Başka Bir Sıfat Tamlaması İçinde Hem Sıfat Hem de İsim Olarak Kullanılması

yeşil başlı gövel ördek (14)
bir çift kula at (19)

japone kollu beyaz bir bluz (24)

bir çift rugan iskarpin (24)

4 . Sıfat Tamlamasının Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

yeşil etek ile (9)

bir kötü tavşan bile (11)

bir tarafa doğru (11)

bir kere de (16)

bir kere daha (19)

bir baş da (25)

yağlı fõtrü ve iri mercekli gözlükleri ile (28)

5. Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması

kaç yılın tortusu (9)

bir bankanın adı (9)

o bankanın adı (9)

bu felsefenin yüzü (10)

kırmızı tuğla tozu (10)

sağ sahil sulama projesi (10)

yağmurlar ve gri gökler altı (13)

Yorgancı Yaşar' ın hafızlığı (14)

mermer şadırvanların musluğu (14)

yedi veren gülün altı (14)

bir yorgancı çırağı (14)

blok apartman önleri (14)

dumanlı mor meyvelerin arası (18)

bir çift kula atın çektiğı (19)

hangi perdenin ardı (19)

bakır sahanların dizili olduğı (25)

gençirisi oğlanların toplandığı (26)

6. Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak

Kullanılması

boynunun renkli pulları (11)

kızkardeşimin kiralık gelinliği (13)

babamın biricik oğlu (14)

mağazanın tahta zemini (16)

gençirisi oğlanların toplandığı tahta perde (26)

7. Sıfat Tamlamasının Bağlama Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

İyi-güzel ve doğru alışkanlıklar (27)

yağlı fötrü ve iri mercekli gözlükler (28)

IV. İSİM TAMLAMASI

Eserde isim tamlamalarının unsurları ya tek kelimedenden ya da çeşitli kelime gruplarından oluşmuştur. Bu tamlamalar, cümlede özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem olarak görev yapmakta; başka kelime grupları içinde de çeşitli görevlerle karşımıza çıkmaktadır.

A)YAPI BAKIMINDAN İSİM TAMLAMASI

Metinlerde toplam 310 (üç yüz on) adet isim tamlaması bulunmuştur.

1. Belirtili İsim Tamlaması

Bu isim tamlamasını şu şekilde formüle edebiliriz : tamlayan(isim) + ilgi hâl eki + tamlanan (isim) + iyelik eki.

İncelediğimiz cümlelerde 145 (yüz kırk beş) tane belirtili isim tamlaması bulunmuştur.

benim kronolojim (7)

kapsülün patlaması (11)

kadının avucu (15)

bahtımın yıldızı (18)

karın kapı önlerine diz boyu yığıldığı (21)

duvarın isli duvarı (24)

yenilmişliğin, başarısızlığın ızdırabı (27)

Acı Çay'ın üzeri (34)

Cümlenin sonu (55)

Süleyman Koç' un karısı (69)

2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Bu tamlamada tamlayan herhangi bir ek almaz; tamlanan ise iyelik eki alır ve

isim tamlaması oluşur. Tamlayan + 0 (ilgi) + tamlanan + iyelik eki = İsim tamlaması
İncelenen cümlelerde 165 (yüz altmış beş) adet belirtisiz isim tamlaması bulunmuştur.

çilek kırmızısı (7)

yorgancı dükkânı (12)

çilingir sofrası (14)

banka memuru (17)

çiçek sepeti (20)

karga cücüğü (23)

olanca varlığı (27)

kırlar tepesi (34)

öğretmenler odası (59)

iş arkadaşı (59)

bahar sabahı (63)

lunapark gezintisi (69)

çıkış yeri (73)

B) CÜMLEDEKİ VAZİFESİ YÖNÜNDE İSİM TAMLAMALARI

1. Yüklem ya da Yüklem Ögesi İçinde Görev Almış Olan İsim

Tamlamaları

Uçan sandalyelerin etrafını alan o sihirli beyazlık. (8)

Atatürk Parkı'nın çamları. (8)

Burası, hayat mektebi. (10)

Güneş, hep böyle tepeden maviliklerin ortasında. (10)

Eller, pantolon cebinde. (11)

Kardeşimin kiralık gelinliğidir. (13)

Mağazanın tahta zeminidir. (16)

Ben, beni bildim bileli komşumuzun oğludur. (22)

2. Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan İsim Tamlamaları

Lunaparkın neonları , florasanları, geceyi gecelikten çıkarıyor. (7)

Atatürk Parkı, yeniden tanzim ediliyor. (9)

Yorgancının yanına bir kuru temizleme dükkânı açılmıştı. (13)

Tahsilin ticarete yeri yoktur. (15)

İkinci gölgeleri uzandı. (18)

Ağustos böcekleri, cırlardı. (22)

Bizi çeken bu sesin bir gücü olmadı. (29)

Süleyman Koç'un, karısı Zinnure ve kızı Fatma ile yaptığı lûnapark gezintisi, eşya piyangosunun çekildiği yerde noktalanmıştı. (69)

1. Zarf Tümlenci ya da Zarf Tümlenci Ögesi İçinde Görev Almış Olan İsim Tamlamaları

Lûnapark, bahçe sinemaları ile yan yana yaşıyor. (9)

Bu felsefe yüzünden hayatım kaydı.(10)

İş ertesi serin sulara koşardım, yorgunluğumu serin sulara bırakırdım. (11)

Babasının , Rauf Bey'in kalın kahkahasının ardından , neşeyle etrafına bakacak ve orta masaya koyduğum çiçek sepetini görecekti. (20)

Bağardına doğru baktım. (22)

Mahalleye dağılan sürü, çingirak sesleri ile kendi başına evinin, ahırının yolunu bulsa. (25)

4. Yer Tamlayıcısı ya da Yer Tamlayıcısı Ögesi İçinde Görev Almış Olan İsim Tamlamaları

Işığın beyazına mor , mor kızılı yer yer çilek kırmızısı karışıyor. (7)

Ne zaman o bankanın ardına sırtımı verdim? (9)

Deneme masası gerisinden kabza kavrayıp , tetik düşürmeye geldim komutanım. (11)

Yorancının yanına bir kuru temizleme dükkânı açılmıştı. (13)

Baksana memleketin zenginlerine. (15)

Mürdüm eriğinin dalları arasından , dumanlı mor meyveleri arasından bir top güneş ışığı elimdeki patiskaya düştü. (18)

Süleyman, tuğla ocaklarında çalışıyordu. (22)

Biri, mutfak etrafında kuşburnu marmeladı ezmiş olacak, oh, mis gibi koktu. (25)

Şu lûnaparkın ortasında felsefe ile münasebetlerimi yeniden kurcalayabilirdi. (28)

5. Nesne ya da Nesne Ögesi İçinde Görev Almış Olan İsim Tamlamaları

Benim kronolojimi, biliyor musun sen? (7)

Evin reisi olmuştum ve mevsimlik işlerin kökü kesilmişti. (11)

Halbuki ben, *babamın biricik oğlu* olmuştum. (14)

Babasının , Rauf Bey'in kalın kahkahasının ardından neşeyle etrafına bakacak ve rota masaya koyduğuğum *çiçek sepetini* g6recek. (20)

Mor *akasya salkımlarını* geçirip durdum gergefime. (22)

Süleyman, *balkonun önündeki zerdaliyi* silkeledi. (24)

Sağ koluna topluyor *olanca varlığını*. (27)

Adam aynı gülümseme ile “ Hayır efendim” dedi, “Siz, yabancısınız galiba park kurulduğu günden beri *çıkış yeri* değişmedi; öbür tarafta, şurdan gideceksiniz, doğru yürüyün, hiç sapmayın çıkışa ulaşırsınız” diye yumuşakça cevap verdi.(73)

C) İSİM TAMLAMASININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

1. İsim Tamlamasının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlayan ya da Tamlanan Olarak Kullanılması

am dallarının arası (8)

Atatürk Parkı'nın çamları (8)

sulama kanallarının kenarı (11)

Atatürk Parkı'nın yamı (12)

yatak odası takımı (15)

yorgancı çırağının esamesi (15)

karanfil kokusunun tütünle karıştığı (16)

mürdüm eriğinin dalları arası (18)

balkon direklerinin biri (18)

Rauf Bey'in kalın kahkahasının ardı (20)

ayak parmaklarımın üzeri (22)

Atatürk Parkı'nın içi (23)

tandır damının önü (23)

eşya piyangosunun çekildiği (69)

2. İsim Tamlamasının Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

bahçe sinemaları ile (9)

Çene altına kadar (11)

yufka ekmeği ile (25)

asma yaprağı ile (25)

yağmur suları ile (26)

3. İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamalarında Sıfat veya İsim Olarak Kullanılması

cam göbeği yeşil bir etek (7)

çilek kızılı renk (8)

erkek sanat mektebi (9)

bir bankanın adı (9)

kırmızı tuğla tozu (10)

sağ sahil sulama projesi (10)

iri bira bardağı (11)

vakıf talebe yurtları (13)

kuru temizleme dükkânı (13)

her akşam üstü (14)

bir yatak odası takımı (15)

bir yorgancı çırağının esamesi (15)

kavakların arkasındaki yol (18)

balkon önündeki zerdali (24)

genç irisi oğlanların toplandığı (26)

gruptaki sevgi yumağı (27)

şu lûnaparkın ortası (28)

V. AİTLİK GRUBU

Bir kelime grubunun yalın hâli, tamlayan hâli veya bulunma hâli üzerine –ki aitlik eki getirilerek kurulan kelime grubudur.

Her zamanki gibi (22)

Dulayşe Bacı, her zamanki gibi yardıma geldi. (22)

VI. BİRLEŞİK FİİL

Bir isim ile bir yardımcı fiilden; iki fiilin birleşmesinden veya isim soylu bir veya birden fazla kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden meydana gelen ve tek bir kavramı karşılayan kelime gruplarına “birleşik fiil” denir. Birleşik fiiller buna göre yapı bakımından üç şekilde karşımıza çıkmaktadır.

A) İSİM + YARDIMCI FİİL KURULUŞUNDAKİ BİRLEŞİK FİİLLER

Bir isim ile “et-, ol-, buyur-, başla-, kıl-, bul-, gör-...” gibi yardımcı fiillerin meydana getirdiği birleşik fiillerdir.

İncelediğimiz cümlelerde bu yapıdaki birleşik fiillerden 38 (otuz sekiz) tane bulunmuştur.

ateşe vererek (9)

belli olsun (10)

seyir etmek (13)

ziyan edeceksin (15)

olmaz olur mu? (20)

meşgul etmeyelim (21)

yarıda kalmıştı (22)

ezmiş olacak (25)

hoş görün (28)

müdahale etmemiş (34)

göğüs germelerimiz (55)

cevap verdi(73)

B) FİİL + YARDIMCI FİİL KURULUŞUNDAKİ BİRLEŞİK FİİLLER

İncelediğimiz cümlelerde 35 (otuz beş) adet fiil + yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiil bulundu.

İki fiilin birleşmesinden oluşan birleşik fiillerdir. Bu tür birleşik fiillerde birinci fiil zarf fiil eklerinden(-a, -e, -ı, -i, -u, -ü, -ıp,- ip,- up, -üp) alırken, ikinci fiil (ver-, kal-, git-) gibi yardımcı fiillerden meydana gelir.

yontup durduğum (8)

vurup patlatmalı (9)

bakınıp duruyor (11)

durup duranlar (13)

iğneleyip duracak (15)

çıkıp gideceğiz (17)

sulayıp süpürdüğüm (23)

gelip gidiyor (25)

C) CÜMLEDEKİ VAZİFESİ YÖNÜNDEN BİRLEŞİK FİİLLER

Yazarın cümlelerinde birleşik fiilleri, genellikle yüklem olarak görüyoruz.

Bunun yanında az da olsa birleşik fiiller cümlelerin diğer öğelerinde de görev aldıklarını görüyoruz.

1. Yüklem ya da Yüklem Ögesi İçinde Görev Almış Olan Birleşik Fiiller

Vurup patlatmalı kapsülü. (9)

Kadın, boş gözlerle, ağzı açık etrafa *bakıp duruyor*. (11)

Bir pantolona bir bana *bakıp duruyordu*. (13)

2. Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Birleşik Fiiller

Günlerdir *yontup durduğum söğüt dalım* fırlatıp atınca.(8)

3. Yer Tamlayıcısı ya da Yer Tamlayıcısı Ögesi İçinde Görev Almış Olan

Birleşik Fiiller

Hep dizini dikip işlediği yorgana eğildiğinden. (12)

Çığlıklara, İspanyol eteğinde kayar gibi *alçalıp yükselen kahkahalara* karışmak. (14)

Sulayıp süpürdüğüm yoldan geçse. (23)

4. Zarf Tümleci ya da Zarf Tümleci Ögesi İçinde Görev Almış Olan Birleşik Fiiller

Televizyon seyretmekle bunun ne farkı var? (13)

Sonra her yaz, daha kirazların *kızarmaya durmasıyla* yollara bakar oldum. (21)

Gün, *başını almış giderken*. (25)

Zinnure, *çekiştirip durmasa*, kim bilir daha ne kadar kalacağım. (27)

5. Nesne ya da Olarak Nesne Ögesi Görev Almış Olan Birleşik Fiiller

Arkadaşlarıma, *örnek olsun diye yaptığım ödevleri*, çizdiğim resimleri gösterirdi. (14)

Her nasılsa *ele geçirdiği sırasını* savıyor böylece, itiş-kakış gerilere düşüyor.

(26)

Şunca yıllık evliliğimizin, çocuklarımızın, iyi ve kötü günlerimizin, acılara birlikte *göğüs germelerimizin*, sevinçleri paylaşmamıza *getirdiği*, getirip önümüze bıraktığı, haydaa cümlelerin sonu gelmeyecek. (55)

VII. UNVAN GRUBU

Bu kelime grubu, genel olarak bir şahıs ismiyle bir unvan veya akrabalık İsminden kurulan kelime gruplarıdır. İncelediğimiz metinlerde 7 (yedi) tane unvan grubu tespit ettik.

İsim + Unvan / Akrabalık İsmi= Unvan Grubu

Güler Öğretmen (14)

Refet Dayı (15)

Süleyman Oğlum (16)

Rauf Bey (19)

Dulayşe Bacı (22)

Zinnure Abla (24)

Şinasi Bey (27)

A) CÜMLEDEKİ VAZİFESİ YÖNÜNDEN UNVAN GRUBU

1. Özne ya da Özne Ögesi içinde Görev Almış Olan Unvan Grupları

Güler Öğretmen, başını okşardı. (14)

Rafet Dayı, gültüyor. (15)

Hanım, hanımın diye çıkışacak *Rauf Bey*.(21)

Dulayşe Bacı, her zamanki gibi yardıma geldi. (22)

Şinasi Bey de kim? (27)

2. Zarf Tümleci ya da Zarf Tümleci Ögesi İçinde Görev Almış Olan Unvan

Grupları

Babasının, *Rauf Bey'in* kalın kahkahasının ardından neşeyle etrafına bakacak ve orta masaya koyduğum çiçek sepetini görecektir. (19)

B) UNVAN GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

1.Unvan Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsuru Olarak

Kullanılması

Rauf Beylerin konağı (19)

Rauf Bey'in kalın kahkahası (19)

Rauf Bey'in çift atlı faytonu (23)

Rauf Bey'in faytonu (24)

2. Unvan Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Şinasi Bey de (27)

3. Unvan Grubunun Bağlama Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Anamla *Dulayşe bacı* (25)

4. Unvan Grubunun Ünlem Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Süleyman oğlum! (16)

Zinnure abla, Zinnure abla! (24)

VIII. ÜNLEM GRUBU

Bir ünlem edatı ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubuna “ünlem grubu” denir. Ünlem grubu, genellikle “hey ve ey” ünlem edatları ile kurulan bir kelime grubudur. Ayrıca bu ünlem grupları cümlede cümle dışı unsur olarak kullanılmaktadır.

İncelediğimiz cümleler içinde 4 (dört) tane ünlem grubu bulunmuştur.

Ah Süleyman ah! (15)

Ya! ...öyle ağabey, ne yaparsın.(15)

Üzme çocuğu be! (21)

Ah, ödümü patlattın kız! (21)

IX. EDAT GRUBU

Bir isim unsuru ile bir çekim edatından kurulan kelime grubudur.

İsim + Çekim Edatı = Edat grubu.

İncelenen cümlelerde toplam 88 (seksen sekiz) tane edat grubu bulundu.

A) YAPISI BAKIMINDAN EDAT GRUPLARI

1. “doğru” Edatı İle Oluşan Edat Grupları

boşluğa doğru (7)

camiye doğru (13)

ortalara doğru (14)

kavakların arkasındaki yoldan bağ evine doğru (18)

karnına doğru (18)

bağardına doğru (22)

yola doğru (22)

şu deminki sese doğru (29)

2. “ile” Edatı İle Oluşan Edat Grupları

bir cam göbeği yeşil etek ile (8)

sakalları ile (11)

televizyon seyretmekle (13)

kederle (15)

bütün gücümle (15)

daha kirazların kızarmaya durmasıyla (21)

Süleyman’la (24)

başında çiçekten bir taç ile (24)

çingirak sesleri ile (25)

bütün kuvvet ile (26)

yağmur suları ile (26)

yenilmişliğin, başarısızlığın ızdırabı ile (27)

fırsatlarla (27)

imkânlarla (27)

sağlıcak ile (27)

yağlı fötrü ve iri mercekli gözlükleri ile (28)

Süleyman Koç’un kızı Fatma ile (69)

3. “de” Bağlacı İle Oluşan Edat Grupları

ona dönsek de yüzümüzü (9)

tahta sıralar da (9)

üçü de (10)

bir de (10)

bir kez de (11)

çıraklık da (13)

yine de (14/15/24)

ah nolsaydı nolsaydı da (14)

hafızlığımı da (15/22)

bir kere de ben (16)

amma da (21)

O da (21/23)

bu Süleyman da (22)

daha da (22)

ikimiz de (23)

bana da (24)

zerdali de (24)

bunlar da (24)

bir baş da (25)

ben de (25)

belki de (27)

Şinasi bey de (27)

4. “gibi” Edatı İle Oluşan Edat Grupları

mütemadi güler gibi (11)

şu kıllı adam gibi (11)

ustalık gibi (13)

İspanyol eteğinde kayar gibi (14)

her zamanki gibi (22)

evimizden biri gibi (22)

karga cücüğü gibi (23)

sakız gibi (25)

mis gibi (25)

5. “kadar” Edatı İle Oluşan Edat Grupları

çene altına kadar (11)

bu kadar (13/16)

camiye kadar (15)

ne kadar (16/27)

kapının önüne kadar (24)

bahçe kapısına varıncaya kadar (63)

6. “bile” Edatı İle Oluşan Edat Grupları

bir kötü tavşan bile (12)

ta bizim buradan bile (23)

bizi derken bile (24)

hele hele birer iş arkadaşı olarak karşılıklı konuşurken bile (59)

7. “diye” Edatı İle Oluşan Edat Grupları

örnek olsun diye (14)

bu kadar diye (16)

falan diye (21)

hop diye (21)

heey diye (27)

8. “ki” İle Oluşan Edat Grupları

var ki (19)

belli ki (26)

nedir ki (27)

neyse ki (28-29)

B) CÜMLEDEKİ VAZİFESİ YÖNÜNDEN EDAT GRUBU

1. Yüklem ya da Yüklem Ögesi İçinde Görev Almış Olan Edat Grupları

Mütemadi güler gibidir. (11)

Sonuna kadar, en sonuna kadar. (16)

Hıh, neyim var ki? (19)

Dulayşe Bacı, evimizden biri gibidir. (22)

Bir baş da yeşil soğandır. (25)

Güç dediğin, nedir ki? (27)

Şu deminki sese doğru kıym kıym ilerlediğimizi farketmiyor değilim. (29)

2. Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Edat Grupları

Sonunda tahta sıralar da geliyor. (9)

Yaz tatillerinde tuğla ocaklarında çalışan cılız çocuklar, dul karı yetimleri, *bir kötü tavşanı bile* vuramayan askerliğini yapmış banka memurları, adı Süleyman’a çıkmışlar, hep felsefeden kalırlar. (12)

Uсталık gibi çıraklık da kayboluyor. (13)

O da deniz mektebine gitti. (21)

Hafızlığı da yarıda kalmıştı Süleyman’ın. (22)

İkimiz de güldük. (23)

Zerdali de neymiş?(24)

Ben de anamla Dulayşe Bacı’nın fisil fisil bu akşam alacasında. neler konuştuklarını duyabilmek için mutfak kapısına dayasam. (25)

Şinasi Bey de kim? (27)

Süleyman Koç'un karısı Zinnure ve kızı Fatma ile yaptığı lunapark gezintisi eşyapiyangosunun çekildiği yerde noktalanmıştı. (69)

1. Zarf Tümleci ya da Zarf Tümleci Ögesi İçinde Görev Almış Olan Edat Grupları

Boşluğa doğru sandalyeler uçuyor. (7)

Üçü de üç santimlik şablon içine girerse, görevimi yapmış olurum komutanım. (10)

Bir kez de ben vursam. (11)

Duvardan inip camiye doğru yürüsem. (13)

Yine de çırak olmuşum. (14)

Zinnure bizi öteden kederle seyredecek. (15)

Kavakların arasındaki yoldan bağ evine doğru ilerleyen beyazlığa daldım.(18)

Hop diye karşısına çıkamaz mıydım? (21)

Geceleri ıslı ıslı görülüyor ta bizim buradan bile. (23)

Kısa bir süre yenilmişliğin, başarısızlığın ızdırabı ile donuklaşacak yüzü bulutlanacak. (27)

Öğretmenler odasında karşılıklı otururken, gazeteleri falan karıştırırken, hele hele birer iş arkadaşı olarak karşılıklı konuşurken bile ona döndüğümü söyleyemem. (59)

4. Nesne ya da Nesne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Edat Grupları

Bir de her yanları boyalı bir kadın getirmiş. (10)

Güler Öğretmen, başımı okşardı, arkadaşlarıma örnek olsun diye yaptığım ödevleri, çizdiğim resimleri gösterirdi. (14)

Hafızlığımı da arada tamamlayıversin. (15)

Ne de güzel olmuşsun demez miydi? (21)

Anan gibi konuştuğun kız dedi bana. (23)

5. Yer Tamlayıcısı ya da Yer Tamlayıcısı Ögesi İçinde Görev Almış Olan Edat Grupları

Bana da verdi. (24)

Oradan, yağmur suları ile ıslanmış camdan baksam. (26)

C) EDAT GRUPLARININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

1.Edat Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Olarak Kullanılması

- üçü de üç santimlik şablon* (10)
örnek olsun diye yaptığım ödevler (14)
ortalara doğru dolan ses (14)
bağ evine doğru ilerleyen beyazlık (18)
başımı dizine koyup da okuduğu kitaplar (21)
karga cücüğü gibi kara oğlan (23)
bir baş da yeşil soğan (25)
yağmur suları ile ıslanmış cam (26)
fırsatlarla, imkânlarla dolu gelecek (27)

XI. KISALTMA GRUPLARI

A) İSNAT GRUBU

İsnat etmek, dayandırmak temeline dayanan bir kelime grubudur. Biri diğerine isnat edilen iki isim unsurundan oluşur. Bu grup, ters çevrilmiş sıfat tamlamasına benzer. Birinci unsur genellikle iyelik eki taşır.

Cümlelerde 4 (dört) tane isnat grubu tespit edilmiştir.

- kanatları yoluk* (10)
ağzı açık (11)
göğsü kıllı (13/15)
başı açık (25)

1. Cümledeki Vazifesi Yönünden İsnat Grupları

a) Yükleme ya da Yükleme Ögesi İçinde Görev Almış Olan İsnat Grupları

Boynunun renkli pulları solmuş, bakışları kaymış, *kanatları yoluk bir ördektir.* (10)

b) Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan İsnat Grupları Olan İsnat

Grupları

- Göğsü kıllı adam*, ağzının açık kenarından akan salyalar. (13)
Göğsü kıllı adam, her dolduruşta kasının avucuna beş yüzlük sıkıştırıyor. (15)
Başı açık kızlar, oğlanlar , şamata edip geçti. (25)

2. İsnat Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu

a) Sıfat Tamlamasından Sıfat Unsuru Olan isnat Grupları

kanatları yoluk bir ördek (10)

göğsü kıllı adam (13)

başı açık kızlar (15)

B) UZAKLAŞMA GRUBU

Uzaklaşma ekli bir isimle başka bir isimin meydana getirdiği kelime grubudur.

Grubun birinci unsurunda bulunma eki vardır. İkinci unsur genellikle bir vasıf ismidir.

Grubun unsurları tek kelime olabileceği gibi, kelime grubundan da oluşabilir. Uzaklaşma grubu, sıfat-fiil veya zarf-fiil grubunun yıpranmasıyla oluşmaktadır.

Uzaklaşma grubu, cümle ve kelime grupları içinde isim ve sıfat görevi yapmaktadır.

İncelenen metinlerde 9 (dokuz) adet uzaklaşma grubu tespit ettik.

Kendinden gayrı (9)

Kavakların arkasındaki yoldan bağ evine (18)

Bir yerden çıkmışlığı (22)

Evimizden biri (22)

Omuzlarımdan aşağı (22)

Başımda çiçeklerden bir taç (24)

Kendimden çok (29)

Üzerine sıçramaya çalışan leylak dallarından bir tek salkım (63)

1. Cümledeki Vazifesi Yönünden Uzaklaşma Grubu

a) Yüklem ya da Yüklem Ögesi İçinde Görev Almış Olan Uzaklaşma Grupları

Dulayşe Bacı, evimizden biri gibidir. (22)

b) Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Uzaklaşma Grupları

Bir yerden çıkmışlığı yok. (22)

c) Nesne ya da Nesne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Uzaklaşma Grupları

Kendinden gayrı her şeyi karartarak. (9)

Bizi derken kendimden çok Zinnure 'yi öne aldığımı biliyorum. (29)

d) Zarf Tümleci ya da Zarf Tümleci Ögesi İçinde Görev Almış Olan Uzaklaşma Grupları

Dantelalarla, tüllerle süslü beyaz organze bir gelinlik içinde, başımda

çiçeklerden bir taç ile döne döne merdivenleri çıkıyor, etrafa tatlı tatlı bakıyorum. (24)

Omuzlarımdan aşağı bırakıyorum. (22)

e) Yer Tamlayıcısı ya da Yer Tamlayıcısı Ögesi İçinde Görev Almış Olan Uzaklaşma Grupları

Kavakların arkasındaki yoldan bağ evine doğru ilerleyen beyazlığa daldım. (18)

2. Uzaklaşma Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu

a) Uzaklaşma Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olması
kendinden gayrı her şey (9)

Kavakların arkasındaki yoldan bağ evine doğru ilerleyen beyazlık (18)

Bir yerden çıkmışlık (22)

başımda çiçeklerden bir taç (24)

leylak dallarından bir tek salkım (63)

C) VASITA GRUBU

Vasita ekli bir isimle bir başka kelimenin oluşturduğu kelimelendirme grubudur. Birinci unsur vasita eki taşır. İkinci unsur ise vasif ismi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu grup cümle ve kelime grupları içinde isim, sıfat ve zarf görevi yapar. Vasita grubu aslında sıfat-fiil ya da zarf-fiil grubunun yıpranmış şeklidir.

İncelenen cümlelerde iki (2) tane vasita grubu tespit ettik.

İki yanı yediveren güllerle kaplı (19)

Fırsatlarla imkânlarla dolu (27)

1. Cümledeki Vazifesi Yönünden Vasita Grubu

a) Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Vasita Grupları

Sonra, henüz çocukluğu, yani henüz önündeki uzun yıllar, yani *fırsatlarla, imkânlarla dolu gelecek*; bilmediği, tanımadığı yerlerinden fişkiran arzu, o saf iyimserlik güldürecek yüzünü. (27)

b) Yer Tamlayıcısı ya da Yer Tamlayıcısı Ögesi İçinde Görev Almış Olan Vasita Grupları

Babası ile birlikte *iki yanı yediveren güllerle kaplı avludan* geçecekler. (19)

2. Vasita Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu

a) Vasita Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olması

iki yanı yediveren güllerle kaplı avlu (19)
fırsatlarla, imkânlarla dolu gelecek (27)

XII. BİRLEŞİK İSİMLER

İsim + isim + isim... = birleşik isim.

Bir nesnenin özel adı olmak üzere bir araya gelen kelimeler topluluğudur.²²

İncelenen metinlerde 4 (dört) tane birleşik isim bulunmuştur.

Üstad Yahya Kemâl (8)

Zeki Müren (9)

Hanımanne (19)

Hafız Yaşar (22)

A) CÜMLEDEKİ VAZİFESİ YÖNÜNDEN BİRLEŞİK İSİMLER

1. Yüklem ya da Yüklem Ögesi İçinde Görev Almış Olan Birleşik İsimler

Kabuklu yemiş ve Zeki Müren. (9)

2. Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Birleşik İsimler

Üstad Yahya Kemâl, "vatan" a, "zar" kâfiyesi düşmüş. (8)

Hanımennem, beni mi istedi? (19)

Yorgancı Hafız Yaşar, Süleyman'ı okutacaktı. (22)

A) BİRLEŞİK İSİMLERİN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

1. Sıfat Tamlamasında İsim Unsuru Olan Birleşik İsimler

Üstad Yahya Kemâl (8)

Yorgancı Hafız Yaşar (22)

2. Bağlama Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılan Birleşik İsimler

Kabuklu yemiş ve Zeki Müren (9)

XIII. İSİM - FİİL GRUBU

Genel olarak bir fiil ismine (-mek, -mek, -ma, -me, -ış, -iş, -uş, -üş) ekleri getirilerek yapılan kelime gruplarıdır. Bu grup, hareket ve iş ismi olarak görev yapar.

... + yardımcı unsur + yardımcı unsur + isim-fiil = İsim – Fiil Grubu olarak bu grubu formüle edebiliriz.

İsim – fiil grupları cümlede de özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem

²² KARAHAN, s.32

olarak görev alır.

İncelediğimiz cümlelerde 11 (on bir) adet isim-fiil grubu bulunmuştur.

sağ sahi sulama (10)

kabza kavrayıp tetik düşürmeye (11)

Kış günleri sallandıkça akan suların paçalara yapışması (14)

Zinnure'ye bir yatak odası takımı almak (15)

Anamla Dulaşşe Bacı'nın fisil fisil bu akşamın alacasında neler komuştuklarını duyabilmek (25)

acılarla birlikte göğüs germelerimiz (55)

A) CÜMLEDEKİ VAZİFESİ YÖNÜNDEN İSİM-FİİL GRUBU

1. Yüklem ya da Yüklem Ögesi İçinde Görev Almış Olan İsim-Fiil Grupları

Kış günleri sallandıkça akan suların paçalara yapışması, orada donup kalması, moraran avuçlarına küçük ciğerlerinden soluduğun hava.(14)

Çıgıllara, İspanyol eteğinde kayar gibi alçalıp yükselen kahkahalara karışmak. (14)

Kiracılıktan kurtulup ev sahibi olmak. (14)

Zinnure'ye bir yatak odası takımı almak. (15)

2. Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan İsim-Fiil Grupları

Futbol ağır spor, iyi beslenmek gerek. (15/16)

3.Zarf Tümleci ya da Zarf tümleci Ögesi İçinde Görev Almış Olan İsim-Fiil Grupları

Deneme masası gerisinden kabza kavrayıp, tetik düşürmeye geldim. (11)

Televizyon seyretmekle bunun ne farkı var? (13)

Ben de, *anamla Duleşşebacı'nın fisil fisil bu akşamın alacasında neler komuştuklarını duyabilmek için* mutfak kapısına kulağımı dayadım.(25)

1. Yer Tamlayıcısı ya da Yer Tamlayıcısı Ögesi İçinde Görev Almış Olan İsim-Fiil Grupları

Sağ sahil sulama projesinde görev aldım. (10)

B) İSİM-FİİL GRUPLARININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

1. İsim-Fiil Grubunun Edat Gruplarında isim Unsuru Olarak Kullanılması

televizyon seyretmekle (13)

anamla Dulayşe Bacı' nın fisil fisil bu akşamın alacasında neler konuştuklarını duyabilmek için (25)

2.İsim- Fiil Grubunun isim Tamlamalarında Tamlayan Olarak Kullanılması

Sağ sahil sulama projesi (10)

acılara birlikte göğüs germelerimizin getirdiği (55)

3.İsim- Fiil Grubunun isim Tamlamalarında Tamlanan Olarak Kullanılması

kış günleri sallandıkça akan suların paçalara yapışması (14)

XIV. SIFAT-FİİL GRUBU

Fiilden yapılmış sıfatlara sıfat-fiil denir. Sıfat fiiller, bir fiile getirilen bir sıfat - fiil eki ile onu tamamlayan unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur.

Bu grubu, ..yardımcı unsur + yardımcı unsur + sıfat-fiil = Sıfat-Fiil Grubu şeklinde formüle edebiliriz.

İncelediğimiz cümlelerde 93 (doksan üç) adet sıfat-fiil bulunmuştur.

rüzgara kapılmış (8)

içimi dolduran (9)

bir kötü tavşanı bile vuramayan (12)

kış günleri sallandıkça akan (14)

rüzgâra kapılan (18)

gücünü denemek isteyen (26)

Acıçay'ın üzerine kurulan (34)

Kırlar Tepesi'ne çıkıp yukarıdan seyredildiğinde (55)

getirip önümüze bıraktığı (55)

ona döndüğümü (59)

üzerine sıçramaya çalışan (63)

park kurulduğu (73)

A) CÜMLEDEKİ VAZİFESİ YÖNÜNDEN SIFAT-FİİL GRUPLARI

1. Yüklem ya da Yüklem Ögesi İçinde Görev Almış Olan Sıfat-Fiil Grupları

Rüzgâra kapılmış saçlar. (8)

Uçan sandalyelerin etrafını alan o sihirli beyazlıktır. (8)

Boynunun renkli pulları solmuş, bakışları kaymış, kanatları yoluk bir ördek. (11)

Kömürlüğün köşesinde durup duran postallar.(12)

Göğsümün altından gelen ses, ortalara doğru dolan, ağdalanan, boğaza yaklaştıkça tizleşip şırlıtısını şaklatan ses. (14)

Cılız gövdeye bol gelen eşofmanlar. (15)

2. Özne ya da Özne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Sıfat-Fiil Grupları

Lûnaparka geldiğimiz belli olsun. (10)

Esintiye kapılan müzik dalga dalga gelirdi. (11)

Yaz tatillerinde tuğla ocaklarında çalışan cılız çocuklar, dul karı yetimleri, bir kötü tavşanı bile vuramayan askerliğini yapmış banka memurları, adı Süleyman'a çıkmışlar, hep felsefeden kalırlar. (12)

Elinden bir tutan olsa, zavallı yetim. (14)

Rüzgara kapılan yapraklar, titremeye başladı. (18)

Şu günlerdir ipil ipil yağan yağmur, dinse. (25)

Güç dediğin nedir ki? (27)

Yanıbaşında durup bakıldığında, üzerinden geçildiğinde değil; Kırklar Tepesi'ne çıkıp yukarıdan seyredildiğinde görüldü ki; ne kırmızı kiremitli evler, ne *Acıçay*'ın üzerine kurulan dört delikli taş köprü, ne ulu Camii'nin minareleri, ne de Kervansaray ovaya böylesine müdahale etmemiş. (34)

Süleyman Koç'un karısı Zinnure ve kızı Fatma ile yaptığı lunapark gezintisi eşya piyangosunun çekildiği yerde noktalanmıştı. (69)

3. Zarf Tümleci ya da Zarf Tümleci Ögesi İçinde Görev Almış Olan Sıfat-Fiil Grupları

Hanım eli, iğde konuları saç,ter ve gecemin yıldızları *artık iyice aşağılara sarktığında.* (8)

Hep dizini dikip işlediği yorgana eğildiğinden, seneler sonra kazanılmış bir kamburluk. (12)

Göğsümün altından gelen ses, ortalara doğru dolan, ağdalanan, boğaza yaklaştıkça tizleşip şırlıtısını şaklatan ses. (14)

Yanı başında durup bakıldığında, üzerinden geçildiğinde değil; Kırklar

Tepesi'ne çıkıp yukarıdan seyredildiğinde görüldü ki; ne kırmızı kiremitli evler, ne Acıçay'ın üzerine kurulan dört delikli taş köprü, ne ulu Camii'nin minareleri, ne de Kervansaray ovaya böylesine müdahale etmemiş. (34)

Peki niçin her sabah, yani her bahar sabahı, *evden çıktığında*, bahçe kapısına varıncaya kadar üzerine sıçramaya çalışan leylak dallarından bir tek salkım koparmayı düşünmedi. (63)

Adam aynı gülümseme ile “hayır efendim” dedi, siz yabancısınız galiba, *park kurulduğu günden beri* çıkış yeri değişmedi, öbür tarafta, şuradan gideceksiniz, doğru yürüyün, hiç sapmayın çıkışa ulaşırsınız” diye yumuşakça cevap verdi. (73)

2.Yer Tamlayıcısı ya da Yer Tamlayıcısı Görevi Almış Olan Sıfat-Fiil Grupları

Peşi sıra giden sandalyeye köpüren bir taşkınlıkla saldırınca. (8)

Ta uzaklardan, *sulama kanallarının kenarında* kurulmuş tahta barakalardan, akşamın alacasında tepelerden, pancar tarlalarından, ağılardan, yaylacı çadırlarından görünürdü lûnapark. (10)

Gölgeler, *lûnaparkı çalıştıranların çadırlarına* düşerdi. (12)

Serin, sulanmış süpürülmüş avlulardan geçerdik. (14)

Ama, bir yorgancı çırağının *asfaltlara belenmiş sokaklarda*, blok apartman önlerinde, minareleri görünmez olmuş şehirlerde esamesi mi okunur? (15)

Kavakların arkasındaki yoldan bağ evine doğru ilerleyen beyazlığa daldım. (18)

Babası ile birlikte *iki yanı yediveren güllerle kaplı avludan* geçecekler. (20)

Sulayıp süpürdüğüm yoldan geçse. (22)

Oradan, *yağmur suları ile ıslanmış candan* dışarı baksam. (25)

Peki niçin her sabah, yani her bahar sabahı, *evden çıktığında*, bahçe kapısına varıncaya kadar üzerine sıçramaya çalışan leylak dallarından bir tek salkım koparmayı düşünmedi. (63)

5. Nesne ya da Nesne Ögesi İçinde Görev Almış Olan Sıfat-Fiil Grupları

Eteğin elime degeceğini düşünmüştüm. (8)

Sonra, *içimi dolduran o mazot kokulu nefesi* boşaltmalıyım. (9)

Arkadaşlarıma, *örnek olsun diye yaptığım ödevleri, çizdiğim resimleri* gösterirdi.(14)

Babasının, Rauf Bey'in kalın kahkahasının ardından neşeyle etrafına bakacak ve *orta masaya koyduğum çiçek sepetini* görecek. (20)

Anamı, babamı, *dalından düştüğüm dut ağacını* sormaz mıydı? (21)

Beni Süleyman'a istemeye niyetli olduğunu anlasam. (25)

Şu deminki sese doğru *kıyın kıyın ilerlediğimizi* farketmiyor değilim. (28)

Öğretmenler odasında karşılıklı otururken, gazeteleri falan karıştırırken, hele hele birer iş arkadaşı olarak karşılıklı konuşurken bile *ona döndüğümü* söyleyemem. (59)

B) SIFAT-FİİL GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

1.Sıfat-Fiil Grubunun Sıfat Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması

rüzgara kapılmış saçlar (8)

içimi dolduran o mazot kokulu nefes (9)

sulama kanallarının kenarında kurulmuş tahta barakalar (10)

esintiye kapılan müzik (11)

yaz tatillerinde tuğla ocaklarında çalışan cılız çocuklar (12)

boşluğa bakan bakışları(13)

örnek olsun diye yaptığım ödevler (14)

asfaltlara belenmiş sokaklar (14)

sulanıp süpürülen ön (16)

kavaklara sarılmış yaban sarmaşıkları (18)

elinde tuttuğu şapka (20)

şu günlerdir ipil ipil yağan yağmur (25)

bilmediği, tanımadığı yerlerinden fişkıran arzu (27)

Acıçay'ın üzerine kurulan dört delikli taş köprü (34)

üzerine sıçramaya çalışan leylak dalları (63)

kızı Fatma ile yaptığı lünapark gezintisi (69)

park kurulduğu gün (73)

XV. ZARF-FİİL GRUBU

Füllere “-ınca, -ince, -madan, -meden, -arak, -erek, -alı, -eli, -ıp, -ip, -up, -üp, -ken, -dikça, -dikçe, -tıkça, -tikçe, -a, -e, -r /-mez...” ekleri getirilerek zarf-fiiller oluşturulur. Zarf- fiiller ile ona bağlı olan unsurlardan oluşan kelime gruplarına “zarf-

fiil grubu” denir. Bu kelime grubu, cümlede zarf görevinde kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerde, 81 (seksen bir) adet zarf-fiil grubu tespit edilmiştir.

havalanmaya kalmadan (12)

boğaza yaklaştıkça (14)

demeye kalmadan (19)

hanım hanım diye (21)

ben orada uğraşırken (23)

gün başını alıp giderken (25)

üst süt derken (27)

yanı başında durup (34)

hele hele birer iş arkadaşı olarak karşılıklı konuşurken (59)

bahçe kapısına varınca (63)

A) ZARF-FİİL GRUBU TEŞKİL EDEN EKLER

1.“-ıp, -ip, -up, -üp” Eki İle Yapılan Zarf-Fiiller

ayaklarımı çaprazlayıp (7)

çilek kızılı renge boyayıp (8)

ona sarılıp (12)

duvardan inip (13)

çamura bulanıp (15)

yüreğimi gümbürdetip (19)

bir iki tane düşürüp (24)

Kırlar Tepesi'ne çıkıp (34)

2. “-ınca, -ince, -unca, -ünce” Eki İle Yapılan Zarf-Fiiller

yer vurup yelkenleri şişince (7)

Süleyman gidince (24)

kuşlardan başımı kaldırımca (25)

bahçe kapısına varınca (63)

3.“-arak, -erek” Eki İle Yapılan Zarf-Fiiller

kalbimi çatlatarak (8)

yeşil yeşil bakarken (9)

altın dişlerini göstererek (12)

ısırganlara dalatarak (19)

4. “-ken” Eki İle Yapılan Zarf-Fiiller

- yeşil yeşil bakarken* (9)
pantolonumu alırken (13)
tam bizim evin köşesini dönerken (21)
su boylarında yürürken (21)
ben orada uğraşırken (23)
gün başını almış giderken (25)
üst üst derken (27)
gazeteleri falan karıştırırken (59)

5. “-madan, -meden” Eki İle Yapılan Zarf-Fiiller

- havalanmaya kalmadan* (12)
demeye kalmadan (19)

6. “-DIK + iyelik + cA” Eki İle Yapılan Zarf-Fiiller

- boğaza yaklaştıkça* (14)
kış günleri sallandıkça (14)

7. “-a, -e” Eki İle Yapılan Zarf-Fiiller

- hanım hanım diye* (21)

8. “DIK + iyelik + dA” Eki İle Yapılan Zarf-Fiiller

- üzerinden geçildiğinde* (34)
yarı başında durup bakıldığında (34)
Kırlar Tepesi’ne çıkıp yukarıdan seyredildiğinde (55)
evden çıktığında (63)

9. “-Dı + kişi -(y) All” Eki İle Yapılan Zarf-Fiiller

- ben beni bildim bileli* (22)

İKİNCİ BÖLÜM

CÜMLE

Cümle, değişik gramer kitaplarında değişik şekillerde tarif edilmiştir.

Tahsin Banguoğlu : “ Kendi kendine yeten bir yargı cümle sayılır.”²³

²³ BANGUOĞLU, s. 522

Tahir Nejat Gencan : “ Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir isteği, bir yargıyı, bir olayı anlatmak için kurulan sözcük dizisine tümce denir.”²⁴

Vecihe Hatipoğlu : “ Bir yargıyı bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimi bir eyleme veya çekimli bir eylemle kullanılan sözcükler dizisine tümce denir.”²⁵

Muharrem Ergin : “ Cümle, bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu bir hadiseyi tam olarak bir hüküm hâlinde ifade eden kelime grubudur.”²⁶

Kaya Bilgegil : “ İki unsur arasındaki olumlu veya olumsuz ilgiyi sözü dinleyende soruya yer bırakmayacak şekilde tam olarak haber veya dilek (inşâ) yoluyla ifade eden kelimeler dizisine cümle denir.”²⁷

Mazhar Kükey : “ Bir yargı taşıyan; bir düşünceyi, bir duyguyu, bir isteği dile getiren çekimli bir eyleme ya da çekimli bir eylemle veya eylem almış ad soylu bir sözcükle düzenlenen anlamlı en geniş bir dil birliğine tümce denir.”²⁸

Haydar Ediskun : “ Cümle, içinde ya bir tek bağımsız hüküm, ya da yeteri kadar yan hükümle bir tek temel hüküm bulunan kelime dizisidir.”²⁹

Hikmet Dizdaroğlu : “ Yargı birimi olan tümce, ya tek bir düşünceyi, tek bir duyguyu yansıtır; ya da birden çok duygu ve düşünce, tümce kalıbı içinde bir araya gelerek bir temel yargıya bağlanır.”³⁰

Tuncer Gülensoy : “ Bir hüküm (yargı) bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir fiile veya çekimli bir fiille birlikte kullanılan kelimeler dizisine cümle denir.”³¹

Neşe Atabay, Sevgi Özel ve Ayfer Çam : “ Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir isteği, bir haberi...eksiksiz ve yargıya bağlayarak anlatan sözcük dizisine ‘tümce’ denir.”³²

Metin Karaörs : “ Cümle bir hüküm bildirmek için kullanılan en geniş ve en büyük kelime grubudur.”³³

Leyla Karahan : “ Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir durumu, bir olayı yargı

²⁴ GENCAN, s.114

²⁵ HATİPOĞLU, s.99

²⁶ ERGİN, s.395

²⁷ BİLGEĞİL, s.12

²⁸ Mazhar KÜKEY, *Türkçenin Söz Dizimi*, Kardeş Yayınları, Ankara, 1975, s.261

²⁹ EDİSKUN, S.323

³⁰ Hikmet DİZDAROĞLU, *Tümce Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 1976, s.187

³¹ Tuncer GÜLENSOY, *Türkçe El Kitabı I.*, Kayseri, 1994, s. 132

³² Neşe ATABAY, Sevgi ÖZEL, Ayfer ÇAM, *Türkiye Türkçesinde Sözdizimi*, TDK Yayınları, Ankara, 1981, s.11

bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine cümle denir.”³⁴

Bunların yanında çeşitli makalelerde de cümle ve öğeleri ile ilgili olarak şu tanımlar söz konusudur:

Emin Özdemir : “Cümle, en yalın bir tanımla, isteğimizi anlatmaya yarayan bir yargı birimidir.”³⁵

“Cümlelerin temel öğeleri, yüklem ve öznedir. Katma öğeleri ise nesne, dolaylı nesne, zarf ve dolaylı tümleçtir.”³⁶ Bu düşünceye hemen hemen bütün gramercilerimiz katılmaktadırlar. “ Cümlelerin temel öğeleri olarak yüklem ve özne, yardımcı öğeler olarak da nesne, dolaylı tümleç ve zarf tümleci diye isimlendirilen öğelere yer verilir.”³⁷

Gramercilerimiz arasında en farklı değerlendirilen ve en çok tartışılan cümle ögesi edat tümleçleridir. Yazarlarımızın bir kısmı ‘edat tümleci’ diye isimlendirdikleri bir tümleç çeşidine yer vermekte, bir kısmı da bunu tamamen reddetmektedirler. Özne konusunda bazı farklılıklar olmakla beraber özne, yüklem ve nesne ile ilgili tanım ve değerlendirmeler hemen hemen aynıdır.”³⁸ İncelediğimiz gramerler, bildiriler ve çeşitli makalelerde yer alan cümle tanımlarının, araştırmacıların cümle kabullerinin birbirinden pek farklı olmadığını göstermektedir. Biz de incelediğimiz cümleleri bu tanımlara uygun olarak ele aldık.

Cümleleri dört ana başlık altında inceleyebiliriz. Bunlar :

- a) Yapılarına göre cümleler: basit, birleşik: -şartlı birleşik, -içi içe birleşik-, bağlı cümle ve sıralı- bağımlı ve bağımsız sıralı-, kesik (eksilteli) cümle,
- b) Yüklem türüne göre cümleler: isim ve fiil cümleleri,
- c) Yüklem yerine göre : kuralı ve devrik cümle,
- d) Anlamına göre : olumlu, olumsuz ve soru cümleleri.

“Bu Böyledir” hikaye kitabının söz dizimi üzerindeki çalışmamızı da gramercilerimizin her konuda ittifak ettikleri doğrultuda yürüttük. Çünkü biz bu çalışmayı Türkçe gramerin problemlerinin çözümü üzerine yapmadığımız için, olabildiğince ittifak edilen noktalardan hareket ettik.

³³ Metin KARAÖRS, *Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri*, Kayseri, 1993, s.36

³⁴ KARAHAN, s. 11

³⁵ Emin ÖZDEMİR, “*Cümle Kalıpları*”, Türk Dili (184), TDK Yayınları, Ankara, 1967, s.292-296

³⁶ ÖZDEMİR, s. 292-296

³⁷ Ahat ÜSTÜNER, “*Cümlelerin Öğeler Konusundaki Karışıklıklar*”, Türk Dili (553), TDK Yayınları, Ankara, 1998, s.18-30

³⁸ ÜSTÜNER, s.18-30

I. YAPILARINA GÖRE CÜMLE ÇEŞİTLERİ

A) BASİT CÜMLELER

Çeşitli gramer kitaplarında yazarlar içinde isim veya fiil cinsinden bir yüklem bulunan, bir tek yargı taşıyan cümleye basit cümle adını vermişlerdir.

İncelediğimiz cümlelerdeki basit cümleleri yüklemlerinin isim ya da fiil oluşlarına göre iki bölüme ayırdık. Bu incelememiz sonucunda 440 (dört yüz kırk) tane basit cümle bulduk. Bunlardan da 357 (üç yüz elli yedi) tanesinin fiil; 96(doksan altı) tanesinin de isim cümlesi olduğunu tespit ettik.

Fiil ve isim cümlelerinin örneklerini yüklem türüne göre cümle çeşitleri bölümünde verdik.

Bu böyledir. (7)

Üzerlerinden bir bankanın adı var. (9)

Yorgancı dükkânı camiye bitişikti. (12)

Tezgâhtarlıktan iyidir. (16)

Bir yerden çıkmışlığı yok. (22)

Elli beşe zar zor ulaşan sıksa çocuğum bakışlarına dalacağım. (27)

Ovayı bir baştan bir başa bıçak gibi kesen, geniş, kara, parlak, sıvaşık bir yol açılıvermiş. (33)

Şehrin üzerinden destur demeyip gerine gerine geçip giden bu teller ve mezarlıkları, maydanoz maşaralarını, üzerinde el izi kalmış kapı tokmaklarını, alçacık bahçe duvarlarını, mürdüm eriklerini, Âhi Baba Tekkesini yarıp geçen bu yol, Yorgancı Hafız Yaşar' ın yekpare hayatını da böldü. (34)

Akşamın mora çalan lacivert tülleri, açık dükkân kapısı önünde kayısı kokan rüzgârlara kapılıp dalgalanmaya durdu. (53)

Öğretmenler odasında karşılıklı otururken, gazeteleri falan karıştırırken, hele hele birer iş arkadaşı olarak karşılıklı konuşurken bile ona döndüğümü söyleyemem. (59)

B) BİRLEŞİK CÜMLELER

Birleşik cümlelerin tanımında ve anlayışında farklılıklar vardır. Bu farklılığın sebebi, içinde fiilimsi bulunan cümlelerin basit mi yoksa birleşik mi kabul edilmesi üzerinedir.

Muharrem Ergin, birleşik cümleyi “şartlı birleşik cümle, ki’ li birleşik cümle

içi içe birleşik cümle”³⁹ olarak üç grupta toplamıştır.

Leyla Karahan, “Türk Dili” dergisinde yayımladığı bildirisinde⁴⁰ girişik cümleyi kabul etmez ve onun yerine birleşik cümle düşüncesini kabul eder.

Ayrıca Leyla Karahan, fiilimsilerle kurulan cümleleri birleşik cümle olarak kabul edenlerin hareket noktalarını şöyle açıklar: “ Bu tür cümleleri birleşik yapılu kabul edenlere göre sıfat-fiil, isim-fiil ve zarf- fiiller, yarım yargı veya yan yargı bildiren kelime gruplarıdır. Bundan dolayı, bu kelimelerin her biri, temel cümleye bağlanan birer yan cümle, cümlemsi veya cümleciktir. Yüklemin görevi bu yargıları sonuca bağlamaktır. Bu tür cümleler, taşıdıkları birden fazla yargıdan dolayı basit değil, birleşik cümledir.”⁴¹

Neşe Atabay, Sevgi Özel ve Ayfer Çam⁴² ise fiilimsilerden yalnızca zarf-fiiller ile girişik cümle kurulabileceğini söyleyerek, sıfat-fiiller ve isim-fiillerin yan cümle oluşturamayacaklarını sadece öge olabileceklerini belirtmişlerdir. Bu noktada girişik cümle bahsinde diğer gramercilerden ayrılırlar. Çünkü Banguoğlu⁴³, Bilgegil⁴⁴, Gencan⁴⁵, Ediskun⁴⁶, Hatipoğlu⁴⁷, Gülensoy⁴⁸, Kükey⁴⁹, Dizdaroğlu⁵⁰, ve Hengirmen⁵¹ girişik cümlelerin sıfat-fiil, isim-fiil ve zarf-fiillerden herhangi biriyle kurulabileceğini örneklerle göstermişlerdir. Bu gramercilerimiz temel cümle ile birlikte bir veya birkaç yan cümleden kurulan cümleye “girişik cümle” adını vermişlerdir.

Bu farklılıkları belirttikten sonra birleşik cümlelerin tanımına geçebiliriz. En basit ifade ile “ Birleşik cümle, içinde bir temel yargıyla yeteri kadar yan yargı bulunan cümledir diyebiliriz.” Birleşik cümlede iki unsur vardır. Bunlar : a) Temel cümle, b) Yan cümle.

Temel Cümle: Kendi başına yargı bildiren, yanyargıları sonucabağlayan, çekimli bir fiille ya da ek eylem almış ad soylu bir sözcükle kurulan cümleye temel

³⁹ ERGİN, s.405-445

⁴⁰ Leyla KARHAN, “*Türkçede Birleşik Cümle Problemi*”, Türk Dili, TDK Yayınları, Ankara, 1994, s.19-23

⁴¹ KARAHAN, s. 38

⁴² ATABAY, ÖZEL, ÇAM, s.109

⁴³ BANGUOĞLU, s.524-530

⁴⁴ BİLGEĞİL, s.73-98

⁴⁵ GENCAN, s.51-53

⁴⁶ EDİSKUN, s.379-387

⁴⁷ HATİPOĞLU, s.153-154

⁴⁸ GÜLENSOY, s.211-212

⁴⁹ KÜKEY, s.270-273

⁵⁰ DİZDAROĞLU, s. 193-204

⁵¹ Mehmet HENGİRMEN, *Türkçe Dilbilgisi*, Engin Yayınları, Ankara, 1995, s.364

cümle denir.

Yan Cümle : Temel cümleyi tamamlayan, onu bir sonuca hazırlayan ve içinde yargı bulunan söz dizisidir diyebiliriz. Gramer kitaplarında yan cümle ile temel cümle arasındaki bağlantı, farklı şekillerde ifade edilmiştir. Ancak, bu kitaplarda genel olarak şu iki birleşik cümle çeşidini görüyoruz.

1.Şartlı Birleşik Cümle

2.İç içe Birleşik Cümle

1. Şartlı Birleşik Cümleler

Yan cümlecigi kendinden sonraki cümlecigin şartı, sebebi, tahmini olan birleşik cümleye şartlı birleşik cümle denir. İncelediğimiz cümlelerde 6(altı) adet şartlı birleşik cümle bulduk.

Nereye bakarsak, nereden bakarsak hep o. (9)

Üçü de üç santimlik şablon içine girerse, görevimi yapmış olurum komutanım.

(9)

“ - İstersen seni bizim muhasebecinin yanına vereyim.” (16)

Zinnure, çekiştirip durmasa, kim bilir daha kadar kalacağım. (27)

2. İç İçe Birleşik Cümleler

Karaörs⁵², Dizdaroğlu⁵³, Kükey⁵⁴ ve Karahan⁵⁵ “Bir cümlelerin herhangi bir görevle başka bir cümlelerin içinde yer aldığı cümlelere “içi içe birleşik cümle” adını vermişlerdir. Ancak, Dizdaroğlu diğerlerinden farklı olarak bu cümleye “kaynaşık cümle” demiştir.

Yukarıdakilerden farklı olarak Dizdaroğlu⁵⁶ bunlara “Katmerli birleşik cümle”yi eklerken, Vecihe Hatiboğlu⁵⁷ ise; edatlı, ikilemeli, sorulu kalıplaşmış ve olumsuzluk edatı ile oluşan yan cümleleri ilave etmiştir.

Tuncer Gülensoy⁵⁸; Vecihe Hatiboğlu⁵⁹ ile edatlı, sorulu ve ikilemeli yan cümlelerde birleşmektedir. Yine Tuncer Gülensoy⁶⁰ ve Vecihe Hatiboğlu⁶¹; Neşe

⁵² KARAÖRS, s.44-50

⁵³ DİZDAROĞLU, 190-222

⁵⁴ KÜKEY, s. 291-292

⁵⁵ KARAHAN, s. 63

⁵⁶ DİZDAROĞLU, s.190-222

⁵⁷ HATİBOĞLU, s. 150-152

⁵⁸ GÜLENSOY, s. 211

⁵⁹ HATİBOĞLU, s.150-152

⁶⁰ GÜLENSOY, s. 210-211

⁶¹ HATİBOĞLU, s.150-151

Atabay, Sevgi Özel, Ayfer Çam⁶² ile edatlı yan cümle, sorulu yan cümle ve değil olumsuzluk edatı ile kurulan yan cümlelerde birleşmektedirler. Hengirmen⁶³ ise bu başlıkları vermeyip onlara örnekler vermiştir.

İncelediğimiz cümlelerde 8(sekiz) adet içi içe birleşik cümle bulduk.

Bir kez olsun vurmali. (8)

Neye geldik? diyorum. (13)

Ne de güzel olmuşsun demez miydi? (21)

Anan gibi konuştun kız dedi bana (23)

Gülper, yine telaşla gelip "Zinnure abla, Zinnure abla, hadi seni bekliyorlar" diyecek. (24)

Vuran oğlan, dört buçuktan beş almış gibi gülüyor. (26)

Bin bir müşkülât ile seyircileri yara yara oturanları kaldırarak, fırını kiminin başına, kiminin burmuna çarpa çarpa, iki de bir "Madem seyretmeyecektiniz ne diye geldiniz, milleti rahatsız etmekten ne anlıyorsunuz, görgüsüzler...vb. gibi azarlar işiterek kapıyı buldular. (77)

C) BAĞLI CÜMLELER

Türkçe'nin Sözdizimi adlı eserinde Mazhar Kükey, bağlı cümleyi "bağımsız birleşik tümce" maddesinde ele almıştır.⁶⁴

Kaya Bilgegil ise Türkçe Dilbilgisi adlı kitabında bağlı cümleyi, birleşik cümlelerin bir türü olarak değerlendirmiş ve incelemiştir.⁶⁵

Türk Dilbilgisi adlı eserinde Haydar Ediskun bağlı cümleye "biçimlerine göre cümleler" maddesine yer vermiştir.⁶⁶

Leyla Karahan ise Türkçede Söz Dizimi⁶⁷ adlı eserinde bağlı cümleyi ayrı bir cümle türü olarak değerlendirmiştir. Bu arada Haydar Ediskun ve Leyla Karahan "ki" bağlama edatı ile bağlanmış cümlelerin de bağlı cümle sayılması gerektiğini savunmuşlardır.

Çeşitli gramer kitaplarında bağlı cümleler genel olarak "bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış cümleler" şeklinde tanımlanmıştır. İncelediğimiz cümlelerde 11(on

⁶² ATABAY, ÖZEL, ÇAM, s. 94-103

⁶³ HENGİRMEN, s. 357-358

⁶⁴ KÜKEY, s. 259-299

⁶⁵ BİLGEĞİL, s.73-98

⁶⁶ EDİSKUN, s.386-389

⁶⁷ KARAHAN, s.64-66

bir) adet bağı cümle tespit ettik.

Evin reisi olmuşum ve mevsimlik işlerin kökü kesilmişti. (11)

Hem çalışsın hem okusun. (15)

İşte hızlanıyor ve yüreğimi havalandırıyor. (15)

Yani muhasebe öğrendim ve banka memuru oldum. (17)

Babasının, Rauf Bey'in kalın kahkahasının ardından neşeyle etrafına bakacak ve orta masaya koyduğum çiçek sepetini görecek. (20)

İmtihanların hepsinden geçmiş ama felsefeden yine kalmış. (23)

Anam dedi ki ne olacak okuyup da? (24)

Babama desem de şu zerdaliyi kesse. (24)

Dese de kurtulsa. (25)

Ben galiba ne genç oldum ne de iri. (27)

Yanı başında durup' bakıldığında, üzerinden geçildiğinde değil; Kırklar Tepesi'ne çıkıp yukarıdan seyredildiğinde görüldü ki; ne kırmızı kiremitli evler, ne Acıçay'ın üzerine kurulan dört delikli taş köprü, ne ulu Cami 'nin minareleri, ne de Kervansaray ovaya böylesine müdahale etmemiş. (34)

D) SIRALI CÜMLELER

Üzerinde anlaşılamayan diğer bir konu da sıralı cümledir. Araştırmacıların bir bölümü, yazdıkları eserlerde sıralı cümle konusu üzerinde hiç durmamışlar ve bu kavramı tanıtmamışlardır. Muharrem Ergin, Türk Dilbilgisi⁶⁸ adlı kitabında yapı bakımından cümleleri basit ve bileşik olmak üzere iki ana bölüme ayırmıştır.

Metin Karaörs, Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri⁶⁹ adlı eserinde yapı bakımından cümleleri isim, fiil, şartlı bileşik, ki 'li birleşik ve iç içe birleşik cümle olmak üzere beş ana bölüme ayırmıştır.

Bununla birlikte, sıralı cümleyi ele alıp işleyen araştırmacıların sayısı az değildir. Bu yazarlardan bazısı, sıralı cümleyi birleşik cümlelerin bir türü olarak değerlendirmişlerdir.

Vecihe Hatiboğlu, Türkçenin Sözdizimi⁷⁰ adlı eserinde, “Anlam yakınlığıyla bağlanmış tümcelere sıralı tümce denir, bileşik ya da girişik tümceler de sıralı tümce oluşturur.” demiştir. Sıralı cümleyi unsurlarının ortak olması veya unsurlarının ortak

⁶⁸ ERGİN, s.412-416

⁶⁹ KARAÖRS, s.44-50

⁷⁰ HATİBOĞLU, s.155-158

olmamasına göre bağımlı sıralı ve bağımsız sıralı cümle şeklinde ikiye ayırmıştır. Sıralı cümlelerin bazılarının basit, bazılarının birleşik, bazılarının girişik bazılarının da kesik veya devrik cümle olabileceğini ifade etmiştir.

Kaya Bilgegil, Türkçe Dilbilgisi⁷¹ adlı eserinde sıralı cümleyi birleşik cümlelerin bir türü olarak “anlam yakınlığı olan müstakil cümlelerin noktalama işaretleri ve fiilimsilerle birbirine bağlanmasından oluşan cümle” şeklinde değerlendirmiş ve sıralı cümlelerin hem basit cümlelerden, hem temel cümlelerden, hem yan cümlelerden, hem de girişik cümleler ile şartlı cümlelerden meydana gelebileceğini söylemiştir.

Tahsin Banguoğlu⁷² ise, sıralı cümlelerin “Tümleme Birleşik Cümle” türü olduğunu belirtmiş, “çeşitli anlam ilişkileri olan iki yargının bir bağlamla birleşerek meydana getirdikleri cümlelere” sıralı cümle adını vererek, şartlı ve ki’li birleşik cümlelerin de bazı durumlarda sıralı cümle olabileceğini söylemiştir.

Araştırmacıların bir kısmı ise sıralı cümleyi ayrı bir cümle olarak tanıtmışlardır.

Tuncer Gülensoy, Türkçe El Kitabında⁷³ adlı eserinde sıralı cümleyi, “anlam yakınlığıyla bağlanan cümleler” şeklinde tanımlamış, onu yapı bakımından ayrı cümle türü olarak değerlendirmiştir.

Leyla Karahan da Türkçede Söz Dizimi⁷⁴ adlı eserinde sıralı cümleyi ayrı bir cümle türü olarak değerlendirmiş ve tek başına yargı bildiren cümlelerin bir anlam bütünlüğü içinde sıralanmasından oluşan cümlelere “Sıralı Cümle” adını vermiştir. Ayrıca, sıralı cümlelerin en az iki cümleden kurulduğunu ve bu cümlelerin virgül veya noktalı virgül ile birbirinden ayrıldığını belirtmiştir.

Neşe Atabay, Sevgi Özel ile Ayfer Çam Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi⁷⁵ adlı çalışmalarında sıralı cümleyi “Yargı Sayısına Göre Tümceler” bölümünde ele almışlardır.

Tahir Nejat Gencan, Dilbilgisi⁷⁶ adlı eserinde sıralı cümleyi “Bağımsız Önergelerden Birleşmiş Tümce” maddesinde ele almıştır.

Hikmet Dizdaroğlu, Tümce Bilgisi⁷⁷ adlı kitabında sıralı cümleyi

⁷¹ BİLGEĞİL, s.73-90

⁷² BANGUOĞLU, s.549-562

⁷³ GÜLENSOY, s.212

⁷⁴ KARAHAN, s.66-67

⁷⁵ ATABAY, ÖZEL, ÇAM, s. 105-108

⁷⁶ GENCAN, s.121-125

⁷⁷ DİZDAROĞLU, s.223-247

“Bağlanışlarına Göre Tümce Türleri” maddesinde ele alıp incelemiştir.

Haydar Ediskun, Türk Dilbilgisi⁷⁸ adlı eserinde sıralı cümleyi “Şekillerine Göre Cümleler” maddesinde değerlendirmiştir.

Mazhar Kükey, Türkçenin Söz Dizimi⁷⁹ adlı eserinde sıralı cümleyi “Bağımsız Birleşik Tümce” maddesinde ele almıştır.

Bütün bu tanımlamalardan sonra sıralı cümle için anlam yakınlığı ile birbirine bağlanmış bu ad verilmektedir. İncelediğimiz cümlelerde de 40 (kırk) adet sıralı cümle bulunmaktadır. Sıralı cümleler içinde bazen cümle içinde geçen özne, yüklem, tümleş, sonraki cümle veya cümlelerde tekrar edilmez. Bu bakımdan sıralı cümle ikiye ayrılır. Bunlar: bağımlı sıralı cümle ve bağımsız sıralı cümledir.

1. Bağımlı Sıralı Cümleler

Anlam bakımından birbirine bağlı olan ve özneleri, tümleşleri veya yüklemeleri ortak bulunan cümlelerdir. İncelediğimiz cümleler içerisinde 67 (altmış yedi) tane bağımlı sıralı cümle tespit ettik.

Ona dönsek de yüzümüzü, dönmese de yanımızda çevremizde. (9)

Olur kızım, binelim. (10)

Gıdasızım, güçsüzüm; ama direniyorum, pişiyorum. (10)

Seni sevdim, pek çok sevdim. (12)

Tıpkı sefertasına benziyor, bereket dualarına benziyor. (13)

Gelsin, benim mağazada çalışsın. (15)

Serttir biraz, çalıştırır adamı, ezer. (16)

Arasına gelir, babama bağ sularken yardım ederdi. (22)

Fincanları çıkaracaksın dolaptan, orada değil, öbür gözde, porselenlerin arkasında, tepsi örtüsünü değiştirmeyi unutmama, fazla doldurma fincanları, kıvamında olsun. (64-65)

Zinnure, kucığında uyuyan Fatma'ya sımsıkı sarılmış, gözleri korkudan irileşmiş, önlerine yeniden dikilen yüksek tel örgülere bakarak dudaklarını ısırıyordu. (79)

2. Bağımsız Sıralı Cümleler

Anlam bakımından birbirine bağlı olmayan ve özneleri, tümleşleri veya yüklemeleri ortak olmayan cümlelerdir.

⁷⁸ EDİSKUN, s.383

İncelediğimiz metinlerde 49 (kırk dokuz) adet bağımsız sıralı cümle tespit ettik.

Başını önüne eğmesine, eğme dedim, kamburun çıkar. (13)

Ya! Öyledir ağabey, ne yaparsın. (15)

Biri var, değil mi? (20)

Önce sen hele bir mektebini bitir, bakalım. (21)

Sonra güz gelir, tandirevinde odun kırardı anama. (22)

Taşıtmalı ama nerde adamlarımız, ara ki bulasın, su dökmeye çıksam ortalıktan

toz oluyorlar. (48)

E) KESİK (EKSİLTİLİ) CÜMLELER

Yüklemi olmayan cümlelere “kesik veya eksiltili cümle” denir. İncelediğimiz cümlelerde 46 (kırk altı) tane kesik cümle tespit ettik.

Hanım eli, iğde kokuları saç ve ter gecenin yıldızları artık iyice aşağılara sarktığında. (8)

Arpacığın silme tepesinden. (9)

Karamukların kavaklara sarılmış yaban sarmaşıkların, uzakta parlayan kuşburnu çiçeklerinin ardından. (18)

Ben orada uğraşırken. (22)

Bakır sahanların dizili olduğu raflara. (25)

Gücünü göstermenin ne menem bir şey olduğunu. (27)

II.YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLE ÇEŞİTLERİ

A) İSİM CÜMLELERİ

İncelediğimiz cümlelerde isim cümleleri, ya ek fiil almış bir isimden ya da ek fiil almış bir kelime grubundan oluşmuştur. Yaptığımız incelemede toplam 96 (doksan altı) tane isim cümlesi tespit ettik.

Bir cam göbeği yeşil etek ile kaplı. (8)

Üzerinde bir bankanın adı var. (9)

Burası hayat mektebidir. (10)

İşi yok, maaş yok. (12)

⁷⁹ KÜKEY, s.292-296

Yorgancılık fena meslek değildi. (13)

Yorgancılık fena meslek değildi.(14)

Tezgahtarlıktan iyidir. (16)

Dulayşe Bacı, evimizden biri gibidir.(22)

Şinasi Bey de kim? (28)

Bizi çeken bu sesin bir gücü olmalı. (29)

B) FİİL CÜMLELERİ

Fiil cümlelerini basit zamanlı ya da birleşik zamanlı olmasına göre iki grupta ele aldık. Yaptığımız çalışmada 357 (üç yüz elli yedi) adet fiil cümlesi tespit ettik.

Yazılıyı veremeyenleri sınava almıyorlar. (10)

Esintiye kapılan müzik dalga dalga gelirdi. (11)

Altın dişleri parlıyor gülerken. (16)

Mor akasya salkımlarını geçirip durdum gergefime. (22)

Süleyman, bunlar da kim dedi. (24)

Gençirisi oğlanların toplandığı tahta perdeye dönmüş, durmuşum. (26)

Alt alta, üst üste derken gruptaki sevgi yumağı yeniden karışacak. (27)

Bizi çeken bu sesin bir gücü olmalı. (29)

Kızımız, lûnaparkın kim bilir neresine sıkışmış olan dondurmacıyı araştırıyor çünkü. (29)

Süleyman Koç'un karısı Zinnure ve kızı Fatma ile yaptığı lûnapark gezintisi eşya piyangosunun çekildiği yerde noktalanmıştı. (69)

III. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLE ÇEŞİTLERİ

Yüklemün yerine göre cümleleri kurallı ve devrik cümle olmak üzere iki grupta ele alınmıştır. Yüklemi sonda olan cümlelere "kurallı cümle"; yüklemi cümlemin sonunda olmayan cümlelere "devrik cümle" denir.

A) KURALLI CÜMLELER

İncelediğimiz metinler içerisinde 383 (üç yüz seksen üç) tane kurallı cümle bulunmuştur.

Ona çam dalları arasından bakıyordum. (8)

91 lira 75 kuruşluk emekli maaşı bir dul kadın ile dört yetimine yetmiyor. (10)

Hep dizini dikip işlediği yorgana eğildiğinden, seneler sonra kazanılmış bir

kamburluk. (12)

Yeşil başlı gövel ördek delik deşik yatıyor. (15)

Kaybolan noktaya ne kadar bakıyorum. (18)

Su arklarından atlayarak, yaban üzümlerine bulaşarak, elimi, ayağımı, ısırganlara dalatarak yüreğimi gümbürdetip koştum. (19)

Anam, naftalin kokulu sandıktan yine cibinlikleri çıkardı. (22)

Çuvalı, tandır damının önüne bıraktı. (23)

Gençirisi oğlanların toplandığı tahta perdeye dönmüş, durmuşum. (26)

Kişi, iyi, güzel ve doğru alışkanlıklar kazanmalı. (28)

Öğretmenler odasında karşılıklı otururken, gazeteleri falan karıştırırken ,hele hele birer iş arkadaşı olarak karşılıklı konuşurken bile ona döndüğümü söyleyemem. (59)

A) DEVRİK CÜMLELER

İncelediğimiz metinler içerisinde 70 (yetmiş) tane devrik cümle bulunmuştur.

İçim havalanır böyle. (8)

Benim kronolojimi biliyor musun? (8)

Üçü de üç santimlik şablon içine girerse, görevimi yapmış olurum komutanım (10)

Ta uzaklardan, sulama kanallarının kenarında kurulmuş tahta barakalardan, akşamın alacasında tepelerden, pancar tarlalarından, ağıllardan, yaylacı çadırlarından

görünürdü lûnapark. (10)

Boşver Süleyman. (11)

Geçtim şarkaların ortasından, cami şadırvanından. (13)

Ne bakıyorsun lan? (13)

Yok canım düpedüz harcıyor bu çocuk. (14)

Hanım hanım diye çıkışacak Rauf Bey. (21)

Her yanı titriyor, belli ki. (26)

IV. ANLAMINA GÖRE CÜMLE ÇEŞİTLERİ

İncelediğimiz cümlelerde ya olumlu isim veya fiil; ya da olumsuz isim veya fiil cümleleri şeklinde bir istatistik yolunu takip ettik. .

A) OLUMLU CÜMLE

İncelediğimiz cümleler içerisinde 385 (üç yüz seksen beş) tane olumlu cümle bulunmuştur.

Kıvrımlarını ve farbelalarını uzatıyor. (7)

Ovalarda, dağ tepelerinde yankılanıyor.(8)

Bu felsefe yüzünden hayatım kaydı. (10)

Çadırlarla çınarlar arasında bir duvar vardı. (12)

Yorgancılık fena meslek değildi. (14)

Toprak saha ıslanmış, meşin yuvarlak çamura bulanıp ağırlaşmış. (15)

Diye diye çıkıp gideceğiz şu lünaparktan. (17)

Su arklarından atlayarak, yaban üzümüne bulaşarak, elimi ayağımı ısırğanlara dalatarak yüreğimi gümbürtedip koştum. (19)

Elbet var, olmaz olur mu? (20)

Anam, naftalin kokulu sandıktan yine cibinlikleri çıkardı. (22)

Oradan, yağmur suları ile ıslanmış camdan dışarı baksam. (25)

Şinasi Bey, yağlı fötrü ve iri mercekli gözlükleri ile kaplayabilirdi. (26)

Şu deminki sese doğru kıyın kıyın ilerlediğimizi faretmiyor değilim. (29)

Zinnure, kucağında uyuyan Fatma'ya sınıksık sarılmış, gözleri korkudan irileşmiş, önlerine yeniden dikilen yüksek tel örgülere bakarak dudaklarını ısırıyordu.(79)

B) OLUMSUZ CÜMLE

İncelediğimiz cümleler içerisinde 28 (yirmi sekiz) tane olumsuz cümle bulunmuştur.

Yazılıyı veremeyenleri sözlüye almıyorlar. (10)

Yeni bir gömlek giyemedim. (13)

Abla nolur koşma abla. (19)

Bir yerden çıkmışlığı yok. (22)

Yanıbaşında durup bakıldığında, üzerinden geçildiğinde değil; Kırklar Tepesi'ne çıkıp yukarıdan seyredildiğinde görüldü ki; ne kırmızı kiremitli evler, ne Acıçay'ın üzerine kurulan dört delikli taş köprü, ne ulu caminin minareleri, ne de kervansaray ovaya böylesine müdahale etmemiş.(34)

Yani şunca yıllık evliliğimizin, çocuklarımızın, iyi ve kötü günlerimizin, acılara

birlikte göğüs germelerimizin, sevinçleri birlikte paylaşmamızın getirdiği, getirip de önümüze bıraktığı, haydaaa, cümlelerin sonu gelmeyecek. (55)

Öğretmenler odasında karşılıklı otururken, gazeteleri falan karıştırırken, hele hele birer iş arkadaşı olarak karşılıklı konuşurken bile ona döndüğümü söyleyemem. (59)

Peki niçin her sabah, yani her sabahı, evden çıktığında bahçe kapısına varıncaya kadar üzerine sıçramaya çalışan leylak dallarından bir tek salkım koparmayı düşünmedi. (63)

C) SORU CÜMLESİ

İncelediğimiz cümleler içerisinde 40 (kırk) tane soru cümlesi bulunmuştur.

İçinde soru anlamı bulunan, bir konuda bilgi edinmek, şüpheleri gidermek ve düşünceleri onaylatmak için kurulan cümleler soru cümleleridir. Cümlelerde soru anlamı “-mİ” soru eki ile sağlanır.

Benim kronolojimi biliyor musun? (7)

Ne zaman o sıralara oturdun? (9)

Ne var kız? (19)

Bu Süleyman da nereden çıktı? (22)

Kim silmiş acaba buraları? (25)

Haaa, o adam bu mu? (28)

V. CÜMLENİN UNSURLARI

A) YÜKLEM

İncelediğimiz cümlelerin yüklemeleri basit zamanlı veya birleşik zamanlı olabildiği gibi, bir tek kelimedenden yahut bir kelime grubundan da oluşabilmektedir.

1. Fiil Cümlelerinde Yüklem

Yüklemi fiil olan cümleler, basit veya birleşik zamanlı bir çekimli fiil olabildiği gibi, bir birleşik fiilin yine basit veya birleşik zamanlı çekimi de olabilmektedir. Birleşik fiillerin yüklem olduğu cümleler, yapı bakımından isim + yardımcı fiil, fiil + yardımcı fiil kuruluşundadır. Ayrıca, deyimleşmiş fiiller de yüklem görevi yapabilmektedir.

İncelenen cümlelerde 357 (üç yüz elli yedi) tane fiil cümlesi dolayısıyla da 357 (üç yüz elli yedi) tane yüklem görevinde olan fiil bulunmuştur.

a) Yükleme Basit Çekimli Olan Fiil Cümleleri

İncelemeler neticesinde 317 (üç yüz on yedi) adet yükleme basit çekimli fiil olan cümle tespit edilmiştir.

Ona çam dalları arasından bakıyorum. (8)

Kızım elimi çekiştiriyor. (13)

Az sonra galiba dondurma alacağım. (15)

Beni eğlemesin yürüdüğüm yolda. (20)

Bağardına doğru baktım. (22)

Başlar hep beraber ekrana uzanıyor. (25)

Sağ koluna topluyor olanca varlığını. (27)

Yanıbaşında durup bakıldığında, üzerinden geçildiğinde değil; Kırklar Tepesi'ne çıkıp yukarıdan seyredildiğinde görüldü ki; ne kırmızı kiremitli evler, ne Acıçay'ın üzerine kurulan dört delikli taş köprü, ne ulu Camii'nin minareleri, ne de Kervansaray ovaya böylesine müdahale etmemiş. (34)

Yani, şunca yıllık evliliğimizin, çocuklarımızın, iyi ve kötü günlerimizin, acılara birlikte germelerimizin, sevinçleri paylaşmamızın getirdiği, getirdiği, getirip önümüze bıraktığı, haydaaa, cümlelerin sonu gelemeyecek. (55)

Adam aynı gülümseme ile " Hayır efendim" dedi, "Siz, yabancısınız galiba park kurulduğu günden beri çıkış yeri değişmedi; öbür tarafta, şurdan gideceksiniz, doğru yürüyün, hiç sapmayın çıkışa ulaşırsınız" diye yumuşakça cevap verdi. (73)

b) Yükleme Birleşik Çekimli Olan Fiil Cümleleri

İncelemelerimizde 46(kırk altı) adet birleşik çekimli fiil cümlesi bulundu.

Eteğin elime degeceğini düşünmüştüm. (8)

Hani çarpışan otolara binecektik? (10)

Yorgancının yanına bir kuru temizleme dükkânı açılmıştı. (13)

Minareden yıldızları seyredecektin. (15)

Süleyman tuğla ocaklarında çalışıyordu. (22)

Ben bunu size "alışkanlıklarımız" bahsinde anlatmıştım. (28)

Süleyman Koç'un, karısı Zinnure ve kızı Fatma ile yaptığı lûnapark gezintisi eşya piyangosunun çekildiği yerde noktalanmıştı. (69)

c) İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

İncelediğimiz cümlelerde 28 (yirmi sekiz) tane isim + yardımcı fiil kuruluşundaki yüklem olan birleşik fiiller bulundu.

Atatürk Parkı yeni *tanzim ediliyor*. (9)

Sağ sahil projesinde *görev alsam*. (10)

Lûnaparka geldiğimiz *belli olsun*. (10)

Keşke evde televizyon seyretseydik. (13)

Bu çocuğu *ziyan edeceksin*. (15)

Şimdi kafanı meşgul etmeyelim. (21)

Rauf Bey'in çift atlı faytonu *geri dönecek*. (23)

“Tut lan şu çantayı” diyerek elindekini arkadaşına *emanet ediyor*. (27)

Yanbaşında durup bakıldığında, üzerinden geçildiğinde değil; Kırklar Tepesi'ne çıkıp yukarıdan seyredildiğinde görüldü ki; ne kırmızı kiremitli evler, ne Acıçay'ın üzerine kurulan dört delikli taş köprü, ne ulu Camii'nin minareleri, ne de Kervansaray ovaya böylesine *müdahale etmemiş*. (34)

Taşıtmalı ama nerde adamlarımız, ara ki bulasın, su dökmeye çıksam ortalıktan *toz oluyorlar*. (48)

d) Fiil + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

İncelediğimiz cümlelerde 36 (otuz altı) tane fiil + yardımcı fiil kuruluşunda ve yüklem olan birleşik fiiller bulundu.

Vurup patlatmalı kapsülü. (9)

Üçü de üç santimlik şablon içine girerse, görevimi *yapmış olurum* komutanım. (10)

Bir pantolona, bir bana *bakıp duruyordu*. (13)

Rüzgâra kapılan yapraklar *titremeye başladı*. (18)

Yahu yine her yan lavanta-sabun *kokmaya başlamış*. (20)

Oraları bigüzel *sulayıp süpürsem*. (23)

İkınıp duruyor kaç zamandır. (25)

Orada *durup kalmışım*. (27)

Ovayı bir baştan başa bıçak gibi kesen, geniş kara, parlak, sıvaşık bir yol *açılıvermiş*. (33)

Akşamın mora çalan lacivert tülleri, açık dükkân kapısı önünde kayısı kokan rüzgârlara kapılıp *dalgalanmaya durdu.* (53)

2. İsim Cümlelerinde Yüklem

Genel olarak bir isim veya isim grubunun ek fiille çekimlenmesi ile oluşan cümlelere isim cümlesi denir. Ek fiil olan “i-” ile görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman ve şart kipinde çekime girerek yüklem görevinde bulunurlar ve isim cümlesini oluştururlar.

İncelediğimiz cümlelerde 96 (doksan altı) tane isim cümlesi bulunmuştur. Bu cümlelerdeki yüklemelerin kimisi tek kelimedenden meydana gelmekte kimisi de kelime grubundan meydana gelmektedir.

Bir de “telgrafın telleri” *var.*(8)

Üzerlerinde bir bankanın adı *var.*(9)

Tek felsefe , *o da sözlü.*(10)

Küçük bir mesele *var.*(12)

O yıllarda iki türlü postal *vardı.* (13)

Tahsilin ticarete yeri *yok.*(15)

Yeşil beyaz sandalyeler.(7)

Burası *hayat mektebi.*(10)

Dükkân, *caminin yanındaydı.*(14)

Çıglıklara, *İspanyol eteğinde kayar gibi alçalıp yükselen kahkahalara karışmak.*(14)

Bahtımın yıldızı. (18)

Hangi perdenin ardında? (20)

Kim, bu hamarat? (21)

Kısacık yarı yıl tatillerini. (21)

Sipsivri bir oğlandı. (22)

Bir yerden çıkmışlığı *yok.* (22)

Bu çırpınış *niye?* (24)

İki küçük kuş.(25)

Güç dediğin *nedir ki?*(27)

Sarhoş galiba? (28)

Şinasi Bey de *kim ?* (28)

B) ÖZNE

Cümlelerin diğer önemli unsuru olan özne de incelediğimiz metinlerde karşımıza ya tek kelime ya da kelime grubu olarak çıkmaktadır.

İncelenen cümlelerde toplam 563 (beş yüz altmış üç) tane özne bulundu.

(Ben), Ayaklarımı çaprazlayıp bisiklet sürer gibi çabalıyorum. (7)

(Ben), 7. 62mm çapında, 25mm mesafeden, yatarak destekli, başlı daire hedefine üç atım atacağım. (10)

Kan, kırmızı tuğla tozuna bulanıyor.(10)

(O), Bir de her yanları boyalı bir kadın getirmiş.(11)

Kadın, boş gözlerle, ağzı açık etrafa bakınıp duruyor. (11)

Bir kez de *ben* vursam.(11)

Yorgancılık, fena meslek değildi.(14)

(Sen), başını önüne eğmesene, eğme dedim, kamburun çıkar.(14)

(O), beni okutacaktı.(14)

(Ben), caminin şadırvanından her akşamüstü bakır güğümlemlerle su taşırdım.(14)

Anam, bahçedeki ocağı yakıyor.(18)

Bizi derken bile yüzüm kızarıyor. (24)

Gözlerimin önünde hep *bir etek* dalgalanıyor. (7)

Yer vurup yelkenleri şişince *terli perçemler* yapışık alınma değişiyor.(7)

Bir *kariş boyunda çamlar* dikiliyor.(9)

Sonunda *tahta sıralar da* geliyor.(9)

91 lira 75 kuruşluk emekli maaşı, bir dul kadın ile dört yetimine yetmiyor.(10)

Kara kavruk bir yüzüm var.(10)

Esintiye kapılan müzik dalga dalga gelirdi.(11)

Küçük bir mesele var.(12)

Yorgancı dükkanı camiye bitişikti. (12)

O yıllarda *iki türlü postal* vardı.(13)

Güler Öğretmen, başımı okşardı, arkadaşlarıma örnek olsun diye yaptığım ödevleri, çizdiğim resimleri gösterirdi. (14)

Yorgancı Yaşar' ın hafızlığı vardı.(14)

Yaz güneşi her yanı yakmış olurdu.(14)

Baş Kâtip Hasan Efendi, çilingir sofrasını yedi veren gülün altına kurardı.(14)

Tahsilin ticarete yeri yok.(15)

Mürdüm eriğinin dalları arasından, dumanlı-mor meyveleri arasından *bir top güneş ışığı* elimdeki patiskaya düştü.(18)

“ *Bir çift kula atın çektiği fayton, kanatlı bahçe kapısına dayanacak.*(20)

Sonra *hemiz çocukluğu, yani henüz önündeki uzun yıllar, yani fırsatlarla, İmkânlarla dolu gelecek, bilmediği, tanımadığı yerlerinden fışkıran arzu, o saf iyimserlik, güldürecek yüzünü.*(27)

B) NESNE

Nesneyi “belirtili ve belirtisiz nesne” olarak ele aldık ve ona göre sınıfladık.

Ayrıca cümlede nesne olarak görev yapan kelime gruplarını da inceledik.

1. Belirtili Nesne

İncelediğimiz cümlelerde 155 (yüz elli beş) tane belirtili nesne bulundu.

Benim kronolojimi biliyor musun sen? (7)

Eteğın elime değeceğini düşlemiştim. (8)

şu tavşamı kurşunlamalı.(8)

Ne zaman o bankanın adına *sırtımı* verdim? (9)

İri yarı adam, her vuruşta, kapsülün patlamasına *kendi kahkahasını* katıyor.

(11)

Poligondaki kadın, *boşalan tişfekleri* dolduruyor. (15)

Anam, bahçedeki ocağı yakıyor. (18)

Yabanlık elbisemi giydim. (22)

Öbürleri, *saçını başını* karıştırıyorlar, ensesine şaplak atıyorlar, ter içinde bırakıyorlar onu. (26)

şu lûnaparkın ortasında felsefe ile münasebetimi yeniden kurcalayabilirdi. (28)

Fincanları çıkaracaksın dolaptan, orada değil, öbür gözde ha, porselenlerin arkasında, *tepsi örtüsünü değiştirmeyi* unutma, fazla doldurma fincanları, kıvamında olsun.(64-65)

Zinnure, kucağında uyuyan Fatma’ya sımsıkı sarılmış, gözleri korkudan irileşmiş, önlerine yeniden dikilen yüksek tel örgülere bakarak *dudaklarını* ısıırıyordu.(79)

Polis, bir an tabancasını çekip *bunlardan birini* önüne katarak : “ *Yürü lan,*

nereden çıkılıyorsa göster bize” diye zora başvurmayı düşünmüş, sonra nedense vazgeçmişti bundan. (82)

3. Belirtisiz Nesne

İncelediğimiz cümlelerde 48 (kırk sekiz) tane belirtisiz nesne bulundu.

Ben, *muhasabe* çalışıyorum. (9)

Köpüklü, iri bira bardağından *bir yudum* çekiyor. (11)

Keşke evde *televizyon* seyretseydik. (13)

Korner atıyorum, bütün gücümle vuruyorum topa. (15)

Ne de güzel olmuşsun demez miydi?(21)

Yine de *elbiseler, odalar, ışıklı avizeler, mücevher kutuları, beyaz üniformalar* düşünüyorum. (24)

Kişi, *iyi-güzel ve doğru alışkanlıklar* kazanmalı.(28)

Sonra *içimi dolduran o mazot kokulu nefesi* boşaltmalıyım.(9)

Suyun sesini dinlerdik. (14)

Bu çocuğu ziyan edeceksin Müzeyyen. (15)

Bari *şu şalvarı* çıkarayım. (19)

Mor akasya salkımlarını geçirip durdum gergefime. (22)

D) YER TAMLAYICISI

İncelediğimiz cümlelerde yer tamlayıcıları da hem tek kelimedenden hem de kelime grubundan oluşmuşlardır. Toplam olarak da 301 (üç yüz bir) tane yer tamlayıcısı bulunmuştur.

Ona çam dalları arasından bakıyordum. (8)

Üzerlerinde bir bankanın adı var. (9)

Oysa *yazılıdan* geçmiştin. (10)

Üzerinde ben vardım. (12)

Sende iş var.(14)

Tezgahtarlıktan iyidir.(16)

Arkadaşlarına bulaşacak. (27)

Ben, bunu *siz* “alışkanlıklarımız bahsinde” anlatmıştım.(28)

Yanbaşında durup bakıldığında, üzerinden geçildiğinde değil; Kırklar Tepesi’ne çıkıp yukarıdan seyredildiğinde görüldü ki; ne kırmızı kiremitli evler, ne

Acıçay'ın üzerine kurulan dört delikli taş köprü, ne ulu caminin minareleri, ne de kervansaray *ovaya* böylesine müdahale etmemiş.(34)

Adam aynı gülümseme ile “hayır efendim” dedi, siz yabancısınız galiba, park kurulduğu günden beri çıkış yeri değişmedi, *öbür tarafta*, *şuradan* gideceksiniz, doğru yürüyün, hiç sapmayın *çıkışa* ulaşırsınız” diye yumuşakça cevap verdi. (73)

Gözlerimin önünde hep bir etek dalgalanıyor. (7)

Ona, *çam dalları arasından* bakıyorum. (8)

Tek dersten kaldım efendim, felsefeden. (10)

İri yarı adam, her vuruşta, *kapsülün patlamasına* kendi kahkahasını katıyor.(11)

Gölgeler, *lûnaparka çalıştıranların çadırlarına* düşerdi. (12)

Sen, *o duvarın üzerinden* hiç inmeyecektin. (15)

Yani Atatürk Parkı'ndaki sıralara oturduk. (17)

Kavakların arkasındaki yoldan bağ evine doğru ilerleyen beyazlığa daldım. (18)

Oradan bir kez daha bakacağım *selvi endamına, beyaz üniformasına, elinde tuttuğu şapkasına.* (20)

Anam, *naftalin kokulu sandıktan* yine cibinlikleri çıkardı. (22)

Lûnaparkın uçan sandalyelerinde savrulsam. (24)

Gücünü denemek isteyen, *kum torbası gibi asılmış meşin yuvarlağa* bütün kuvveti ile vuruyor. (26)

Aynaların karşısına geçirecek. (27)

Peki niçin her sabah, yani her bahar sabahı, evden çıktığımda, bahçe kapısına varıncaya kadar *üzerine sıçramaya çalışan leylak dallarından* bir tek salkım koparmayı düşünmedi. (63)

Süleyman Koç'un karısı Zinnure ve kızı Fatma ile yaptığı lûnapark gezintisi, *eşya piyangosunun çekildiği yerde* noktalanmıştı. (69)

Adam, aynı gülümseme ile “hayır efendim dedi.” Siz, yabancısınız galiba park kurulduğu günden beri çıkış yeri değişmedi, *öbür tarafta*, *şuradan* gideceksiniz, doğru yürüyün, hiç sapmayın *çıkışa* ulaşırsınız” diye yumuşakça cevap verdi. (73)

E) ZARF TÜMLECİ

İncelediğimiz cümlelerde toplam olarak 213 (iki yüz on üç) tane zarf tümleci bulduk. Bu zarf tmleçlerinin bazıları ek almadan, bazıları özellikle de zarf-fiil eklerini alarak zarf fonksiyonunu üstlenmişlerdir. Ayrıca hâl eklerini alarak da zarf tümleci olan kelimelere de incelediğimiz cümlelerde rastlanmıştır. Bir de kelime grubu şeklinde olan (edat grubu, sıfat tamlaması, zarf-fiil grubu...) zarf tümleçleri de vardır.

Boşluğa doğru sandalyeler uçuyor. (7)

Lakin *nce* şu tavşanı temizleyelim. (10)

Tek dersten *bu kadar* srnmesem. (13)

Altın dişleri parlıyor *gülerken*. (15)

Beyazlık, *gittikçe* küçülüyor, kayboluyor. (18)

nce, sen, *hele* bir mektebini bitir bakalım. (21)

Ayak parmaklarım üzerinde yükseldim, boyum *daha da* uzadı. (22)

Bizi derken bile yüzüm kızarıyor. (24)

Her nasılsa ele geçirdiği sırasını savıyor *böylece itiiş-kakiiş* gerilere düşüyor. (26)

Oh, oh ...*iyi* olun, *iyilik içinde* olun. (28)

Taşıtmalı ama nerde adamlarımız, ara ki bulasın, *su dökmeye çıksam* ortalıktan toz oluyorlar. (38)

Akşamın mora çalan lacivert tülleri, açık dükkân kapısı önünde *kayısı kokan rüzgârlara kapılıp* dalgalanmaya durdu. (53)

Fincanları ıkaracaktım dolaptan, orada değil, öbür gözde, porselenlerin arakasında, tepsi örtüsünü değiştirmeyi unutmama, *fazla* doldurma fincanları, *kıvamında* olsun. (64-65)

Ben, *bir müşkülat ile seyircileri yara yara, oturanları kaldırarak, fırını kiminin başına, kiminin burmuna çarpa çarpa, iki de bir "Madem seyretmeyecektiniz ne diye geldiniz, milleti rahatsız etmekten ne anlıyoruz, görgüsüzler..." vb. gibi azarlar işiterek* kapıyı buldular. (77)

Zinnure, kucağında uyuyan Fatma'ya *sımsıkı* sarılımmış, gözleri, korkudan irilemmiş, *nlerine yeniden dikilen yüksek tel örgülere bakarak* dudaklarını ısıtıyordu. (79)

F) DOLAYLI TAMLAYICILAR (CÜMLE DIŞI UNSURLAR)

1. Ünlemler ve Ünlem Grupları

Baba, nolur, çarpışan otolara gidelim! (8)

Ama babaaaa!...(10)

Güm paat! (11)

Ne bakıyorsun lan. (13)

Ha, söyle bakalım, sen benim kronolojimi biliyor musun? (14)

Hıh! Ne var bunda? (14)

Ah Süleyman ah! (15)

Ya!... öyle ağabey, ne yaparsın. (15)

-Şiişt ,Süleyman... Süleyman... (16)

Eeeee, şey... (16)

Süleyman Oğlum. (16)

Refet Dayın iyidir Süleyman. (16)

Ama sık dişini, geçim zor. (16)

Ha... yine tahtaları mı ovduracak? (19)

Oh, Gülper, dur biraz. (19)

Şimdi ... şimdi...(19)

1. Cümle Başı Edatları

“Yani şunca yıllık evliliğimizin, çocuklarımızın, iyi ve kötü günlerimizin, acılara birlikte göğüs germelerimizin, sevinçleri paylaşmamızın getirdiği, getirip önümüze bıraktığı, haydaa cümlenin sonu gelmeyecek. (55)

Lâkin önce şu tavşanı temizleyelim. (10)

Oysa yazılıdan geçmiştim. (10)

Lâkin felsefeden yine kaldım. (12)

Ama bir yorgancı çırağının asfaltlara belenmiş sokaklarda, blok apartman önlerinde, minareleri görünmez şehirlerde esamesi mi okunur? (15)

Ya, öyle ağabey ne yaparsın. (15)

Yani semaverler kaynadı. (17)

Yani muhasebe öğrendim ve banka memuru oldum. (18)

Hadi çıkardık, hangi eteği giyeceğim. (19)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CÜMLE TAHLİLLERİ

*Taşıtmalı, ama nerede adamlarımızı, ara ki bulasın, su dökmeye çıksam ortalıktan toz oluyorlar. (48)

Bu cümlede üç tane cümle vardır.

A) Birinci Cümle:

Taşıtmalı.

Bu cümle,

1. Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
4. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. taşıtmalı : yüklem, gereklilik kipi, teklik 3. şahıs

B) İkinci Cümle

Nerde adamlarımız?

Bu cümle,

1. Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, isim cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, devrik cümledir.
4. Anlamına göre, soru cümlesidir.

Cümle Unsurları:

1. nerde: yüklem, ek fiilin geniş zaman kipi, teklik 3. şahıs.
2. adamlarımız: özne.

Kelime Grupları:

Ne / ara : sıfat tamlaması

s i

C) Üçüncü Cümle:

Ara ki bulasın.

Bu cümle –Ki’li bağlı cümledir.

a) Birinci Cümle (yardımcı cümle) :

Ara.

Bu cümle,

1. Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
4. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. ara : yüklem, fiilin emir kipi, teklik 2. şahıs.
- 2.(sen): gizli özne.

B) İkinci Cümle (temel cümle) :

Bulasın.

Bu cümle,

1. Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
4. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. bulasın : yüklem , fiilin istek kipi, teklik 2. şahıs.
- 2.(sen) : gizli özne.
3. ara ki : zarf tümleci

D) Dördüncü Cümle:

Su dökmeye çıksam ortalıktan toz oluyorlar.

Bu şartlı birleşik cümledir.

A) Birinci cümle (Yardımcı cümle)

Su dökmeye çıksam.

Bu cümle,

1. Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
4. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. çıksam : yüklem.
2. ben: gizli özne.
3. su dökmeye : yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

1.su / dökme : isim-fiil grubu

ö y

2.su / dök- : birleşik fiil

i yf

A) İkinci (temel) cümle :

Ortalıktan toz oluyorlar.

Bu cümle,

1. Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklemının türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklemın yerine göre, kurallı cümledir.
4. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Kelime Grupları:

toz / ol- : birleşik fiil

i f

*Ovayı bir baştan bir başa bıçak gibi kesen, geniş, kara, parlak, sıvaşık bir yol açılıvermiş.(33)

Bu cümle,

1. Yapısına göre,basit cümledir.
2. Yüklemın türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklemın yerine göre, kurallı cümledir.
- 4.Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. açılıvermiş : yüklem, fiilin duyulan geçmiş zaman kipi,teklik 3. şahıs.
2. Ovayı bir baştan bir başa bıçak gibi kesen, geniş, kara, parlak, sıvaşık bir yol: özne.

Kelime Grupları:

1. Ovayı bir baştan bir başa bıçak gibi kesen,/ geniş, kara, parlak, sıvaşık

bir yol: sıfat tamlaması

2. geniş,/ kara,/ parlak,/ sıvaşık / bir yol: sıfat tamlaması

s s s s i

3. bir/ yol: sıfat tamlaması

s i

4. Owayı / bir baştan bir başa bıçak gibi / kesen : sıfat-fiil grubu

bln zt y

5.bıçak/ gibi :Edat grubu

i çe

6. bir baştan bir başa :uzaklaşma grubu

7. bir / baş : sıfat tamlaması

s i

*Şehrin üzerinden destur demeyip gerine gerine geçip giden bu teller; ve mezarlıkları maydanoz maşaralarını, üzerinde el izi kalmış kapı tokmaklarını, alçacık bahçe duvarlarını, mürdüm eriklerini, Ahi Baba Tekkesini yarıp geçen bu yol; Yorgancı Hafız Yaşar'ın yekpare hayatını da böldü. (34)

Bu cümle,

1. Yapısına göre,basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
4. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. böldü : yüklem, görülen geçmiş zaman kipi, teklik 3. şahıs.
2. Şehrin üzerinden destur demeyip gerine gerine geçip giden bu teller; ve mezarlıkları maydanoz maşaralarını, üzerinde el izi kalmış kapı tokmaklarını, alçacık bahçe duvarlarını, mürdüm eriklerini, Ahi Baba Tekkesini yarıp geçen bu yol: özne

3. Yorgancı Hafız Yaşar'ın yekpare hayatını da:belirtili nesne

Kelime Grupları:

1.Yorgancı Hafız Yaşar'ın / yekpare hayatı: belirtili isim tamlaması

ty tn

2.yekpare/ hayat : sıfat tamlaması

s i

3. Yorgancı /Hafız Yaşar: unvan grubu

ü i

4. Hafız / Yaşar : unvan grubu

ü i

5. Şehrin üzerinden destur demeyip gerine gerine geçip giden bu teller;/ ve

i

be

mezarlıkları maydanoz maşaralarını, üzerinde el izi kalmış kapı tokmaklarını, alçacık bahçe duvarlarını, mürdüm eriklerini, Ahi Baba Tekkesini yarıp geçen bu yol: Bağlama grubu.

6. mezarlıkları maydanoz maşaralarını, üzerinde el izi kalmış kapı tokmaklarını,

s

alçacık bahçe duvarlarını, mürdüm eriklerini, Ahi Baba Tekkesini yarıp geçen/ bu yol

i

7. bu / yol: sıfat tamlaması

s i

8. mezarlıkları,/maydanoz maşaralarını,/ üzerinde el izi kalmış kapı

bln

bln

bln

tokmaklarını,/alçacık bahçe duvarlarını,/ mürdüm eriklerini,/ Ahi Baba Tekkesini/

bln

bln

bln

yarıp geçen: Sıfat fiil grubu

y

9. yarıp / geç- : birleşik fiil

yf f

10. Ahi Baba /Tekkesi :belirtisiz nesne

ty tn

11. Ahi /Baba: unvan grubu

ü i

12. mürdüm / erikleri: belirtisiz isim tamlaması

ty tn

13. alçacık / bahçe duvarları: sıfat tamlaması

s i

14.bahçe / duvarları : belirtisiz isim tamlaması

ty tn

15.üzerinde el izi kalmış / kapı tokmakları : sıfat tamlaması

s i

16.kapı / tokmakları : belirtisiz isim tamlaması

ty tn

17.üzerinde/ el izi /kalmış. : Sıfat fiil grubu

yt ö y

18.el / izi : belirsiz isim tamlaması

ty tn

19. maydanoz / maşaraları: belirsiz isim tamlaması

ty tn

20.Şehrin üzerinden destur demeyip gerine gerine geçip giden/ bu

s i

teller: sıfat tamlaması

21. bu / teller: sıfat tamlaması

s i

22. Şehrin üzerinden/ destur demeyip gerine gerine/ geçip giden : sıfat fiil

yt zt y

grubu

23. geçip giden : sıfat- fiil grubu

y

24. geçip / gid : birleşik fiil

yf f

25. gerine gerine : tekrar grubu

26. destur / demeyip : zarf fiil grubu

ö y

27. destur / de- : birleşik fiil

yf f

28. Şehrin / üzeri : belirtisiz isim tamlaması

ty tn

*Akşamın mora çalan lacivert tülleri , açık dükkan kapısı önünde kaysı kokan rüzgârlara kapılıp dalgalanmaya durdu. (53)

Bu cümle,

1. Yapısına göre,basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
4. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. dalgalanmaya durdu : yüklem , görülen geçmiş zaman kipi , teklik 3. şahıs
2. Akşamın mora çalan lacivert tülleri :özne
3. açık dükkan kapısı önünde : yer tamlayıcısı
4. kaysı kokan rüzgârlara kapılıp : zarf tümleci

Kelime Grupları:

1.dalgalanmaya dur- : birleşik fiil

yf f

2. kaysı kokan rüzgârlara /kapılıp : zarf fiil grubu

yt y

3.kaysı kokan / rüzgârlara : sıfat tamlaması

s i

4.kaysı / kokan : sıfat fiil grubu

ö sf

5.açık / dükkan kapısı önü : sıfat tamlaması

s i

6.dükkan kapısı / önü : belirtisiz isim tamlaması

ty tn

7.dükkan / kapısı : belirtisiz isim tamlaması

ty tn

8.Akşamın / mora çalan lacivert tülleri :belirtili isim tamlaması

ty tn

9.mora çalan / lacivert tüller : sıfat tamlaması

s i

10.lacivert / tüller : sıfat tamlaması

s i

11.mora çalan : sıfat fiil grubu

y

12.mora / çal- : birleşik fiil

yf f

*Fincanları çıkaracaksın dolaptan, orada değil, öbür gözde, ha, porselenlerin arkasında, tepsi örtüsünü değiştirmeyi unutma, fazla doldurma fincanları, kıvamında olsun. (64-65)

Bu cümle bağımsız sıralı cümledir ve toplam yedi tane cümleden oluşmaktadır.

A) Birinci Cümle:

Fincanları çıkaracaksın dolaptan.

Bu cümle,

1. Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, devrik cümledir.
4. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. çıkaracaksın : yüklem , gelecek zaman kipi , teklîk 2. şahıs
2. (sen) : gizli özne
3. fincanları : belirli nesne
4. dolaptan : yer tamlayıcısı

B) İkinci Cümle:

Orada değil.

Bu cümle,

1. Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, isim cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
4. Anlamına göre, olumsuz cümledir.

Cümle Unsurları:

1. değil : yüklem, ek fiilin geniş zaman kipi, teklik 3. şahıs
- 2.(onlar) : gizli özne
- 3.orada : yer tamlayıcısı

C) Üçüncü Cümle:

Öbür gözde.

Bu cümle,

1. Yapısına göre,basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, isim cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
- 4.Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. öbür gözde : yüklem , ek fiilin geniş zaman kipi , teklik 3. şahıs
2. (onlar) : gizli özne

Kelime Grupları:

- 1.öbür / göz : sıfat tamlaması

s i

D) Dördüncü Cümle:

Porselenlerin arkasında.

Bu cümle,

1. Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, isim cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
- 4.Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. porselenlerin arkasında : yüklem , ek fiilin geniş zaman kipi, teklik 3. şahıs
- 2.(onlar) : gizli özne

Kelime Grupları:

- 1.porselenlerin / arkası : belirli isim tamlaması

ty tn

E) Beşinci Cümle:

Tepsi örtüsünü değiştirmeyi unutma.

Bu cümle,

1. Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kuralı cümledir.
4. Anlamına göre, olumsuz cümledir.

Cümle Unsurları:

1. unutmaya : yüklem, fiilin emir kipi, teklik 2. şahıs
2. (sen) : gizli özne
3. tepsi örtüsünü değiştirmeyi : belirli nesne

Kelime Grupları:

1. tepsi örtüsünü / değiştirme : isim fiil grubu

bln y

2. tepsi / örtüsü : belirli isim tamlaması

ty tn

F) Altıncı Cümle:

Fazla doldurma fincanları.

Bu cümle,

1. Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, devrik cümledir.
4. Anlamına göre, olumsuz cümledir.

Cümle Unsurları:

1. doldurma : yüklem , emir kipinin olumsuzu, teklik 2. şahıs
2. (sen) : gizli özne
3. fazla : zarf tümleci

G) Yedinci Cümle:

Kıvamında olsun.

Bu cümle,

1. Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kuralı cümledir.
4. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. olsun : yüklem, fiilin dilek şart kipi, teklik 3. şahıs
2. (o) : gizli özne
3. kıvamında : zarf tümleci

*Süleyman Koç'un karısı Zinnure ve kızı Fatma ile yaptığı lunapark gezintisi

eşya piyangosunun çekildiği yerde noktalanmıştı. (69)

Bu cümle,

1. Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
4. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. noktalanmıştı : yüklem, fiilin duyulan geçmiş zamanın hikâyesi, teklik 3.şahıs

2.Süleyman Koç'un karısı Zinnure ve kızı Fatma ile yaptığı lunapark gezintisi :
özne.

3.eşya piyangosunun çekildiği yerde :yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

1. eşya piyangosunun çekildiği / yer : sıfat tamlaması

s i

- 2.eşya piyangosunun / çekildiği : belirli isim tamlaması

ty tn

- 3.eşya / piyangosu : belirsiz isim tamlaması

ty tn

- 4.Süleyman Koç'un karısı Zinnure ve kızı Fatma ile yaptığı / lunapark

gezintisi: sıfat tamlaması

s

i

5. lunapark / gezintisi: belirsiz isim tamlaması

ty tn

6. Süleyman Koç'un karısı Zinnure ve kızı Fatma ile / yaptığı :sıfat fiil grubu

zt

y

- 7.Süleyman Koç'un karısı Zinnure ve kızı Fatma / ile :edat grubu

i

çe

8. Süleyman Koç'un kızı / Fatma: sıfat tamlaması

s i

9. Süleyman Koç'un / kızı : belirli isim tamlaması

ty tn

10. Süleyman Koç'un karısı Zinnure ve kızı Fatma : bağlama grubu

i be i

11. Süleyman Koç'un karısı / Zinnure : sıfat tamlaması

s i

12. Süleyman Koç'un / karısı : belirli isim tamlaması

ty ty

* Zinnure kucagında uyuyan Fatma'ya sınıksı sarılmış , gözleri korkudan irileşmiş, önlerine yeniden dikilen yüksek tel örgülere bakarak dudaklarını ısırıyordu.(79)

Bu cümle bağımlı sıralı cümledir ve üç cümleden oluşmaktadır.

A) Birinci Cümle:

Zinnure önlerine yeniden dikilen yüksek telörgülere bakarak dudaklarını ısırıyordu.

Bu cümle,

1. Yapısına göre,basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
4. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. ısırıyordu : yüklem, fiilin şimdiki zaman kipinin hikâyesi , teklil 3. şahıs.
2. Zinnure : özne
3. dudaklarını : belirtili nesne
4. önlerine yeniden dikilen yüksek tel örgülere bakarak: zarf tümleci

Kelime Grupları :

1. önlerine yeniden dikilen yüksek tel örgülere / bakarak: zarf fiil grubu

yt y

2. önlerine yeniden dikilen / yüksek tel örgülere: sıfat tamlaması

s i

3.yüksek / tel örgüler :sıfat tamlaması

s i

4. tel / örgü:sıfat tamlaması

s i

5.önlerine / yeniden / dikilen :sıfat fiil grubu

yt zt y

B) İkinci Cümle

Gözleri, korkudan irileşmiş.

Bu cümle,

1. Yapısına göre,basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
- 4.Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

- 1.irileşmiş : yüklem, duyulan geçmiş zaman kipi, teklik 3. şahıs.
- 2.gözleri : özne
- 3.korkudan : zarf tümeleri

C) Üçüncü Cümle:

Zinnure, kucağında uyuyan Fatma'ya sınımsıkı sarılmış.

Bu cümle,

1. Yapısına göre,basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
4. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

- 1.sarılmış : yüklem , fiilin duyulan geçmiş zaman kipi , teklik 3. şahıs
- 2.Zinnure : özne
- 3.kucağında uyuyan Fatma'ya : yer tamlayıcısı
- 4.sınımsıkı : zarf tümleci

Kelime Grupları:

- 1.kucağında uyuyan / Fatma : sıfat tamlaması

s i

2.kucağında / uyuyan : sıfat fiil grubu

yt y

* *Mağlupken ordu , yaşlı dururken vatan şu sırtkan tavşanı kurşunlayıp yeni bir sayfa açayım. (7)*

Bu cümle,

1. Yapısına göre,basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
4. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. yeni bir sayfa açayım: yüklem , istek kipi, teklik 1. şahıs
2. ben: özne
3. Mağlupken ordu: zarf tümleci

4. yaşlı dururken vatan: zarf tümleci

5. şu sırtkan tavşanı kurşunlayıp: zarf tümleci

Kelime Grupları:

1.yeni bir sayfa / aç- : birleşik fiil

i yf

2. yeni / bir sayfa : sıfat tamlaması

s i

3. bir / sayfa: sıfat tamlaması

s i

4. şu sırtkan tavşanı / kurşunlayıp: zarf fiil grubu

bln y

5. şu /sırtkan tavşan: sıfat tamlaması

s i

6. sırtkan / tavşan: sıfat tamlaması

s i

7. yaşlı dururken / vatan: zarf- fiil grubu

y ö

8. yaşlı / dur- : birleşik fiil

yf f

9. Mağlupken / ordu: zarf -fiil grubu

y ö

*Güler öğretmen başımı okşardı, arkadaşlarıma örnek olsun diye yaptığım ödevleri, çizdiğim resimleri gösterirdi. (14)

Bu cümle bağımlı sıralı cümledir ve toplam iki cümleden oluşur.

A) Birinci Cümle

Güler öğretmen başımı okşardı.

Bu cümle,

1. Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
4. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. okşardı: yüklem, fiilin geniş zaman kipinin hikayesi , teklilik 3. şahıs
2. Güler öğretmen: özne
3. başımı: belirtili nesne

Kelime Grupları:

1. Güler / öğretmen: ünvan grubu

i ü

B) İkinci Cümle

Arkadaşlarıma örnek olsun diye yaptığım ödevleri, çizdiğim resimleri gösterirdi.

Bu cümle,

1. Yapısına göre, iççe birleşik cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
4. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. gösterirdi: yüklem, fiilin geniş zaman kipinin hikayesi, teklilik 3. şahıs
2. Güler öğretmen: özne (ortak özne)
3. çizdiğim resimleri: belirtili nesne
4. arkadaşlarıma örnek olsun diye yaptığım ödevleri: belirtili nesne

Kelime Grupları:

1. çizdiğim / resimler: sıfat tamlaması

s i

2. arkadaşlarıma örnek olsun diye yaptığım / ödevler: sıfat tamlaması

s i

3.(benim) / arkadaşlarıma arkadaşlarıma örnek olsuna diye yaptığım : belirtili

ty tn

isim tamlaması

4. arkadaşlarıma / örnek olsun diye / yaptığım: sıfat fiil grubu

yt zt y

5. örnek olsun / diye: edat grub

i çe

6. örnek / ol-: birleşik fiil

i yf

*Mürdüm eriğinin dalları arasından, dumanlı-mor meyveleri arasından bir top güneş ışığı elimdeki patiskaya düştü. (18)

Bu cümle,

1. Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
4. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. düştü :yüklem, fiilin görülen geçmiş zaman kipi, teklik 3. şahıs
2. bir top güneş ışığı : özne
3. elimdeki patiskaya : yer tamlayıcısı
4. dumanlı-mor meyveleri arasından : yer tamlayıcısı
5. Mürdüm eriğinin dalları arasından : yer tamlayıcısı

Kelime Grupları :

1. elimdeki / patiska : sıfat tamlaması

s i

2. bir top / güneş ışığı : sıfat tamlaması

s i

3. güneş / ışığı : belirtisiz isim tamlaması

ty tn

4. bir / top : sıfat tamlaması

s i

5. dumanlı-mor meyveleri / arası : belirtisiz isim tamlaması

ty tn

6. mor / meyveler : sıfat tamlaması

s i

7. Mürdüm eriğinin / dalları arası : belirtili isim tamlaması

ty tn

8. dallar / arası : belirtisiz isim tamlaması

ty tn

9. Mürdüm / eriği : belirtisiz isim tamlaması

ty tn

*Dantelalar, tüllerle süslü beyaz organze bir gelinlik içinde, başımda çiçeklerden bir taç ile döne döne merdivenleri çıkıyor, etrafa tatlı tatlı bakıyorum.(24)

Bu cümle bağımlı sıralı cümledir ve iki cümleden oluşmaktadır.

A) Birinci Cümle

Dantelalar , tüllerle süslü beyaz organze bir gelinlik içinde , başımda çiçeklerden bir taç ile döne döne merdivenleri çıkıyor .

Bu cümle,

1. Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
4. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. çıkıyor : yüklem , fiilin şimdiki zaman kipi , teklik 1. şahıs
2. (ben) : gizli özne
3. merdivenleri : belirtili nesne
4. döne döne : zarf tümleci
5. çiçeklerden bir taç ile : zarf tümleci
6. başımda : yer tamlayıcısı

7. Dantelalar tüllerle süslü beyaz organze bir gelinlik içinde: zarf tümleci

Kelime Grupları:

1. döne döne: tekrar grubu

2. çiçeklerden bir taç / ile: edat grubu

i çe

3. başımda çiçeklerden / bir taç: sıfat tamlaması

s i

4. bir / taç: sıfat tamlaması

s i

5. başımda çiçeklerden: bulunma grubu

6. Dantelalar, tüllerle süslü beyaz organze bir gelinlik / içi:

ty tn

belirtisiz isim tamlaması

7. tüllerle süslü / beyaz organze bir gelinlik: sıfat tamlaması

s i

8. beyaz / organze bir gelinlik: sıfat tamlaması

s i

9. organze / bir gelinlik: sıfat tamlaması

s i

10. bir / gelinlik : sıfat tamlaması

s i

11. tüllerle süslü: vasıta grubu

*Sonra henüz çocukluğu, yani henüz önündeki uzun yıllar, yani fırsatlarla imkânlarla dolu gelecek; bilmediği, tanımadığı yerlerinden fışkıran arzu, o saf iyimserlik güldürecek yüzünü. (27)

Bu cümle bağımsız sıralı cümledir ve beş cümleden oluşmaktadır.

A) Birinci Cümle

Sonra henüz çocukluğu.

Bu cümle,

1. Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, isim cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, devrik cümledir.

4. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. güldürecek: yüklem, fiilin gelecek zaman kipi, teklik 3. şahıs
2. çocukluğu: özne
3. yüzünü: belirtili nesne
4. henüz: zarf tümleci
5. sonra: zarf tümleci

B) İkinci Cümle:

Yani henüz önündeki uzun yıllar.

Bu cümle,

1. Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, isim cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, devrik cümledir.
4. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. güldürecek: yüklem, fiilin gelecek zaman kipi, teklik 3. şahıs
2. önündeki uzun yıllar: özne
3. yüzünü: belirtili nesne
4. yani: cümle dışı unsur
5. henüz: zarf tümleci

Kelime Grupları:

1. önündeki / uzun yıllar: sıfat tamlaması

s i

2. uzun / yıllar: sıfat tamlaması

s i

C) Üçüncü Cümle:

Yani fırsatlarla imkânlarla dolu gelecek.

Bu cümle,

1. Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, isim cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, devrik cümledir.

Cümle Unsurları:

7.bilmediği, tanımadığı / yerler: sıfat tamlaması

s i

Cümle Unsurları:

1. güldürecek: yüklem, fiilin gelecek zaman kipi, teklîk 3. şahıs
2. o saf iyimserlik : özne
3. yüzünü : belirtili nesne

Kelime Grupları:

- 1.o / saf iyimserlik : sıfat tamlaması

s i

2. saf / iyimserlik : sıfat tamlaması

s i

*Yanıbaşında durup bakıldığında, üzerinden geçildiğinde değil; Kırklar Tepesine çıkıp yukarıdan seyredildiğinde görüldü ki; ne kırmızı kiremitli evler, ne Acıçay'ın üzerine kurulan dört delikli taş köprü, ne Ulu Cami'nin minareleri, ne de Kervansaray ovaya böylesine müdahale etmemiş.(34)

Bu cümle,

- 1.Yapısına göre, ki' li bağlı cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
4. Anlamına göre, olumsuz cümledir.?

Cümle Unsurları:

1. müdahale etmemiş : yüklem , fiilin duyulan geçmiş zaman kipinin olumsuzu, teklîk 3. şahıs
2. ne kırmızı kiremitli evler, ne Acıçay'ın üzerine kurulan dört delikli taş köprü, ne Ulu Cami'nin minareleri, ne de Kervansaray : özne
3. Yanıbaşında durup bakıldığında, üzerinden geçildiğinde değil; Kırklar

Tepesine çıkıp yukarıdan seyredildiğinde görüldü ki: zarf tümleci

Kelime Grupları :

- 1.müdahale et- : birleşik fiil

i yf

2. ne kırmızı kiremitli evler, ne Acıçay'ın üzerine kurulan dört delikli taş

be i be i

köprü, ne Ulu Cami'nin minareleri, ne de Kervansaray : bağlama grubu

i be i be i

3.ne de : edat grubu

i çe

4. Ulu Cami'nin / minareleri : belirtili isim tamlaması

ty tn

5. Ulu / Cami : sıfat tamlaması

s i

6. Acıçay'ın üzerine kurulan / dört delikli taş köprü : sıfat tamlaması

s i

7. dört delikli / taş köprü : sıfat tamlaması

s i

8. taş / köprü : sıfat tamlaması

s i

9. dört / delik : sıfat tamlaması

s i

10. Acıçay'ın üzerine / kurulan : sıfat-fiil grubu

yt y

11. Acıçay'ın / üzeri : belirtili isim tamlaması

ty tn

12. Acı / çay : birleşik isim

i i

13. kırmızı kiremitli / evler : sıfat tamlaması

s i

14. kırmızı / kiremit : sıfat tamlaması

s i

15. Kırklar Tepesine çıkıp / yukarıdan / seyredildiğinde : zarf-fiil grubu

zt yt y

16. Kırklar Tepesine / çıkıp : zarf fiil grubu

yt y

17. Kırklar / Tepesi : belirtisiz isim tamlaması

ty tn

18. üzerinden geçildiğinde / değil : edat grubu

i çe

19. üzerinden / geçildiğinde : zarf-fiil grubu

yt y

20. Yanbaşında durup / bakıldığında : zarf-fiil grubu

zt y

21. Yanbaşında durup : zarf-fiil grubu

yt y

22. yanı / başı : belirtisiz isim tamlaması

ty tn

*Yani şunca yıllık evliliğimizin, çocuklarımızın, iyi ve kötü günlerimizin, acılara birlikte göğüs germelerimizin, sevinçleri paylaşmamızın getirdiği, getirip önümüze bıraktığı, haydaaa, cümlenin sonu gelmeyecek. (55)

Bu cümle, bağımsız sıralı cümle olup; iki tane cümleden oluşmaktadır.

A) Birinci Cümle:

Yani şunca yıllık evliliğimizin, çocuklarımızın, iyi ve kötü günlerimizin, acılara birlikte göğüs germelerimizin, sevinçleri paylaşmamızın getirdiği, getirip önümüze bıraktığı,

1.Yapısına göre, eksilteli cümledir.

Kelime grupları:

1. getirip / önümüze / bıraktığı : sıfat-fiil grubu

zt yt y

2. getirip : zarf-fiil grubu

3. sevinçleri / paylaşmamızın getirdiği : sıfat-fiil grubu

bln y

4. paylaşmamızın / getirdiği : belirtili isim tamlaması

ty tn

5.acılara / birlikte / göğüs germe- : İsim-fiil grubu

yt zt y

6. göğüs / ger- : birleşik fiil

i yf

7. iyi ve kötü / günler : sıfat tamlaması

s i

8. iyi ve kötü : bağlama grubu

i be i

9. şunca yıllık / evlilik : sıfat tamlaması

s i

8. şunca / yıl : sıfat tamlaması

s i

B) İkinci Cümle:

Cümlenin sonu gelmeyecek

Bu cümle,

1. Yapısına göre basit cümledir.
2. Yüklemine türüne göre fiil cümlesidir.
3. yüklemine yerine göre kurallı cümledir.
4. Anlamına göre olumsuz cümledir.
6. haydaaa : cümle dışı unsur

Cümle Unsurları:

1. gelmeyecek : yüklem, olumsuz gelecek zaman kipi, teklik 3. şahıs.
2. cümlenin sonu : özne.

*Öğretmenler odasında karşılıklı otururken, gazeteleri falan karıştırırken, hele hele birer iş arkadaşı olarak karşılıklı konuşurken bile ona döndüğümü söyleyemem.(59)

Bu cümle,

- 1.Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklemine türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklemine yerine göre, kurallı cümledir.
4. Anlamına göre, olumsuz cümledir.

Cümle Unsurları:

- 1.söyleyemem : yüklem, fiilin geniş zaman kipinin olumsuzu,teklik 1.şahıs
2. ona döndüğümü : belirtili nesne

3.hele hele birer iş arkadaşı olarak karşılıklı konuşurken bile : zarf tümleci

4.gazeteleri falan karıştırırken : zarf tümleci

5.Öğretmenler odasında karşılıklı otururken : zarf tümleci

6.falan : cümle dışı unsur

7.(ben) : gizli özne

Kelime Grupları:

1.ona / döndüğümü : sıfat fiil grubu

yt y

2.hele hele birer iş arkadaşı olarak karşılıklı konuşurken /bile : edat grubu

i

çe

3.hele hele birer iş arkadaşı olarak / karşılıklı / konuşurken : zarf fiil

zt

zt

y

grubu

4.hele hele / birer iş arkadaşı / olarak : zarf fiil grubu

zt

bln

y

5.birer / iş arkadaşı : sıfat tamlaması

s

i

6. iş / arkadaşı : belirtisiz isim tamlaması

ty

tn

7.hele hele : tekrar grubu

8. gazeteleri / falan / karıştırırken : zarf fiil grubu

bln

cdu

y

9.Öğretmenler odasında / karşılıklı / otururken : zarf fiil grubu

yt

zt

y

10.Öğretmenler / odası : belirtisiz isim tamlaması

ty

tn

*Peki niçin her sabah , yani her bahar sabahı , evden çıktığında, bahçe kapısına varıncaya kadar üzerine sıçramaya çalışan leylak dallarından bir tek salkım koparmayı düşünmedi. (63)

Bu cümle,

1.Yapısına göre, basit cümledir.

2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
4. Anlamına göre, olumsuz cümledir.

Cümle Unsurları:

- 1.koparmayı düşünmedi : yüklem , fiilin görülen geçmiş zaman kipi, teklik 3. şahıs
2. (o) : gizli özne
- 3.bir tek salkım : belirtisiz nesne
- 4.üzerine sıçramaya çalışan leylak dallarından : yer tamlayıcısı
- 5.bahçe kapısına varıncaya kadar : zarf tümleci
6. evden çıktığında : zarf tümleci
- 7.yani her bahar sabahı : zarf tümleci
8. Peki niçin her sabah : zarf tümleci
- 9.yani : cümle dışı unsur

Kelime Grupları:

- 1.koparmayı / düşünmedi : birleşik fiil
yf f
- 2.üzerine sıçramaya çalışan leylak dallarından bir tek salkım : uzaklaşma grubu
3. bir tek / salkım : sıfat tamlaması
s i
4. bir / tek : sıfat tamlaması
s i
5. üzerine sıçramaya çalışan / leylak dalları : sıfat tamlaması
s i
- 6.leylak / dalları : belirtisiz isim tamlaması
ty tn
- 7.üzerine sıçramaya / çalışan : sıfat fiil grubu
yt y
- 8.sıçramaya / çalışan : birleşik fiil
yf f

9.bahçe kapısına varıncaya / kadar : edat grubu

i çe

10.bahçe kapısına / varıncaya : zarf fiil grubu

yt y

11.bahçe / kapısı : belirtisiz isim tamlaması

ty tn

12.evden / çıktığımda : zarf- fiil grubu

yt y

13. her / bahar sabahı: sıfat tamlaması

s i

14.bahar / sabahı : belirtisiz isim tamlaması

ty tn

15. her / sabah : sıfat tamlaması

s i

*Süleyman Koç'un karısı Zinnure ve kızı Fatma ile yaptığı lûnapark gezintisi eşya piyangosunun çekildiği yerde noktalanmıştı.(69)

Bu cümle,

- 1.Yapısına göre, basit cümledir.
2. Yüklem türüne göre, fiil cümlesidir.
3. Yüklem yerine göre, kurallı cümledir.
4. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1.noktalanmıştı : yüklem , fiilin görülen geçmiş zamanın hikayesi , teklik 3.

şahıs

2. Süleyman Koç'un karısı Zinnure ve kızı Fatma ile yaptığı lûnapark gezintisi:

özne

3.eşya piyangosunun çekildiği yer : yer tamlayıcısı

Kelime Grupları :

1.eşya piyangosunun çekildiği / yerde : sıfat tamlaması

s i

2.eşya piyangosunun / çekildiği : belirtili isim tamlaması

ty tn

3.eşya / piyangosu : belirtisiz isim tamlaması

ty tn

4. Süleyman Koç'un karısı Zinnure ve kızı Fatma ile yaptığı / lûnapark

s

gezintisi : sıfat tamlaması

i

5. lûnapark / gezintisi: belirtisiz isim tamlaması

ty tn

6.Süleyman Koç'un karısı Zinnure ve kızı Fatma ile yaptığı : sıfat-fiil grubu

y

7. Süleyman Koç'un karısı Zinnure ve kızı Fatma ile : edat grubu

i

çe

8. Süleyman Koç'un karısı Zinnure ve kızı Fatma : bağlama grubu

i

be

i

9. Süleyman Koç'un kızı / Fatma : sıfat tamlaması

s

i

10.Süleyman Koç'un / kızı : belirtili isim tamlaması

ty

tn

11.Süleyman Koç'un karısı / Zinnure : sıfat tamlaması

s

i

12 .Süleyman Koç'un / karısı : belirtili isim tamlaması

ty

tn

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Mustafa Kutlu' nun "Bu Böyledir" adlı hikâye kitabı sekiz bölümden oluşmaktadır. Biz bu kitabın içerisinde ilk önce baş taraftan; daha sonra da her bölümden değişik cümleler inceledik. Bu incelenen cümleler hem yapıları; hem de içlerinde bulundukları kelime grupları açısından ele alınmıştır.

İncelediğimiz cümlelerde yer alan kelime grupları ile cümle yapısı hakkında şu neticelere vardık:

1.Toplam 629 (altı yüz yirmi dokuz) cümle tespit ettik.

1. TABLO (Yapılarına Göre Cümlelerin Sayıları)

YAPILARINA GÖRE CÜMLELER	CÜMLE ADEDİ	TOPLAM CÜMLELERE ORANI
BASİT CÜMLE	440	%69.95
BİRLEŞİK CÜMLE	13	%2.07
SIRALI CÜMLE	116	%18.44
BAĞLI CÜMLE	11	%1.75
KESİK CÜMLE	49	%7.79
TOPLAM	629	%100

Görüldüğü gibi bu cümleler içerisinde basit cümleler diğer cümlelere oranla daha fazla kullanılmıştır. Cümlelerde dikkati çeken en önemli durumlardan birisi de yazarın genellikle kısa cümleleri fazlaca kullanmasıdır. Kısa cümlelerin çok olması anlatımın daha akıcı, daha canlı ve sürükleyici olmasını sağlamıştır.

2. Yüklemin türüne göre cümleler tasnif edildiğinde 357 (üç yüz elli yedi) tane fiil ; 96 (doksan altı) tane de isim cümlesi tespit ettik. Bu tasnife sıralı ve bağlı cümlelerin yapısındaki isim ve fiil cümleleri dahil edilmemiştir. Çünkü, bir cümle yapı bakımından birleşik cümle, bağlı cümle, sıralı cümle... olma özelliklerinden ancak birine sahip olabilir. Böyle bir yapı içinde yer alan bağlı cümleleri ve sıralı cümleleri “ Bu Böyledir” hikâyesinin cümle tahlilleri bölümünde ele aldık.

2.TABLO (Yüklem Türüne Göre, Cümlelerin Sayıları)

YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER	CÜMLE ADEDİ	TOPLAM CÜMLELERE ORANI
FİİL CÜMLESİ	357	%78.8
İSİM CÜMLESİ	96	%21.2
TOPLAM	453	%100

İkinci tablonun içeriğine göre, Türkçe' nin geleneksel yapısına uygun olarak fiil cümlelerinin ağırlığı bir kez daha görülmüş oldu. Dolayısıyla yazar da bu geleneğe uymuş görünüyor.

3. Cümleleri yüklem türüne göre incelerken sadece basit ve birleşik cümleleri esas aldık. Buna göre incelediğimiz cümleler içinde 378 (üç yüz yetmiş sekiz) tane kurallı; 70 (yetmiş) tane de devrik cümle tespit ettik.

Bu tablodaki sonuca göre de Türkçe'nin yapısına uygun olarak devrik cümleden ziyade kurallı cümlelerin kullanıldığını görüyoruz.

3.TABLO (Yüklem Türüne Göre, Cümlelerin Sayıları)

YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER	CÜMLE ADEDİ	TOPLAM CÜMLELERE ORANI
KURALLI CÜMLE	383	%84.6
DEVRIK CÜMLE	70	%15.4
TOPLAM	453	%100

4. Anlamına göre cümlelerin tasnif edilmesinde ise olumlu, olumsuz ve soru cümleleri şeklinde bir sınıflama yaptık.

4. TABLO (Anlamına Göre, Cümlelerin Sayıları)

ANLAMINA GÖRE CÜMLELER	CÜMLE ADEDİ	TOPLAM CÜMLELERE ORANI
OLUMLU CÜMLELERİ	385	%85
OLUMSUZ CÜMLELERİ	28	%6.2
SORU CÜMLELERİ	40	%8.8
TOPLAM	453	%100

5. İncelediğimiz 629 (altı yüz yirmi dokuz) cümle içerisinde 1270(bin iki yüz yetmiş) tane kelime grubu tespit ettik. Bu kelime grupları arasında en çok kullanılan kelime grubu sıfat tamlaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Cümleler içindeki sıfat tamlamalarında sıfat unsuru hem tek kelimedenden hem de kelime grubundan oluşabilmektedir. Bu kelime grupları daha çok sıfat-fiil grubu, edat grubu gibi gruplar olarak karşımıza çıkmaktadır. Sıfat tamlamasının çok kullanılması eserin daha çok tasvir özelliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu özelliği ile hem Anadolu insanının tasviri yapılırken hem de bu insanların bir yandan da tahlili yapılmaktadır.

Sıfat tamlamasından sonra en çok kullanılan kelime grubu ise isim tamlamasıdır. İsim tamlamasının unsurları da ya tek kelimedenden ya da kelime grubundan oluşmaktadır. Bu kelime gruplarını sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu ve edat grubu izlemektedir. Bundan da yine bu eserin en çok tasvir ve tahlil özelliği karşımıza çıkmaktadır. Kelime gruplarının cümlelerde kullanılış yüzdesi ile sayıları 5. tabloda gösterilmiştir.

5.TABLO (Kelime Gruplarının Sayıları)

KELİME GRUPLARI	KELİME GRUPLARININ ADEDİ	TOPLAM KELİME GRUPLARINA ORANI
TEKRAR GRUBU	22	% 1.80
BAĞLAMA GRUBU	28	% 2.20
SIFAT TAMLAMASI	531	% 41.90
İSİM TAMLAMASI	310	% 24.40
BİRLEŞİK FİİL	74	% 5.90
UNVAN GRUBU	7	% 0.60
ÜNLEM GRUBU	4	% 0.31
AİTLİK GRUBU	2	% 0.15
EDAT GRUBU	88	% 6.90
BİRLEŞİK İSİM	4	% 0.31
İSİM-FİİL GRUBU	11	% 0.90
SIFAT-FİİL GRUBU	93	% 7.25
ZARF- FİİL GRUBU	81	% 6.34
UZAKLAŞMA GRUBU	9	% 0.70
VASITA GRUBU	2	% 0.15
İSNAT GRUBU	4	% 0.31
TOPLAM	1270	% 100

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- ATABAY Neşe, ÖZEL Sevgi, ÇAM A., *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*, TDK Yayınları, Ankara, 1981
- BANGUOĞLU Tahsin, *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 1990
- BİLGEGİL Kaya, *Türkçe Dilbilgisi*, Dergâh Yayınları, Ankara, 1984
- BOZKURT Fuad, *Türkiye Türkçesi*, Cem Yayınları, İstanbul, 1985
- DİZDAROĞLU Hikmet, *Tümce Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 1976
- EDİSKUN Haydar, *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988
- EMRE Ahmet Cevat, *Türk Dilbilgisi*, TDK Yayınları, İstanbul, 1945
- ERGİN Muharrem, *Türk Dili*, Bayrak Yayınları, İstanbul, 1994, *Türk Dilbilgisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 785, İstanbul, 1958
- GENCAN Tahir Nejat, *Dilbilgisi*, B.3, Ayraç Yayınları, İstanbul, 1975
- GÜLENSOY Tuncer, *Türkçe El Kitabı I*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1994
- HATİPOĞLU Vecihe, *Türkçenin Sözdizimi*, DTCF Yayınları, Ankara, 1982
- HENGİRMEN Mehmet, *Türkçe Dilbilgisi*, Engin Yayınları, Ankara, 1995
- KARAHAN Leyla, *Türkçede Söz Dizimi-Cümle Tahlilleri-*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993
- KARAÖRS Metin, *Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, No: 58, Kayseri, 1993
- KOÇ Nurettin, *Yeni Dilbilgisi*, B.3, İnkılâp Yayınları, Ankara, 1996
- KÜKEY Mazhar, *Türkçenin Sözdizimi*, Kardeş Yayınları, Ankara, 1975
- MEHMETOĞLU Alaaddin, "Türk Dilinde Bağımlı Birleşik Cümle, Söz Dizimi", Aşiyân Yayınları, Adapazarı, 2001.
- ZÜLFİKAR Hamza, "Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri", Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1990

DERGİLER

ACARLAR Kevser, “Devrik Cümle”, *Türk Dili*, s.210, s.755-758.

AKTAŞ Tahsin, “Metin Oluşumunda Bağlaçların Yeri” *Türk Dili*, s.505, s.53-64.

CEMİLOĞLU İsmet, “Cümle Tahlili Üzerine Bazı Düşünceler”, *Türk Dili*, s.511, s.29-32.

ERDEN Aysu, “Cümlede Yüklemleri Tamamlan Ögeler Üzerine” *Türk Dili*, S.560, S.107-115.

FİDANCI Mahmut, “Sıralı Cümle”, *Türk Dili*, S.534, s.1314-1325.

GEMİCİ, Sabiha, “Yargısız Ünlem Cümlelerinin Cümle Ögesi Oluşları Üzerine”, *U.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, s.2, s.135-140

GENCAN Tahir Nejat, “Edat tümleçleri”, *Türk Dili*, s.192, s.907-911.

GÜLSEVİN Gürer, “Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf- Fiiller”, *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, s.5, s.

HATİPOĞLU Vecihe, “Kelime Grupları ve Kuralları”, *Türk Dil. Araştırma Yıllığı Belleten*, s.234, s.203-244.

KARAHAN Leyla, “Türkçede Birleşik Cümle Problemi”, *Türk Dili*, s.505, s.19-23.

KORKMAZ Zeynep, “Sıfatların İsim Tamlamaları ile Kullanışı Üzerine” *Türk Dili*, s.505, s.15-18.

MEHMETOĞLU Alaeddin, “Bağımlı Birleşik Cümle Üzerine.” *Türk Dili*, s.567, s. 222-229.

ÖZDEMİR Emin, “Cümle Kalıpları”, *Türk Dili*, s.184, s.292-296.

- ÖZMEN Mehmet, “Cümlenin Altıncı Ögesi ve Bir Terim Önerisi”, *Türk Dili*, s.519, s.224-227.
- SAVRAN Hülya, “Birleşik Cümle Üzerine.” *Türk Dili*, s. 568, s.325-330.
- TERCANLIOĞLU Leyla, “Kelime ve Sözdizimi Hatalarının Kaynağı Olarak Eşanlamlılık”, *Çağdaş Türk Dili*, S.70, S.32-35.
- TOKATLI Ümit, “Cümle Tahlili Örnekleri.” *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s.3, s.483-497.
- TUĞRUL Mehmet, “Tümleç Tartışması Üzerine”, *Türk Dili*, s.199, s.18-20.
- USTA Halil İbrahim, “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları ile İlgili Bir Sınıflandırma.” *Türk Dili*, s.579, s.209-216.
- USTA Halil İbrahim, “Yabancılaşmanın Söz Dizimindeki Göstünümleri”, *Türk Dili*, s.463, s.56-63.
- ÜSTÜNER Ahat, “Cümlenin Ögeleri Konusundaki Karışıklıklar”, *Türk Dili*, s.553, s.18-30.
- ZÜLFİKAR Hamza, “Takısız Ad Tamlaması Sorunu” *Türk Dili*, s.523, s.781-789.
- ZÜLFİKAR, Hamza, “Girişik Cümle Sorunu”, *Türk Dili*, S.522, S.643-648